

Vogelfrei

**Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το
κεφάλαιο και το κράτος του**

Αντίθεση

**για την κατάργηση της μισθωτής εργασίας,
του χρήματος και του κράτους
– για τον κομμουνισμό**

Η μπροσούρα **Vogelfrei. Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του** εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2016 σε 500 αντίτυπα από το προλεταριακό εγχείρημα **Αντίθεση**. Όλα τα κείμενα σε αυτή την μπροσούρα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα, στο σύνολό τους ή τμηματικά, για την ανάπτυξη του ταξικού ανταγωνιστικού κινήματος, χωρίς να είναι απαραίτητη η αναφορά στην πηγή. Είμαστε εχθρικοί απέναντι σε κάθε είδος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Κυριολεκτικά ο όρος vogelfrei σημαίνει ελεύθερος σαν πουλί. Ο Μαρξ χρησιμοποίησε αυτό τον όρο στο *Κεφάλαιο* για να αναφερθεί στις μάζες των ανθρώπων που η διαδικασία της πρωταρχικής συσσώρευσης αποκόπτει «*ξαφνικά και βίαια από τα μέσα συντήρησής τους*» εκσφενδονίζοντάς τους «*στην αγορά εργασίας ως ελεύθερους, απροστάτευτους και χωρίς δικαιώματα προλετάριους*» (βλ. την αγγλική μετάφραση του Ben Fowkes). Ο όρος αυτός επομένως αναφέρεται στον προλετάριο που είναι «*απαλλαγμένος*» από όλα τα μέσα παραγωγής και συντήρησης, που είναι απόλυτα εκτεθειμένος και εξορισμένος από κάθε ανθρώπινη κοινότητα εντός της οποίας θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες του και το μόνο που του απομένει είναι να πουλήσει την εργασιακή του δύναμη στην καπιταλιστική αγορά εργασίας.

Ευχαριστούμε τη συντρόφισσα Λ.Σ. για τη συνολική γραφιστική επιμέλεια. Ευχαριστούμε τους συντρόφους cognord και srgn που μας έδωσαν τη μετάφραση του κειμένου των Wildcat που έκαναν. Ευχαριστούμε, τέλος, τους συντρόφους Κ.Κ. και Λ.Μ. γιατί η ιδέα για αυτή την μπροσούρα προέκυψε μέσα από τις συζητήσεις που κάναμε τον χειμώνα που πέρασε.

Διεύθυνση email για επικοινωνία: thesi@antithesi.gr
Ιστοσελίδα: www.antithesi.gr

Περιεχόμενα

Αντίθεση

Πρόλογος

7

Nicholas De Genova

Το καθεστώς των απελάσεων. Κυριαρχία, Χώρος και Ελευθερία
Κίνησης

39

Wildcat

Μετανάστες, πρόσφυγες και εργασία

99

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Πρόλογος

Η μπροσούρα που κρατάτε στα χέρια σας προέκυψε από την ανάγκη ενός μικρού προλεταριακού κύκλου να σκεφτεί, να αναλύσει και να κατανοήσει την πολιτική του ελληνικού κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως υπερεθνικού καπιταλιστικού πολιτικού οργανισμού όσον αφορά τον έλεγχο και τη διαχείριση της μετανάστευσης. Η μεγάλη αύξηση της μεταναστευτικής κίνησης προς την Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία δύο χρόνια, που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην όξυνση των πολεμικών συγκρούσεων στη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν, οδήγησε στην αυξημένη αστυνόμευση των συνόρων μέχρι του σημείου της στρατιωτικοποίησής τους αλλά και στη διαμόρφωση ενός νέου πολιτικού πλαισίου με την υπογραφή της συμφωνίας ανάμεσα σε ΕΕ και Τουρκία στις 18 Μαρτίου του 2016, το οποίο αναιρεί βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου του ασύλου. Η ενασχόλησή μας με το ζήτημα της μετανάστευσης, ως μορφής της διαρκούς πρωταρχικής συσσώρευσης και της παγκόσμιας κινητικότητας της εργασίας, και με το ζήτημα της βιοπολιτικής διαχείρισής της δεν είναι ακαδημαϊκή αλλά έχει ως στόχο τον εξοπλισμό μας με θεωρητικά εργαλεία που θα μας φανούν χρήσιμα στην ανάπτυξη των κοινών **ταξικών** αγώνων ντόπιων και μεταναστών ως αναπόσπαστη πλευρά του ευρύτερου προλεταριακού ανταγωνιστικού κινήματος ενάντια στο κεφάλαιο και το κράτος του.

Κρίση αναπαραγωγής των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων και «προσφυγική κρίση»

Θα ξεκινήσουμε παρουσιάζοντας ορισμένες βασικές κοινοτοπίες σχετικά με το ζήτημα της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα είχε μετατραπεί από χώρα προέλευσης σε χώρα εισόδου μεταναστών. Μέχρι τα τέλη της

προηγούμενης δεκαετίας οι περισσότεροι μετανάστες προέρχονταν από τις πρώην κρατικοκαπιταλιστικές χώρες και κατά κύριο λόγο από την Αλβανία. Ειδικά την τελευταία δεκαετία (από το 2006 μέχρι το 2015) υπολογίζεται ότι διέσχισαν τα ελληνικά σύνορα 1.800.000 μετανάστες χωρίς χαρτιά και απελάθηκαν 175.000 από αυτούς.¹ Ωστόσο, ο χαρακτήρας της μετανάστευσης άλλαξε ριζικά μετά το ξέσπασμα της οικονομικής ύφεσης το 2009, η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα και αποτελεί εκδήλωση της βαθιάς κρίσης αναπαραγωγής των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων στην Ελλάδα. Όλο και λιγότεροι μετανάστες έρχονται στην Ελλάδα μετά το 2010 με την προσδοκία να βρουν δουλειά και να ζήσουν εδώ, όπως γινόταν κατά την περίοδο της καπιταλιστικής άνθισης στην Ελλάδα. Αντιθέτως, αυτή την περίοδο οι περισσότεροι μετανάστες περνούν τα σύνορα με στόχο να κινηθούν στη συνέχεια προς άλλες χώρες της ΕΕ, κατά κύριο λόγο στη Βόρεια και την Κεντρική Ευρώπη. Πρόκειται κυρίως για μετανάστες από τη Συρία, το Ιράκ, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν και το Μαγκρέμπ που διέφυγαν από την καθημερινή βία και τον θάνατο των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων και των εμφυλίων πολέμων, δηλαδή των ακραίων μορφών καταστροφής σταθερού και μεταβλητού κεφαλαίου και πρωταρχικής συσσώρευσης που είναι αναγκαίες για την αναπαραγωγή των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων σε πλανητικό επίπεδο. Μόνο στη Συρία έχουν σκοτωθεί πάνω από 350.000 άνθρωποι. Από τις αρχές του 2015 υπολογίζεται ότι διέσχισαν τα ελληνικά σύνορα περίπου 1.000.000 μετανάστες χωρίς χαρτιά ενώ τουλάχιστον 1.200 πνίγηκαν στο Αιγαίο σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης.²

Είναι φανερό από τα παραπάνω στοιχεία ότι δεν είναι η πρώτη φορά που εισέρχεται στην Ελλάδα ένας τέτοιος αριθμός μεταναστών χωρίς χαρτιά. Η κύρια διαφορά με το παρελθόν είναι η αδυναμία του ελληνικού κεφαλαίου να αξιοποιήσει αυτή την εργασιακή δύναμη προς όφελος της κερδοφορίας και της διευρυμένης αναπαραγωγής

1 Οι απελαθέντες προέρχονταν κι αυτοί κατά κύριο λόγο από την Αλβανία. Τα στοιχεία προέρχονται από το άρθρο του Β. Κοτζαμάνη και της Α. Καρκούλη: *Οι μεταναστευτικές εισροές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία*, Δημογραφικά Νέα, τ. 26, 2016.

2 Βλ. <http://missingmigrants.iom.int>

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

του δεδομένης της μείωσης του συνολικού πάγιου κεφαλαίου της χώρας.³ Οι μετανάστες δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε αυτή τη συγκυρία για την αναδιάρθρωση της αγοράς εργασίας και την προώθηση των διαιρέσεων εντός της εργατικής τάξης. Σε μια χώρα με 25% ανεργία, ο νέος μεταναστευτικός πληθυσμός είναι για το κεφάλαιο περιττός και αυτό το γνωρίζουν οι μετανάστες που επιδιώκουν με κάθε τρόπο να κινηθούν προς άλλες χώρες της ΕΕ.

Αυτή είναι η βασική αιτία που το ελληνικό κράτος και τα τοπικά ΜΜΕ ξεκίνησαν να μιλούν για «πρόσφυγες» και για «προσφυγική» ή «ανθρωπιστική κρίση» εγκαταλείποντας (εν μέρει τα ΜΜΕ) τη ρητορική περί «παράνομων μεταναστών», «μεταναστευτικής κρίσης», κ.λπ. Όπως γλαφυρά γράφει ο Μαρξ για τον πλεονάζοντα πληθυσμό που βρίσκεται στη σφαίρα της ένδειας: «η ένδεια ανήκει στις μη παραγωγικές δαπάνες της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής, που ωστόσο το κεφάλαιο σε μεγάλο βαθμό καταφέρνει να μετακυλίσει από τον εαυτό του στους ώμους της εργατικής τάξης και της μικρής μεσαίας τάξης».⁴ Το ζήτημα λοιπόν ήταν πώς

3 Ο Η. Ιωακείμογλου αναφέρει ότι το συνολικό πάγιο κεφάλαιο (μηχανολογικός εξοπλισμός, παραγωγικές κτηριακές εγκαταστάσεις, δρόμοι, λιμάνια, κ.λπ.) στην Ελλάδα μειώθηκε από το 2010 έως το 2016 κατά 8,2% σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, περισσότερο δηλαδή από όσο είχε μειωθεί κατά τη διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου στη Γαλλία και την Ιταλία (Η. Ιωακείμογλου, *Όταν η κρίση συνάντησε τους πρόσφυγες*, <http://ioakimoglou.netfirms.com/index.html>, προσπελάστηκε στις 31/5/2016).

4 Κ. Μαρξ, *Το Κεφάλαιο, Τόμος Πρώτος*, σ. 604, Εκδόσεις ΚΨΜ. Η θέση αυτή του Μαρξ είναι μόνο εν μέρει σωστή αφού οι εν λόγω δαπάνες είναι παραγωγικές για το κεφάλαιο. Ένας σημαντικός αριθμός μικρών και μεγάλων καπιταλιστικών επιχειρήσεων σίτισης, ειδών πρώτης ανάγκης, υπηρεσιών μετάφρασης, κατασκευαστικών εταιρειών για τη διαμόρφωση των κέντρων κράτησης, ακόμη και εταιρειών κινητής τηλεφωνίας, κ.λπ. έχει αυξήσει τον κύκλο εργασιών και τα κέρδη του εκμεταλλευόμενος, με μαυραγορίτικο συχνά τρόπο, τα όποια χρήματα έχουν μαζί τους οι μετανάστες, τις δαπάνες των αλληλέγγυων εργαζόμενων και μικρομεσαίων, τις κρατικές δαπάνες και τις έκτακτες ενισχύσεις από την ΕΕ. Από τις αρχές του 2015, το ελληνικό κράτος έχει λάβει από την ΕΕ επείγουσα βοήθεια ύψους 237 εκατομμυρίων ευρώ (βλ. το φύλλο των Νέων της 20/5/2016) εκ των οποίων τα περισσότερα έχουν καταλήξει στις ΜΚΟ και από εκεί σε

θα καταφέρει το κράτος να μετακυλίσει το κόστος από το κεφάλαιο στους ώμους της εργατικής τάξης και της μικρής μεσαίας τάξης. Σε αυτή ακριβώς την κατεύθυνση το κράτος άλλαξε τη ρητορική του προκειμένου να ελέγξει και να αφομοιώσει τις αυθόρμητες χειρονομίες και κινήσεις αλληλεγγύης στους μετανάστες και να τις μετατρέψει σε φιλανθρωπία που διευθύνεται από τις κρατικές υπηρεσίες και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ).⁵ Στόχος της αριστερής κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, που διευθύνει όλη αυτή την περίοδο το καπιταλιστικό κράτος, ήταν να αποτραπεί η πιθανότητα ανάπτυξης σχέσεων αγώνα ανάμεσα στους ντόπιους προλετάριους και τους μετανάστες που θα μπορούσαν να εξελιχθούν π.χ. σε ένα μαζικό κίνημα απαλλοτριώσεων και καταλήψεων στέγης για την ικανοποίηση των κοινών αναγκών. Αντί για αυτό προωθήθηκε η βοήθεια σε είδος από την ντόπια εργατική και μικρή μεσαία τάξη, υπό την επίβλεψη του κράτους και των ΜΚΟ, που συγκεντρώνεται στις κρατικές αποθήκες και διανέμεται στα «κέντρα φιλοξενίας» (δηλαδή τα κέντρα επιτήρησης, κοινωνικής εξορίας και –συχνά– εγκλεισμού) ώστε να επιτευχθεί η μετακύλιση του κόστους που αναφέραμε παραπάνω. Το εγχείρημα αυτό ξεκίνησε πολύ νωρίς όταν τον Αύγουστο του 2015 εκκενώθηκε ο καταυλισμός που είχαν στήσει οι μετανάστες στο Πεδίο του Άρεως για να μεταφερθούν στο «κέντρο φιλοξενίας» του Ελαιώνα. Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση που έκανε εκείνη την περίοδο η Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής Τ. Χριστοδουλοπούλου ότι «στο Πεδίο του Άρεως εκτυλίσσεται μια ανθρωπιστική κρίση» και ότι η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ βοήθησε να «αποσυρθεί απ' τον δημόσιο λόγο ο όρος 'λαθρομετανάστης'».⁶

διάφορες άλλες ευαγείς καπιταλιστικές επιχειρήσεις.

5 Το κείμενο των Wildcat που περιλαμβάνεται σε αυτή τη μπροσούρα περιγράφει την αντίστοιχη τακτική που ακολούθησε το γερμανικό κράτος το περσινό καλοκαίρι όταν η κυβέρνηση της Μέρκελ διακήρυττε μια «κουλούρα φιλοξενίας».

6 «Στο Πεδίο του Άρεως υπάρχει ανθρωπιστική κρίση», Εφημερίδα των Συντακτών, 30 Ιουλίου 2015, <http://www.efsyn.gr/arthro/sto-pedion-toy-areos-yparhei-anthropistiki-krisi>. Το γεγονός ότι η εκκένωση του καταυλισμού δεν συνάντησε μεγάλες αντιδράσεις και ότι κυριάρχησε η λογική της φιλανθρωπίας οφείλεται και στο περιεχόμενο των αυθόρμητων

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Έλεγχος και πειθάρχηση της μετανάστευσης: τεχνικές και ιδεολογία. Ενσωμάτωση και αποκλεισμός

Στην ίδια συνέντευξη η πρώην Υπουργός δήλωσε επίσης ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έπεισε «*την κοινωνία για τη διαφορά πρόσφυγα και μετανάστη*». Η δήλωση αυτή εκφράζει σαφώς ότι η ανάδυση της φιγούρας του «πρόσφυγα» στη δημόσια σφαίρα και ο διαχωρισμός της από τη φιγούρα του μετανάστη αποτελεί επίσης μια τεχνική για τον διαχωρισμό, τον έλεγχο και την πειθάρχηση των μεταναστών καθώς και την αξιολόγηση και τη διαλογή τους ως εργασιακή δύναμη. Η υποκριτική μεγαλοθυμία απέναντι στους πρόσφυγες συνδυάζεται με το κάλεσμα για την ταχεία απέλαση των ανεπιθύμητων μεταναστών χωρίς χαρτιά. Φυσικά, ο διαχωρισμός ανάμεσα σε πρόσφυγες και μετανάστες γίνεται, στην πραγματικότητα, με πολιτική απόφαση του κάθε κράτους και δεν έχει τίποτα το αντικειμενικό. Για παράδειγμα, το γερμανικό κράτος το 2015 σταμάτησε να αναγνωρίζει στη συντριπτική πλειοψηφία των Αφγανών μεταναστών την ιδιότητα του «πρόσφυγα» παρόλο που και αυτοί προέρχονται από μια χώρα στην οποία ο πόλεμος δεν έχει σταματήσει τα τελευταία 15 χρόνια. Ο γερμανός Υπουργός Εσωτερικών Thomas de Maizière δήλωσε τον Οκτώβριο του 2015 ότι μεγάλα ποσά αναπτυξιακής βοήθειας έχουν δοθεί στο Αφγανιστάν και, επομένως, η γερμανική κυβέρνηση «*αναμένει ότι οι Αφγανοί θα μείνουν στη χώρα τους*»⁷.

Παραπέρα, ο ίδιος ο διαχωρισμός στο διεθνές δίκαιο ανάμεσα σε πρόσφυγες και μετανάστες είναι έωλος. Από τη μια μεριά, οι

κινήσεων αλληλεγγύης, αφού οι περισσότεροι που συμμετείχαν σε αυτές δεν έβαλαν από την αρχή το ζήτημα της απαλλοτρίωσης της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας για την ικανοποίηση των αναγκών στέγης, τροφής, κ.λπ. αλλά περιορίστηκαν στη συλλογή των ειδών πρώτης ανάγκης από τον αλληλέγγυο κόσμο. Μπορεί κάτι τέτοιο να είναι απαραίτητο σε πρώτη φάση για την κάλυψη των άμεσων αναγκών, ωστόσο θα πρέπει πάντοτε να μπαίνει εξ αρχής μια κάθετη διαχωριστική γραμμή με τις ΜΚΟ, το κράτος και τις παραφυάδες της αριστεράς του κράτους και του κεφαλαίου.

7 T. Beaty και K. Surana, *Afghan refugees receive a cold welcome in Europe*, Quartz, <http://qz.com/568717/afghan-refugees-receive-a-cold-welcome-in-europe/>.

«πρόσφυγες» δεν είναι θύματα, δεν είναι παθητικά αντικείμενα του οίκτου και της συμπάθειας όπως παρουσιάζονται στη σφαίρα του θεάματος. Παραμένουν υποκείμενα που κάνουν στρατηγικές και τακτικές επιλογές για τη ζωή τους παρά τις στερήσεις στις οποίες έχουν υποβληθεί. Από αυτή τη σκοπιά, δεν διαφέρουν επομένως από τους μετανάστες, όπως αυτοί προσδιορίζονται νομικά. Από την άλλη μεριά, οι μετανάστες και οι μετανάστριες συχνά «δραπετεύουν» από τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της χώρας από όπου προέρχονται οι οποίες είναι για αυτούς/αυτές δυσβάσταχτες. Διαφεύγουν από τη φτώχεια, από μορφές καθημερινής στέρησης και δομικής βίας και από τις ιεραρχίες φύλου, θρησκευάτος, κ.ο.κ. που τους δυναστεύουν. Δεν διαφέρουν επομένως από τους πρόσφυγες παρά μόνο στο βαθμό της βίας που υφίστανται μέσα στις καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις που κυριαρχούν στη χώρα που εγκαταλείπουν. Για αυτό τον λόγο, στον πρόλογο χρησιμοποιούμε μόνο τον όρο μετανάστης/μετανάστρια.

Η διάκριση ανάμεσα σε πρόσφυγες και μετανάστες λειτούργησε επομένως ως μια βασική τεχνική του μηχανισμού ελέγχου της μεταναστευτικής κίνησης όπως αυτός διαμορφώθηκε από τη Συνθήκη Σένγκεν, τη Συνθήκη του Δουβλίνου και τη διεθνή νομοθεσία για το άσυλο και τις απελάσεις. Όπως έδειξαν όμως τα γεγονότα, οι στρατηγικές και οι τακτικές του ελέγχου και της επιβολής των συνόρων διαμορφώνονται ως απάντηση στην υποκειμενικότητα και την αυτονομία που χαρακτηρίζει την κίνηση των μεταναστών που πάντοτε προηγείται και είναι απρόβλεπτη. Όταν εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες διέσχισαν τα θαλάσσια σύνορα το καλοκαίρι του 2015 πάνω σε βάρκες-καρυδότσουφλα, τα κράτη-μέλη της ΕΕ και τα ΜΜΕ χρησιμοποίησαν τους εκατοντάδες πνιγμούς μεταναστών (συμπεριλαμβανομένων και πολλών παιδιών) για την ανάπτυξη μιας ρητορικής περί «προσφυγικής κρίσης» και «ανθρωπιστικής τραγωδίας». Η ρητορική αυτή περιλάμβανε την καταγγελία της «παράνομης διακίνησης μεταναστών» που παρουσιάστηκε ως «δουλεμπόριο» και την παρουσίαση της κίνησης των μεταναστών ως «χαοτικής και επικίνδυνης μεταναστευτικής ροής». Πάνω σε αυτή τη βάση, οργανώθηκε η στρατιωτικοποίηση των συνοριακών ελέγχων που κλιμακώθηκε με την αποστολή ναυτικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

που περιπολούν στο Αιγαίο.⁸ Ούτε κουβέντα φυσικά για το γεγονός ότι η όξυνση των κατασταλτικών μέτρων ενάντια στην «παράνομη διακίνηση» καθιστά πολύ πιο δυσχερή και επικίνδυνη τη διέλευση των θαλάσσιων συνόρων από τους μετανάστες.

Σε δεύτερη φάση, χρησιμοποιήθηκε το θέαμα της τρομοκρατικής επίθεσης στο Παρίσι για να παρουσιαστεί η είσοδος των μεταναστών ως «εισβολή μουσουλμάνων εξτρεμιστών», «εχθρών του ευρωπαϊκού πολιτισμού», παρόλο που οι δράστες των επιθέσεων ήταν Ευρωπαίοι πολίτες. Η απειλή των «ξένων μαχητών που μπαινοβγαίνουν από τα πορώδη σύνορα της ΕΕ» έγινε το νέο φόβητρο πάνω στο οποίο νομιμοποιήθηκε η δημιουργία των λεγόμενων «χοτ-σποτ» δηλαδή των κέντρων καταγραφής, ταυτοποίησης και κράτησης των μεταναστών. Λίγες εβδομάδες μετά καλλιεργήθηκε ένας ηθικός πανικός σε σχέση με ορισμένες σεξουαλικές επιθέσεις που έγιναν την παραμονή της Πρωτοχρονιάς στην Κολονία, οι οποίες χρεώθηκαν συλλήβδην στους μουσουλμάνους και, ιδιαίτερα, στους μετανάστες ώστε να κατασκευαστεί η θεαματική φιγούρα του «μουσουλμάνου τρομοκράτη / βιαστή» που «υποσκάπτει την ηθική και κοινωνική τάξη της Ευρώπης».

Το θέαμα της «προσφυγικής – ανθρωπιστικής κρίσης», το θέαμα της τρομοκρατίας των τζιχαντιστών και ο ηθικός πανικός για τις σεξουαλικές επιθέσεις στην Κολονία χρησιμοποιήθηκαν επομένως ως όχημα για την επιβολή μέτρων «έκτακτης ανάγκης» στο επίπεδο της ΕΕ, αφενός για την αυστηροποίηση και τη γενικότερη αναδιαμόρφωση των τεχνικών και των τακτικών αστυνόμευσης των συνόρων και αφετέρου για την τροποποίηση και επιβολή μιας πιο περιοριστικής νομοθεσίας για τη μετανάστευση και το άσυλο.

«Η συνθήκη Σένγκεν είναι νεκρή!» Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας

Ωστόσο, η βαθύτερη αιτία για την επιβολή των μέτρων «έκτακτης ανάγκης» και την αναδιαμόρφωση της νομοθεσίας του ασύλου και

8 Βλ. π.χ. το άρθρο *Germany soldiers 'to chase' smugglers in EU Mediterranean mission* στον ιστότοπο της Deutsche Welle, <http://www.dw.com/en/germany-soldiers-to-chase-smugglers-in-eu-mediterranean-mission/a-18716930>.

των απελάσεων που ολοκληρώθηκε με την υπογραφή της συμφωνίας ανάμεσα σε ΕΕ και Τουρκία στις 18 Μαρτίου του 2016 βρίσκεται στην αποτυχία των προηγούμενων διευθετήσεων (της Συνθήκης Σένγκεν και της Συνθήκης του Δουβλίνου) να επιτελέσουν τη λειτουργία τους. Και η λειτουργία τους δεν ήταν το ερμητικό κλείσιμο των συνόρων. Τα σύνορα δεν έχουν ως μοναδικό στόχο τον αποκλεισμό, δεν αποτελούν δηλαδή φράγματα που αποκλείουν αυτό που είναι «μέσα» από αυτό που είναι «έξω». Παρά τη φαινομενικότητα της ανεπάρκειας και της δυσλειτουργίας των συνόρων όταν αυτά παραβιάζονται, στην πραγματικότητα λειτουργούν ως φίλτρα διαλογής της εργασιακής δύναμης γιατί θέτουν εμπόδια (που ενίοτε είναι και θανατηφόρα) τα οποία ξεχωρίζουν τους πιο εύρωστους, γερούς, νεαρούς, σωματικά και διανοητικά υγιείς μετανάστες, που ξεχωρίζουν όσους έχουν χρήματα και προσωπικούς ή οικογενειακούς πόρους, που ξεχωρίζουν τους άνδρες πολύ περισσότερο από τις γυναίκες και τα παιδιά. Για τους μετανάστες που αναζητούν μια καλύτερη ζωή, οι άγριες κακουχίες που βιώνουν για να περάσουν τα σύνορα λειτουργούν ως ένα βάνανσο τεστ αντοχής, μια προκαταρκτική μαθητεία σε μια λιγότερο ή περισσότερο μακρόχρονη περίοδο «παρανομίας», επισφαλούς εργασίας και πιθανότητας απέλασης. Με άλλα λόγια, τα σύνορα εξυπηρετούν την υπαγωγή της κοινωνικής ενέργειας, της ζωτικότητας και της κίνησης των μεταναστών στο κεφάλαιο, δηλαδή την πειθάρχησή τους και την υποταγή τους ως μεταβλητό κεφάλαιο.⁹ Ο κύριος στόχος δεν είναι επομένως ο αποκλεισμός, αλλά

9 Η ανεξέλεγκτη ελευθερία κίνησης των προλετάρων θα μπορούσε να δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα στην αναπαραγωγή των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων ως λιποταξία από συγκεκριμένα εθνικά καθεστώτα υποταγής της εργασίας στο κεφάλαιο. Γι' αυτό η παγκόσμια κινητικότητα του κεφαλαίου απαιτεί τη ρύθμιση και τον περιορισμό της ελευθερίας κίνησης των προλετάρων. Θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο η πειθαρχημένη κινητικότητα του εμπορεύματος-εργατική δύναμη ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες του κεφαλαίου. Φυσικά, η υποκειμενικότητα και η αυτονομία της κίνησης των προλετάρων πάντοτε προηγείται, ξεπερνά και δεν μπορεί να υπαχθεί ολοκληρωτικά στην αξιοποίηση του κεφαλαίου. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Nicholas De Genova στο κείμενο που μεταφράσαμε και δημοσιεύουμε σε αυτή την προσούρα: «η ελευθερία κίνησης προσφέρει μια απείθαρχη υπενθύμιση ότι οι

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

η υποτελής ενσωμάτωση της εργασιακής δύναμης ως «παράνομης» στο εθνικό κοινωνικό κεφάλαιο και το κράτος του.¹⁰ Πρόκειται στην πραγματικότητα για μια διαδικασία πρωταρχικής συσσώρευσης, εφόσον «μεγάλες μάζες ... εκσφενδονίζονται στην αγορά εργασίας ως αποκήρυκτοι προλετάριοι».¹¹

δημιουργικές δυνάμεις της ανθρώπινης ζωής και η απόλυτη ζωτικότητα των παραγωγικών δυνατοτήτων της θα πρέπει πάντοτε να υπερβαίνουν κάθε πολιτικό καθεστώς. Τότε, το καθεστώς των απελάσεων αποκαλύπτεται ως ένας ανίσχυρος και φρενιασμένος μηχανισμός, του οποίου οι άκαμπτες και σπασμωδικές κινήσεις είναι καταδικασμένες να εμφανίζονται πάντα ως μια ευτελής καρικατούρα της ελευθερίας του ανθρώπου, η οποία πάντοτε προπορεύεται και το ξεπερνά». Παραπέρα, η ίδια η συγκρότηση του έθνους-κράτους ως φетиχοποιημένης έκφρασης μιας κοινωνικής σχέσης αλλοτρίωσης, ως ενσωμάτωσης των αντιφάσεων και των διαιρέσεων της κοινωνίας των ιδιωτών, προϋποθέτει την πραγματοποίηση της ανθρώπινης ζωής και της κίνησής της, στην ιδιότητα του πολίτη και του μη πολίτη.

10 Σύμφωνα με μελέτες καπιταλιστικών «δεξαμενών σκέψης» οι μετανάστες που φτάνουν στην Ευρώπη θα «ξεπληρώσουν» το κόστος υποδοχής τους στο διπλάσιο μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια. (*Refugees will repay EU spending almost twice over in five years, Guardian*, 18.05.2016). Γ' αυτό τον λόγο, ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, Νιλς Μούιζνιεκς, γράφει τα εξής σε έκθεση που δημοσιεύτηκε στις 31.5.2015: «Λόγω της απουσίας μιας κοινής ευρωπαϊκής ανταπόκρισης, η αντιμετώπιση της κρίσης είναι βραχυχρόνια. Η Ευρώπη πρέπει να στραφεί ξανά στο μακροχρόνιο επίπεδο και να αντιμετωπίσει την ένταξη σαν μια μακροχρόνια επένδυση... η παρούσα κατάσταση στην οποία κυριαρχούν οι μονομερείς εθνικές ενέργειες και η απουσία κοινής πολιτικής ασύλου και συνόρων, δημιουργεί στρεβλά κίνητρα προκειμένου οι χώρες να απομακρύνονται από τις πολιτικές ένταξης... Η υποστήριξη των πολιτικών ένταξης δεν πρέπει να παρερμηνεύεται ως 'παράγοντας προσέλκυσης προσφύγων'». (Συμβούλιο της Ευρώπης: «Να ενταχθούν πρόσφυγες και μετανάστες στις ευρωπαϊκές κοινωνίες», Βήμα, 31.05.2016).

11 Κ. Μαρξ, *Το Κεφάλαιο, Τόμος Πρώτος*, σ. 673, Εκδόσεις ΚΨΜ. Ο Μαρξ χρησιμοποιεί τον όρο *vogelfrei* για τις μάζες ανθρώπων που προλεταριοποιούνται. Κυριολεκτικά ο όρος αυτός σημαίνει ελεύθερος σαν πουλί και αποτελεί μια παρομοίωση για τον προλετάριο που είναι «απαλλαγμένος» από όλα τα μέσα παραγωγής και συντήρησης, που είναι απόλυτα εκτεθειμένος και εξορισμένος από κάθε ανθρώπινη κοινότητα εντός της οποίας θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες του και το μόνο που του απομένει είναι να πουλήσει την εργασιακή του δύναμη στην

Συγκεκριμένα, λόγω των διαφορετικών συνθηκών της καπιταλιστικής συσσώρευσης στην Ελλάδα και την Ιταλία σε σχέση με τις χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά, το ελληνικό και το ιταλικό κράτος επέτρεπαν στους μετανάστες να κινούνται προς τη Βόρεια Ευρώπη χωρίς να τους καταγράφουν, αφού δεν θα μπορούσαν να τους απορροφήσουν στην εγχώρια καπιταλιστική παραγωγή. Το πολιτικό προσωπικό των χωρών του Βορρά φοβήθηκε την ανεξέλεγκτη είσοδο μεταναστών και την πλήρη κατάρρευση των μηχανισμών ρύθμισης, ελέγχου και πειθαρχησης της μετανάστευσης. Τον χειμώνα του 2016 πολιτικά στελέχη από αυτές τις χώρες δήλωναν δημόσια ότι «η συνθήκη Σένγκεν είναι νεκρή». Με άλλα λόγια, ξέσπασε μια σοβαρή πολιτική κρίση μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέχρι τις αρχές Μαρτίου, τα ευρωπαϊκά κράτη που βρίσκονται πάνω στη λεγόμενη οδό των Δυτικών Βαλκανίων (Μακεδονία, Σερβία, Κροατία, Σλοβενία, Ουγγαρία και Αυστρία) ύψωσαν φράκτες και έκλεισαν ερμητικά τα σύνορά τους για τους μετανάστες χωρίς χαρτιά. Η κρίση αυτή τελικώς «επιλύθηκε» με την υπογραφή της Συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας «για τον τερματισμό της παράνομης μετανάστευσης» στις 18 Μαρτίου του 2016.

Η εν λόγω συμφωνία στην πράξη καταργεί το δικαίωμα του ασύλου και αναιρεί την ιδιότητα του «πρόσφυγα» για τους μετανάστες που προέρχονται από τις εμπόλεμες ζώνες στην Ασία και την Αφρική, εντάσσοντάς τους στην κατηγορία των «παράτυπων μεταναστών». Τα κύρια σημεία της συμφωνίας είναι τα εξής:

- Οι αιτήσεις ασύλου όσων μεταναστών χωρίς χαρτιά μπήκαν στην Ελλάδα από την Τουρκία μετά τις 20 Μαρτίου μπορούν να κριθούν άμεσα ως απαράδεκτες, χωρίς να εξεταστεί η ουσία τους, και οι μετανάστες να απελαθούν άμεσα και να «επιστραφούν» στην Τουρκία με την αιτιολογία ότι η Τουρκία είναι «ασφαλής τρίτη χώρα» που μπορεί να εγγυηθεί την προστασία τους.
- Μέχρι την εξέταση του αιτήματος ασύλου οι μετανάστες αυτοί παραμένουν έγκλειστοι στα χοτ-σποτ που μετατρέπονται σε

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

κλειστά κέντρα κράτησης σε Λέσβο, Χίο, Λέρο και Σάμο για μέγιστο χρονικό διάστημα ενός μήνα. Στη συνέχεια αν δεν έχει εξεταστεί το αίτημά τους, μεταφέρονται σε κέντρα στην ενδοχώρα χωρίς να διευκρινίζεται αν αυτά θα είναι κέντρα κράτησης ή «ανοιχτά» κέντρα.

- 72.000 μετανάστες θα γίνουν (θεωρητικά) αποδεκτοί για εγκατάσταση στην ΕΕ από την Τουρκία, εκ των οποίων οι 54.000 στη βάση «εθελοντικής διευθέτησης». Στην πραγματικότητα οι μετανάστες που έχουν μετεγκατασταθεί (και θα μετεγκατασταθούν) από την Τουρκία στην ΕΕ είναι πολύ λίγοι. Ακόμα όμως κι αν υλοποιείτο αυτό το μέτρο, πρόκειται περί ελάχιστου αριθμού αν αναλογιστεί κανείς ότι μόνο οι μετανάστες από τη Συρία που βρίσκονται στην Τουρκία ανέρχονται σε 2.700.000.
- Για κάθε Σύριο μετανάστη που απελαύνεται στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύριος θα γίνεται δεκτός στην ΕΕ, στα πλαίσια της παραπάνω διευθέτησης. Όσοι μετανάστες χωρίς χαρτιά εισέλθουν μετά τις 20 Μαρτίου στην Ελλάδα αποκλείονται από αυτή τη διαδικασία, δηλαδή τιμωρούνται.
- Ακόμα και εάν γίνει αποδεκτό το αίτημά τους για άσυλο στην Ελλάδα θα μπορούν να παραμείνουν στη χώρα μόνο για 3 χρόνια και στη συνέχεια θα πρέπει να υποβάλλουν νέο αίτημα. Σε αυτό το χρονικό διάστημα θα απαγορεύεται να μεταβούν σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών. Αν το επιχειρήσουν θα συλλαμβάνονται και θα απελαύνονται στη χώρα προέλευσής τους.
- Το ίδιο ισχύει και για τους μετανάστες χωρίς χαρτιά που ήρθαν στην Ελλάδα πριν τις 20 Μαρτίου, εκτός από 20.000 που θεωρητικά θα «μετεγκατασταθούν» σε άλλη χώρα της ΕΕ. Οι περισσότεροι από αυτούς τους ανθρώπους που ανέρχονται σε περίπου 57.000 δεν είχαν καταγραφεί και δεν είχαν ζητήσει άσυλο στην Ελλάδα ακριβώς για να μην εγκλωβιστούν εδώ. Στις αρχές Απριλίου μόνο 2.700 είχαν κάνει αίτημα ασύλου.
- Αν το αίτημα ενός μετανάστη για άσυλο απορριφθεί τελεσίδικα, μεταφέρεται σε κέντρο κράτησης και απελαύνεται στη χώρα προέλευσής του.

- Συμφωνήθηκε η λήψη μέτρων από την πλευρά της Τουρκίας για την παρεμπόδιση της μετανάστευσης και την αποτροπή δημιουργίας νέων οδών εισόδου στην ΕΕ.
- Αν οι διελύσεις μεταναστών μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ τερματιστούν ή μειωθούν σημαντικά θα ενεργοποιηθεί ένα «εθελοντικό σύστημα εισδοχής». Με άλλα λόγια, αν ελεγχθεί η μετανάστευση, μπορεί να ξαναξεκινήσει η ελεγχόμενη και πειθαρχημένη εισαγωγή εργασιακής δύναμης από την Τουρκία.
- Συμφωνήθηκε η κατάργηση της βίζας για τους Τούρκους πολίτες έως τα τέλη Ιουνίου του 2016 και η αναβάθμιση της Τελωνειακής Ένωσης ΕΕ-Τουρκίας.
- Εκτός από την αρχική χρηματοδότηση της Τουρκίας από την ΕΕ με 3 δισεκατομμύρια ευρώ, συμφωνήθηκε πρόσθετη χρηματοδότηση άλλων 3 δισ. ευρώ.

Η πολιτική του ελληνικού κράτους μετά τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας: απομόνωση, διαχωρισμός και καταστολή

Από τις 20 Μαρτίου μέχρι τα μέσα του Μαΐου, 8.500 μετανάστες χωρίς χαρτιά ήρθαν στην Ελλάδα από την Τουρκία και απελάθηκαν 390 από αυτούς, δηλαδή κάτω από το 5%. Ωστόσο, ο βασικός στόχος της συμφωνίας, που ήταν η μεγάλη μείωση της ανεξέλεγκτης εισόδου των μεταναστών στην ΕΕ μέχρι του σημείου της διακοπής της, επιτεύχθηκε.¹² Από τη μια μεριά, η Τουρκία φαίνεται ότι

12 Πρόσφατα εκδόθηκε απόφαση από μια δευτεροβάθμια επιτροπή ασύλου η οποία έκρινε ότι η Τουρκία δεν είναι «ασφαλής τρίτη χώρα». Ακόμη και τα αστικά δικαστήρια δεν μπορούν να μη λάβουν υπόψη το γεγονός ότι το τουρκικό κράτος έχει απελάσει παρανόμως τους προηγούμενους μήνες χιλιάδες μετανάστες πίσω στη Συρία όπως και το γεγονός ότι οι πρώτοι Σύριοι και Σύριες που απελάθηκαν στην Τουρκία κρατήθηκαν επί τρεις εβδομάδες σε ένα απομονωμένο στρατόπεδο χωρίς πρόσβαση σε δικηγόρους (*Καταγγέλλουν αυθαίρετη κράτηση στην Τουρκία, Καθημερινή*, 18.05.2016). Γι' αυτό τον λόγο, υπάρχει πίεση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να νομοθετηθεί από τη Βουλή το καθεστώς της Τουρκίας ως «ασφαλούς τρίτης χώρας» (*Προειδοποίηση από Αβραμόπουλο, Καθημερινή*, 31.05.2016).

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

επέβαλλε μέτρα καταστολής της μετανάστευσης στα παράλια της. Από την άλλη μεριά, οι μετανάστες αντιλήφθηκαν ότι είναι πιθανό να πληρώσουν μεγάλα χρηματικά ποσά για να εισέλθουν στην Ελλάδα με τον κίνδυνο είτε να εγκλωβιστούν εδώ είτε –ακόμη χειρότερα– να διωχτούν πίσω στην Τουρκία.

Την περίοδο που τα βαλκανικά κράτη έκλεισαν τα σύνορα, τροποποιήθηκε και η στρατηγική του ελληνικού κράτους που από την πολιτική της προώθησης των μεταναστών προς τη Βόρεια Ευρώπη πέρασε στην πολιτική της απώθησής τους σε τόπους κοινωνικής απομόνωσης. Μια σειρά από στρατόπεδα στο Κουτσόχερο, στο Σχιστό, στον Σκαρामαγκά, στην Αλεξάνδρεια και αλλού (αλλά και εγκαταλελειμμένα εργοστάσια και αποθήκες) μετατράπηκαν σε «κέντρα φιλοξενίας», ένας ευφημισμός που χρησιμοποιείται αντί των ορθών όρων: κέντρα επιτήρησης και απομόνωσης ή στρατόπεδα μεταναστών, τα οποία μάλιστα φυλάσσονται από τον στρατό και την αστυνομία. Παρόλο που τα στρατόπεδα αυτά παρουσιάζονται ως ανοιχτά στην πραγματικότητα είναι τόποι κοινωνικού εξοστρακισμού. Αφενός, η γεωγραφική τοποθεσία τους έχει επιλεγεί με τέτοιο τρόπο που να είναι πολύ δυσχερής ή και αδύνατη η οποιαδήποτε απόπειρα επικοινωνίας και αλληλεγγύης. Αφετέρου, η είσοδος στα στρατόπεδα απαγορεύεται από τους μπάτσους και τους караβανάδες στους ντόπιους, ακόμα και αν πρόκειται για γιατρούς όπως π.χ. έγινε στις 22/5 όταν γιατροί και άλλοι αλληλέγγυοι από το Κοινωνικό Ιατρείο Λάρισας προσπάθησαν να μπουν στο στρατόπεδο του Κουτσόχερου για να επισκεφτούν ασθενείς. Με αυτό τον τρόπο το κράτος διαιρεί τους μετανάστες σε μικρές και απομονωμένες ομάδες που είναι ευκολότερο να επιτηρηθούν ώστε να αποτραπεί η όποια πιθανότητα εξέγερσης ενάντια στις άθλιες συνθήκες ζωής, την ακινητοποίηση και τον εγκλωβισμό τους. Ταυτόχρονα, οι μετανάστες χωρίζονται εντός των στρατοπέδων ανάλογα με την εθνική τους προέλευση, πράγμα που εξυπηρετεί το καναλιζάρισμα της οργής από τις αστυνομικοστρατιωτικές αρχές και το κράτος στο αλληλοφάγωμα ανάμεσα στις διάφορες εθνικές ομάδες και τα άτομα, δηλαδή στην ενδοταξική βία. Ο πιο βασικός στόχος, όμως, είναι να αποτραπεί η επικοινωνία ανάμεσα στους ντόπιους προλετάριους και τους μετανάστες. Πρόκειται για ένα μοντέλο βιοπολιτικής διαχείρισης του

«περιττού» για το κεφάλαιο πληθυσμού που εφαρμόζεται χρόνια τώρα στα στρατόπεδα προσφύγων στη Μέση Ανατολή (π.χ. στον Λίβανο) ώστε αυτός να μη γίνει επικίνδυνος.

Οι συνθήκες ζωής μέσα στα στρατόπεδα μεταναστών είναι πραγματικά άθλιες. Ακόμα και οργανώσεις όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και η ActionAid, που βρίσκονται σε αгаσθή συνεργασία με το ελληνικό κράτος όσον αφορά τον έλεγχο των μεταναστών, αναφέρονται στον συνωστισμό εκατοντάδων ανθρώπων σε άθλιους χώρους που δεν αερίζονται καλά, στην έλλειψη τροφίμων, νερού, ρεύματος, τουαλετών και ντους, σε διατροφή που τις περισσότερες μέρες περιλαμβάνει σκέτο ρύζι ή πατάτες και την ελλιπή ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Συχνά με την πρώτη βροχή τα στρατόπεδα μεταναστών γίνονται λασπότοποι, ενώ οι σκηνές είναι ολόκληρη την ημέρα εκτεθειμένες στον ήλιο. Τα περιστατικά τροφικής δηλητηρίασης είναι αρκετά συχνά ενώ οι γενικότερες συνθήκες διαβίωσης παράγουν αναπνευστικές, δερματικές και γαστρεντερικές παθήσεις. Είναι συμβολικό το γεγονός ότι το νέο στρατόπεδο μεταναστών στη Χίο φτιάχτηκε σε πρώην χωματερή του νησιού.

Μια άλλη πλευρά της νέας στρατηγικής του ελληνικού κράτους ήταν η ιδεολογική και κατασταλτική επίθεση στα ανεξέλεγκτα κομμάτια των αλληλέγγυων που δεν έχουν σχέση με αναγνωρισμένες ΜΚΟ. Η επίθεση αυτή ξεκίνησε συντονισμένα λίγο μετά την υπογραφή της συμφωνίας της 18^{ης} Μαρτίου.¹³ Στο

13 Είναι αξιοσημείωτο ότι η πρώτη κατασταλτική επίθεση σε πρωτοβουλία αλληλεγγύης στους μετανάστες –και μέχρι στιγμής η μοναδική σε κατάληψη μεταναστών– έγινε από τον μηχανισμό του ΚΚΕ στις 10 Νοεμβρίου του 2015 όταν μέλη του εισέβαλλαν με κράνη και παλούκια στην κατάληψη του παλιού κτηρίου του Εργατικού Κέντρου στη Λέσβο. Λίγους μήνες μετά σε ερώτηση που έκανε ο βουλευτής του ΚΚΕ Χρ. Κατσωτής στην Βουλή είπε ότι: «στον Σκαρμαγκά κυκλοφορούν περίεργοι άνθρωποι» και ότι «μέλη των ΜΚΟ δημιουργούν κατάσταση μέσα στους πρόσφυγες, τους δημιουργούν την εντύπωση ότι την επόμενη μέρα θα φύγουν και προκύπτουν εντάσεις» (Αυγή, 13.5.2016). Αυτή η δήλωση δείχνει ξεκάθαρα ότι η επίθεση που κάνει το ΚΚΕ δεν στοχεύει τις ΜΚΟ που συνεργάζονται αρμονικά με το κράτος, αλλά τους «αλληλέγγυους που δημιουργούν εντάσεις», δηλαδή τα ανεξέλεγκτα κομμάτια των αλληλέγγυων. Δεν ξαφνιάζει βέβαια που το ΚΚΕ

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

στόχαστρο μπήκαν κατά κύριο λόγο αλληλέγγυοι που προέρχονται από τον αναρχικό / αντιεξουσιαστικό χώρο, οι οποίοι κατηγορήθηκαν ότι «καθοδηγούν τους πρόσφυγες σε ακραίες συμπεριφορές με αποτέλεσμα τη δημιουργία επεισοδίων», ότι «υποκινούν τους μετανάστες στην Ειδομένη να παραβιάσουν τον φράκτη», κλπ.¹⁴ Την προπαγανδιστική εκστρατεία στα ΜΜΕ την τροφοδοτούσε η ίδια η κυβέρνηση και οι κατασταλτικές αρχές. Τα ίδια τα δημοσιεύματα αναδείκνυαν τους πραγματικούς φόβους της κυβέρνησης: «άνδρες της ΕΛ.ΑΣ. ελέγχουν στη γέφυρα του Αξιού, στις παρυφές της Ειδομένης, τα ταξιδιωτικά έγγραφα και τα αυτοκίνητα ατόμων που κατευθύνονται προς το χωριό, ειδικά αλλοδαπών, με εμφανή την προσπάθεια να εμποδίσουν τη μεταφορά υλικού (φυλλαδίων, χαρτών, κ.ά) προς διανομή στους πρόσφυγες και μετανάστες, με τα οποία τους καλούν σε ξεσηκωμό»¹⁵, «περίπου το 50% αυτών των ακτιβιστών έχει άγνωστη προέλευση και θολή δραστηριότητα», «πρόκειται για ανεξέλεγκτη κατάσταση την οποία μπορεί μόνο να αποτρέψει η απομάκρυνση των προσφύγων από την Ειδομένη προς ελεγχόμενους χώρους», «ελλοχεύει όμως ο κίνδυνος να υπάρξει ως τότε κλιμάκωση των συγκρούσεων στην περιοχή».¹⁶ Πέραν της ξεκάθαρης υποτίμησης των μεταναστριών και των μεταναστών που παρουσιάζονται ως ενεργούμενα των αλληλέγγυων που τους καθοδηγούν, είναι ξεκάθαρο ότι το κράτος φοβόταν και ήθελε να αποτρέψει την πιθανώς εκρηκτική συνάντηση και συνεργασία ανάμεσα σε μετανάστες και ανεξέλεγκτους αλληλέγγυους ενάντια στη βία των συνόρων, των φρακτών και των ανθρωποφυλάκων. Η επίθεση όμως από την πλευρά του κράτους δεν έμεινε στο επίπεδο της προπαγάνδας. Στις 20 Απριλίου του 2016 εκκενώθηκε η δομή αλληλεγγύης *No Border Kitchen* ενώ έγιναν τουλάχιστον 8 συλλήψεις αλληλέγγυων στην Ειδομένη και πολλές προσαγωγές σε

επικουρεί το καπιταλιστικό κράτος στην καταστολή των πιο ριζοσπαστικών τάσεων του ανταγωνιστικού κινήματος – παλιά του τέχνη κόσκινο.

14 Συνεχείς έλεγχοι σε ακτιβιστές, σφίγγει ο κλοιός, Καθημερινή, 15.04.2016.

15 Ό.π.

16 ΜΚΟ της μιας ημέρας στην Ειδομένη - η δράση ύποπτων οργανώσεων, Βήμα, 17.04.2016.

κατασταλτικές επιχειρήσεις στα νησιά και αλλού.

Το κατασταλτικό έργο της κυβέρνησης κορυφώθηκε με την εκκένωση του καταυλισμού των μεταναστών στην Ειδομένη που ξεκίνησε στις 24 Μαΐου. Πρόκειται για μια επιχείρηση της οποίας η αθλιότητα και απανθρωπιά δεν έχει προηγούμενο. Απαγορεύτηκε εντελώς η είσοδος στη μεγάλη πλειοψηφία ακόμη και των εθελοντών των ΜΚΟ. Με αυτό τον τρόπο παρεμποδίστηκε η διανομή του φαγητού και ο καθαρισμός των εγκαταστάσεων υγιεινής προκειμένου οι μετανάστες να αναγκαστούν να επιβιβαστούν στα λεωφορεία που τους μετέφεραν στα στρατόπεδα. Όσον αφορά τη δημοσιογραφική κάλυψη της επιχείρησης της αστυνομίας, επετράπη η είσοδος μόνο στα κρατικά μέσα, την ΕΡΤ και το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, δηλαδή υπήρξε περιορισμός της ελευθερίας του τύπου! Οι μετανάστριες και οι μετανάστες που καταναγκαστικά επιβιβάζονταν στα λεωφορεία δεν γνώριζαν που ακριβώς θα τους πήγαιναν, κάτι που δείχνει ότι ορισμένες πρακτικές των λεγόμενων ολοκληρωτικών καθεστώτων, όπως π.χ. η αναγκαστική μετακίνηση προς άγνωστο προορισμό, μπορούν κάλλιστα να εφαρμόζονται και σε δημοκρατικά καπιταλιστικά καθεστώτα. Υπολογίζεται ότι 4.500 περίπου μετανάστες εγκατέλειψαν μόνοι τους τον καταυλισμό, εκ των οποίων οι περισσότεροι έστησαν πρόχειρους καταυλισμούς στις γύρω περιοχές. Ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης Ν. Τόσκας δήλωσε ότι τις επόμενες μέρες θα πραγματοποιηθούν αντίστοιχες επιχειρήσεις της αστυνομίας για την εκκένωση και αυτών των καταυλισμών. Η επιχείρηση θα συνεχιστεί το επόμενο διάστημα με την εκκένωση του Ελληνικού και του λιμανιού του Πειραιά.

Για τους αγώνες, το περιεχόμενο και την προοπτική τους

Οι μετανάστες και οι μετανάστριες χωρίς χαρτιά έχουν αγωνιστεί τον τελευταίο χρόνο ενάντια στις άθλιες συνθήκες ζωής που τους έχουν επιβληθεί, ενάντια στον εγκλεισμό, την κοινωνική απομόνωση και την καταστολή της ελευθερίας κίνησής τους με πορείες, με το μπλοκάρισμα για πολλούς μήνες της σιδηροδρομικής γραμμής στην Ειδομένη αλλά και με συγκεντρώσεις-μπλοκαρίσματα κεντρικών οδικών αξόνων, με απεργίες πείνας, με εξεγέρσεις στα κέντρα

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

κράτησης και την Ειδομένη όπου συγκρούστηκαν επανειλημμένα με την ελληνική και τη μακεδονική αστυνομία κ.ο.κ. Κύρια αιτήματα των κινητοποιήσεών τους είναι το άνοιγμα των συνόρων και η ευρύτερη ελευθερία κίνησής τους, η διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στους καταυλισμούς και τα κέντρα επιτήρησης και η απελευθέρωσή τους από τα κέντρα κράτησης. Το γεγονός ότι διέμεναν για τόσους μήνες στον καταυλισμό της Ειδομένης με φοβερά αντίξοες καιρικές συνθήκες δείχνει ότι διαθέτουν μια τεράστια αποφασιστικότητα και ενέργεια. Δεν είναι παθητικοί ούτε παραιτημένοι παρά τις φοβερές στερήσεις του πολέμου και της μετανάστευσης. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο το ελληνικό κράτος επιχειρεί να τους μαντρώσει και να τους απομονώσει κοινωνικά στα «ανοιχτά» και τα «κλειστά» στρατόπεδα.

Τα εγχειρήματα των καταλήψεων στέγης από αλληλέγγυους και μετανάστες είναι, επομένως, εξαιρετικά σημαντικά καταρχάς γιατί δημιουργούν τον χώρο συνάντησης και επικοινωνίας ανάμεσα στους ντόπιους προλετάριους και τις μετανάστριες/ες χωρίς χαρτιά. Δημιουργούν με άλλα λόγια μια βάση για την ανάπτυξη κοινών αγώνων και αυτό έχει αποδειχτεί περίτρανα από το γεγονός ότι μετανάστες που συμμετέχουν σε καταλήψεις όπως λ.χ. η Κατάληψη Στέγης Προσφύγων/Μεταναστών Νοταρά 26 για να αναφέρουμε μόνο μία, έχουν συμμετάσχει σε κινητοποιήσεις και για ζητήματα που θίγουν κατά πρώτο λόγο τους ντόπιους προλετάριους όπως οι πορείες ενάντια στο μνημόνιο της αριστεράς του κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, η ίδια η πρακτική της κατάληψης στέγης είναι μια πρακτική απαλλοτρίωσης της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας που σήμερα, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, είναι απαραίτητη για την ικανοποίηση των αναγκών όχι μόνο των μεταναστών αλλά και των ντόπιων. Με τα νέα μέτρα που έχουν ψηφιστεί, παρά πολλοί ντόπιοι προλετάριοι αλλά και μικροαστοί που έχουν προλεταριοποιηθεί θα χάσουν τα σπίτια τους. Επομένως, η πρακτική των καταλήψεων στέγης για την ικανοποίηση των προλεταριακών αναγκών συνιστά ένα υπόδειγμα για τους ταξικούς αγώνες της επόμενης περιόδου. Σε μεγάλο βαθμό, η πρακτική της άμεσης απαλλοτρίωσης ήταν μέχρι πρόσφατα περιορισμένη στην άρνηση πληρωμής εισιτηρίων στα μέσα μεταφοράς και τις απαλλοτριώσεις των σουπερ μάρκετ που

κάνουν κατά καιρό διάφορες αναρχικές ομάδες – με τις τελευταίες να έχουν όμως κατά βάση έναν προπαγανδιστικό χαρακτήρα.

Φυσικά μπορεί να υπάρχουν και προβληματικά σημεία τα οποία πρέπει να τα σκεφτούμε και να αγωνιστούμε για την υπέρβασή τους. Τα κυριότερα κατά τη γνώμη μας είναι, πρώτον, η πατερναλιστική ή η φιλανθρωπική αντίληψη από την πλευρά των αλληλέγγυων, δεύτερον, η ύπαρξη έμφυλης ιεραρχίας και καταμερισμού εργασίας στους μετανάστες που συμμετέχουν και, τρίτον, η αντίληψη της κατάληψης όχι ως μέσου για την ικανοποίηση των αναγκών αλλά ως μέσου για τη συμμετοχή στο παιχνίδι της κεντρικής πολιτικής σκηνής από κομμάτια του ΣΥΡΙΖΑ που αποχώρησαν πρόσφατα – πρακτική που δεν έχει καμία απολύτως σχέση με την προώθηση της προλεταριακής αυτονομίας.

Παραπέρα, ο αγώνας ενάντια στα κέντρα επιτήρησης και τα κέντρα κράτησης είναι εξαιρετικά σημαντικός διότι πρόκειται για τα βασικά εργαλεία κοινωνικής απομόνωσης των μεταναστριών και των μεταναστών και αποτροπής οποιασδήποτε επικοινωνίας τους μαζί μας. Είναι κρίσιμο να κινητοποιηθούμε ενάντια στον εκτοπισμό των μεταναστών από τον Πειραιά, το Ελληνικό και τους καταυλισμούς στο Κιλκίς όσο είναι καιρός. Ακόμα και εάν τα αιτήματα για άσυλο των μεταναστών που είναι εξοστρακισμένοι στα κέντρα επιτήρησης ή έγκλειστοι στα κέντρα κράτησης γίνουν αποδεκτά, θα παραμείνουν, σύμφωνα με τη συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου, εγκλωβισμένοι σε ένα καπιταλιστικό κράτος που τους αντιμετωπίζει ως περιττό πληθυσμό. Για αυτό τον λόγο, το ζήτημα της ικανοποίησης των προλεταριακών αναγκών ενάντια στις ανάγκες τις καπιταλιστικής συσσώρευσης μας αφορά όλους το ίδιο, ντόπιους και μετανάστες. Μόνο πάνω στη βάση της συλλογικής ταξικής μας δύναμης μπορεί να τεθεί το ζήτημα της ανεμπόδιστης ελευθερίας κίνησης, δηλαδή της κατάργησης όλων των συνόρων και του κράτους μέσα από τον ριζικό μετασχηματισμό των κοινωνικών σχέσεων και, επομένως, μέσα από τον ριζικό μετασχηματισμό της σχέσης του ανθρώπινου είδους με τον χώρο του πλανήτη.

Τα κείμενα της προσούρας

Το κείμενο **Το καθεστώς των απελάσεων: Κυριαρχία, Χώρος και Ελευθερία Κίνησης** του Nicholas de Genova δημοσιεύτηκε στον τόμο *The Deportation Regime* (εκδόσεις Duke University Press, 2010), τον οποίο επιμελήθηκαν οι Nicholas de Genova και Natalie Peutz. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό κείμενο το οποίο ξεκινάει από την πολιτική των απελάσεων ως βασικό στοιχείο της παγκόσμιας βιοπολιτικής διαχείρισης της μετανάστευσης για να αναλύσει το θεμελιώδες ζήτημα της συγκρότησης της κυριαρχίας του καπιταλιστικού έθνους-κράτους μέσα από την υπαγωγή της ανθρώπινης κίνησης στο κεφάλαιο.

Για τον De Genova η κίνηση και, επομένως, η ελευθερία κίνησης είναι η κατεξοχήν μορφή της ανθρώπινης ζωής, η ζωή στην πιο στοιχειώδη έκφρασή της. Από αυτή τη σκοπιά, θα πρέπει να διαχωριστεί ριζικά από κάθε έννοια «δικαιώματος», που θεσπίζεται στο κανονιστικό πλαίσιο του δικαίου, δηλαδή του τρόπου με τον οποίο συνομολογείται και καθορίζεται από την κρατική εξουσία. Αντιθέτως, «η ανθρώπινη ζωή ... είναι αδιαχώριστη από την ανεμπόδιστη ικανότητα για κίνηση που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ελεύθερη και σκόπιμη άσκηση των δημιουργικών και παραγωγικών της δυνάμεων». Με άλλα λόγια, η ελευθερία κίνησης είναι αδιαχώριστη από την ικανότητά μας να μετασχηματίζουμε δημιουργικά τις αντικειμενικές συνθήκες, δηλαδή από την εργασία. Κατ' αναλογία προς το χρήμα ως μορφή της αξίας, το κράτος ως πολιτική μορφή του κεφαλαίου δεν είναι τίποτε άλλο παρά η πεπηγμένη μορφή της αντικειμενοποιημένης και αποξενωμένης παραγωγικής δύναμης της ανθρωπότητας.

Σύμφωνα με τον Μαργ, μέσα από την εργασία ο άνθρωπος κυριαρχεί πάνω στις δυνάμεις της φύσης. Μεταβάλλοντάς την, μεταβάλλει ταυτόχρονα και τη δική του φύση.¹⁷ Πάνω σε αυτή τη βάση, ο De Genova επεκτείνει κριτικά τη θεωρία του Φουκώ για την εξουσία: «Η **εξουσία** είναι επομένως μια στοιχειώδης πλευρά των δυνατοτήτων και των παραγωγικών δυνάμεων του ανθρώπου

17 Κ. Μαργ, *Το Κεφάλαιο, Τόμος Πρώτος*, σ. 155, εκδόσεις ΚΨΜ, 2016.

που οντολογικά έχει προτεραιότητα και είναι σε τελική ανάλυση αυτόνομη από την πραγματοποιημένη εξουσία του κυρίαρχου κράτους που την αιχμαλωτίζει και την κανιβαλίζει». Αντίστοιχα, για τον Φουκώ η κρατική εξουσία είναι η θεσμική αποκρυστάλλωση «της εξουσίας που εκπορεύεται από παντού ... [που] είναι απλώς το συνολικό αποτέλεσμα που σκιαγραφείται με αφετηρία όλες αυτές τις κινητικότητες, η αλληλουχία που στηρίζεται σε καθεμιά απ' αυτές και επιδιώκει από την άλλη να τις παγιώσει».¹⁸ Επομένως, η κρατική εξουσία είναι εγγενώς ασταθής λόγω της ελευθερίας κίνησης, την οποία προσπαθεί διαρκώς να ανακόψει και να υποτάξει. Παρά, ωστόσο, τη μεθοδολογική έμφαση που δίνει ο Φουκώ στη σχεσιακότητα της εξουσίας, τελικά καταλήγει εκ νέου στη φетиχοποίησή της: οι καταστάσεις εξουσίας και οι αντιστάσεις που τους αντιστοιχούν, συστηματοποιούνται σε μια πιο διαρκή και συνολική ηγεμονία, παίρνοντας η μία τη θέση της άλλης. Για τον Φουκώ, δεν υπάρχει διέξοδος από το δίπολο: εξουσία και αντίσταση.

Ο De Genova προχωρά την ανάλυση της κρατικής εξουσίας χρησιμοποιώντας την έννοια της «γυμνής ζωής» όπως την επεξεργάστηκε ο Agamben. Η γυμνή ζωή μπορεί να γίνει κατανοητή ως **«αυτό που απομένει όταν αφαιρούνται από την ανθρώπινη ύπαρξη όλοι οι προσδιορισμοί της κοινωνικής της θέσης ... είναι επομένως ένας εννοιολογικός αντίποδας για κάθε ιστορικά συγκεκριμένη και κοινωνικά προσδιορισμένη μορφή [ζωής]»**. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, «για τον Agamben, η γυμνή ζωή –ως πραγματοποίηση της ανθρώπινης ζωής, μια έννοια σύμφωνα με την οποία η ανθρώπινη ζωή θα μπορούσε με κάποιο τρόπο να είναι απλώς «βιολογική»– **δεν έχει** καμία σχέση με ένα βιολογικό δεδομένο που προηγείται οντολογικά της κυρίαρχης εξουσίας, δηλαδή **δεν** είναι μια φυσική κατάσταση. Αντιθέτως, η γυμνή ζωή αποτελεί ακριβώς 'προϊόν της [βιοπολιτικής] μηχανής'».¹⁹ Σε αντίθεση με τον Φουκώ,

18 Μ. Φουκώ, *Ιστορία της Σεξουαλικότητας Ι. Βούληση για γνώση*, σ. 110, εκδόσεις Πλέθρον, 2011.

19 Από αυτή την περιγραφή είναι φανερό η σχέση ανάμεσα στην έννοια της γυμνής ζωής και την έννοια της αφηρημένης εργασίας. Ούτε η αφηρημένη εργασία ως ουσία της αξίας είναι μια βιολογική έννοια όπως συχνά θεωρείται λανθασμένα (ως «ξόδεμα ανθρώπινου μυαλού, μυώνων,

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

για τον οποίο η εξουσία βρίσκεται σε μια ανυπέρβλητη αντίθεση με τη ζωή, ο Agamben ακολουθώντας τον Μαρξ θέτει ως πρόταγμα την πραγμάτωση μιας «**ζωής με εξουσία**» που θα βασίζεται στην άρση της διαίρεσης ανάμεσα στην κυρίαρχη εξουσία και τη γυμνή ζωή και θα συνιστά την «**οριστική έξοδο από κάθε είδος κυριαρχίας**».²⁰

Από αυτή την άποψη, η **ανθρώπινη χειραφέτηση** δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με τη διεκδίκηση της «ιδιότητας του πολίτη», αφού η τελευταία επιφέρει «**την πρωτογενή εγγραφή της ζωής στην κρατική τάξη**». Όπως γράφει ο De Genova, «**το θέλγητρο της 'συμμετοχής' στην (κρατική) εξουσία είναι ακριβώς η παγίδα που**

νευρών, χειρών, κλπ»), λόγω της παρανόησης του αποσπάσματος από τον πρώτο τόμο του *Κεφαλαίου* του Μαρξ. Αντιθέτως, παράγεται μέσα από την καπιταλιστική κοινωνικοποίηση της εργασίας. Στην καπιταλιστική παραγωγή η εργασία δεν είναι άμεσα κοινωνική. Η εργασία μέσα σε μια επιχείρηση δεν ρυθμίζεται άμεσα από την κοινωνία στη συγκεκριμένη μορφή της. Η κάθε επιχείρηση παράγει ανεξάρτητα τα προϊόντα της, τα οποία φέρνει στη συνέχεια στην αγορά. Η εργασία μέσα σε μια επιχείρηση γίνεται κοινωνική μόνο χάρη στο γεγονός ότι τα προϊόντα της επιχείρησης εξομοιώνονται με τα προϊόντα όλων των άλλων επιχειρήσεων όταν ανταλλάσσονται στην αγορά. Με άλλα λόγια, η εργασία γίνεται κοινωνική μόνο όταν παίρνει το χαρακτηριστικό της ομοιογενοποιημένης εργασίας. Δεν υπάρχει κανένα εκ των προτέρων οργανωμένο σχέδιο για την κοινωνικοποίηση του καταμερισμού της εργασίας και η μόνη ένδειξη ότι η εργασία μέσα σε μια συγκεκριμένη επιχείρηση περιλαμβάνεται μέσα στο κοινωνικό σύστημα παραγωγής είναι η πώληση των προϊόντων της. Η εργασία γίνεται κοινωνική μόνο «**παίρνοντας τη μορφή του άμεσα αντιθέτου της, της αφηρημένης γενικής εργασίας**» (Κ. Μαρξ, *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 2010), δηλαδή τη μορφή της εξίσωσης με όλα τα άλλα είδη εργασίας. Επομένως, αφηρημένη εργασία είναι ο προσδιορισμός που αφορά τη συνολική κοινωνική εργασία που ομοιογενοποιήθηκε μέσω της εξίσωσης των προϊόντων της στην αγορά. Η μοναδική κοινωνία που αντιμετωπίζει την εργασία με αυτό τον τρόπο, είναι η κοινωνία της γενικευμένης εμπορευματικής ανταλλαγής, δηλαδή η καπιταλιστική κοινωνία. Έτσι, η καπιταλιστική αγορά καθιστά πρακτικά αληθινή και ισχύουσα την έννοια της «αφηρημένης εργασίας» καθώς υποβάλλει τα προϊόντα της εργασίας στην ισοπεδωτική αδιαφορία της ως προς τον ωφέλιμο χαρακτήρα τους.

20 G. Agamben, *Means without End: Notes on Politics*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.

αποκαλείται ιδιότητα του πολίτη... 'Η φυσική ζωή ... που τίθεται στη βάση της τάξης' παρουσιάζεται ως θεμέλιο και πηγή της κυριαρχίας του φαινομενικά δημοκρατικού κράτους». ²¹ Αυτή είναι η βάση πάνω στην οποία προσδιορίζεται ποιες συγκεκριμένες ανθρώπινες ζωές έχουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να αναγνωριστούν ως «φυσικοί» πολίτες του έθνους-κράτους και η απέλαση είναι ένα από τα βασικά μέσα για τον προσδιορισμό του «κατωφλίου που αρθρώνει και διαχωρίζει ό,τι είναι εντός και ό,τι είναι εκτός». ²²

Επομένως, η έννοια της γυμνής ζωής δεν θα πρέπει να υποβιβάζεται σε ένα σχήμα απλού αποκλεισμού. Αντιθέτως, σύμφωνα με τον Agamben, η έννοια της γυμνής ζωής περιστρέφεται «γύρω από τη ζώνη αδιακρίσιμης ανάμεσα στο εσωτερικό και το εξωτερικό, τον αποκλεισμό και την ενσωμάτωση» όπου η γυμνή ζωή **παράγεται** από την κυρίαρχη κρατική εξουσία.

Η σχέση της γυμνής ζωής με την εργασία αναδεικνύεται ακριβώς στην απελασιμότητα των μεταναστών χωρίς χαρτιά. Ο μετανάστης χωρίς χαρτιά που αποκλείεται από την ιδιότητα του πολίτη «στρατολογείται» για την εργασιακή του δύναμη. Αυτή ακριβώς η παραγωγική ικανότητα της ανθρώπινης ζωής γίνεται κατανοητή πολιτικά, σύμφωνα με την ορολογία του Agamben, ως γυμνή ζωή, η οποία θα **πρέπει να υποτάσσεται στις καθημερινές προσταγές της συσσώρευσης κεφαλαίου**. Η έλλειψη νομικής προστασίας των μεταναστών χωρίς χαρτιά είναι ακριβώς αυτή που αυξάνει τη ζήτηση για την εργασία τους. Με άλλα λόγια, δεν πρόκειται περί ενός αποκλεισμού: οι μετανάστες χωρίς χαρτιά ενσωματώνονται σε έναν καπιταλιστικό κοινωνικό σχηματισμό ως

21 Ο De Genova συχνά χρησιμοποιεί την έννοια της «φαινομενικής δημοκρατίας», μια έννοια με την οποία διαφωνούμε καθώς υπονοεί ότι στη φαινομενική δημοκρατία του καπιταλιστικού έθνους-κράτους αντιπαρατίθεται κάποια «πραγματική δημοκρατία». Για εμάς η δημοκρατία είναι η ιδανική πολιτική μορφή του καπιταλιστικού κράτους και επομένως δεν μπορεί να γίνεται επίκληση της «πραγματικής», υποτιθέμενα μη-καπιταλιστικής δημοκρατίας, αλλά δεν μπορούμε να αναπτύξουμε αυτό το ζήτημα περαιτέρω εδώ.

22 G. Agamben, *Homo Sacer: Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, Εκδόσεις Scripta, 2005.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

«παράνομοι», καθώς ο κίνδυνος της απελάσής τους εξυπηρετεί την πειθάρχησή τους. Ταυτόχρονα, η αυτονομία της «παράνομης» μετανάστευσης παραμένει μια διαρκής προσβολή της κρατικής κυριαρχίας, την οποία επίσης προσπαθεί να ελέγξει το κράτος μέσω της πολιτικής των απελάσεων.

Σε κάθε περίπτωση, το περιεχόμενο της γυμνής ζωής που κρύβεται πίσω από τις δικαιικές μορφές τόσο του πολίτη όσο και του μη-πολίτη είναι η εργασία. Προκειμένου να διευκολυνθεί η υποταγή της εργαζόμενης ανθρωπότητας στο κεφάλαιο αυτή πρέπει να κατακερματιστεί. Σύμφωνα με τον De Genova, «λόγω αυτών των οριστικά άνισων σχέσεων τους με το κράτος, η καθημερινή ζωή του πολίτη και του μη πολίτη τείνει αντίστοιχα να διακρίνεται κυρίως από την άνιση κοινωνική οργάνωση των όρων και των συνθηκών εργασίας τους».

Μετά την ανάλυση της **εργασίας** ως το κλειδί για την κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στη γυμνή ζωή και την κρατική εξουσία, ο De Genova προχωρά στην ανάλυση του κρατικού χώρου και των συνόρων. Όπως χαρακτηριστικά γράφει «οι χώροι της αστυνόμευσης των συνόρων ... είναι τα κατώφλια όπου η ρύθμιση και η πειθάρχηση της ανθρώπινης κινητικότητας παρέχουν ορισμένα από τα πιο βασικά θεμέλια της κρατικής εξουσίας». Όπως σημείωνε ο Μπένγιαμιν, «η χάραξη των συνόρων είναι το πρωταρχικό φαινόμενο κάθε νομοθετικής βίας».²³ Ο διαχωρισμός στις αντιτιθέμενες ομάδες των πολιτών και των αλλοδαπών είναι πρωταρχικά ένας διαχωρισμός στον χώρο και αποτελεί τη βάση για την παραγωγή του εθνικισμού, της «αυτοαναφορικής θεολογίας κάθε έθνους-κράτους». Υιοθετώντας την ανάλυση του Μπένεντικτ Άντερσον²⁴, ο συγγραφέας προσδιορίζει τον εθνικισμό ως την απατηλή υπόσχεση μιας «βαθιάς οριζόντιας συντροφικής σχέσης» των πολιτών που κατοικούν στο «πάτριο έδαφος» σε αντιπαράθεση με «μια άμορφη αλλά αόριστα απειλητική ανθρώπινη μάζα που συνωστίζεται λίγο

23 B. Μπένγιαμιν, *Για μια κριτική της βίας*, μετάφραση: Λ. Μαρσιανός, Εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2002.

24 Μπένεντικτ Άντερσον, *Φαντασιακές Κοινότητες: Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, Εκδόσεις Νεφέλη, 1997.

πιο έξω από τα σύνορα της εθνικής κοινότητας».

Στην επόμενη ενότητα, ο De Genova ασκεί κριτική τόσο στην ιδέα ότι το κράτος πάντοτε πετυχαίνει να υποτάξει τον ντόπιο πληθυσμό μέσω της ιδιότητας του πολίτη όσο και στη φιλελεύθερη φαντασίωση ότι αποστολή του κράτους είναι η «διασφάλιση των συμφερόντων του έθνους» και επομένως ότι δεν θα μπορούσε να ασκήσει την πιο ακραία βία ενάντια στους νόμιμους πολίτες του. Επίσης, ασκεί κριτική στη φιλελεύθερη αντίληψη περί διεύρυνσης των ορίων της εθνικής κοινότητας στη βάση της κατοίκησης επί του κοινού εθνικού εδάφους – μια αντίληψη που θα μπορούσε να προωθήσει την εθνική ένταξη των μεταναστών κατοίκων. Όπως χαρακτηριστικά γράφει: «*Η προσκόλληση στη διευρυμένη ‘ενσωμάτωση’ των ‘ξένων’ που ήδη κατοικούν εντός του χώρου μιας ‘εθνικής κοινότητας’, στη βάση μιας ιδεολογίας του εδάφους, τείνει απλώς να επιτείνει τον καταστατικό διαχωρισμό των ‘αλλοδαπών’ που βρίσκονται στην άλλη πλευρά των συνόρων. Μάλιστα, οι κρατικές αρχές κράτησης και απέλασης των μεταναστών ολοένα και διευρύνουν το εδαφικό πεδίο της ρυθμιστικής τους δράσης και η φύλαξη των συνόρων επεκτείνεται πέραν ... των ‘εθνικών’ συνόρων*». Από αυτή την άποψη, η πολιτική της «ενσωμάτωσης» των μεταναστών και η περιφράξη του εθνικού εδάφους αποτελούν συμπληρωματικές μορφές του εθνικισμού. Επιπλέον, η αντίληψη ότι η ανισότητα των μη πολιτών αποτελεί εργαλείο για την επιβολή των συμφερόντων των ντόπιων είναι εξίσου στρεβλή. Όπως έχει δείξει η ιστορία του γερμανικού ναζισμού, οι απελάσεις μπορούν επίσης να εφαρμοστούν και εναντίον των απόβλητων πολιτών. Σε κάθε περίπτωση, το καθεστώς των απελάσεων θα πρέπει να τοποθετηθεί δίπλα σε άλλες πηγές της κρατικής εξουσίας, όπως ο μαζικός εγκλεισμός του «περιττού πληθυσμού».

Η ανάλυση του De Genova ολοκληρώνεται με μια συζήτηση της ανάλυσης του Μαρξ για τη λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση, σύμφωνα με την οποία το θεμέλιο της κεφαλαιοκρατικής τάξης εντοπίζεται σε εκείνες τις ιστορικές στιγμές που «*άφησαν εποχή ... κατά τις οποίες μεγάλες ανθρώπινες μάζες αποκόπτονται ξαφνικά και βίαια από τα μέσα συντήρησής τους και εκσφενδονίζονται στην*

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

*αγορά εργασίας ως αποκήρυκτοι προλετάριοι (vogelfrei)».*²⁵ Από τη μια μεριά, είναι σαφές ότι αυτό συμβαίνει και σήμερα με τους μετανάστες λόγω των πολεμικών συγκρούσεων στην Ασία και την Αφρική. Από την άλλη μεριά, υπάρχει κάτι το φαινομενικά παράδοξο σε σχέση με τους περιορισμούς που τίθενται στην ελευθερία κίνησης και τις απελάσεις: ο καπιταλισμός βασίζεται στην ανάδυση της τυπικά *ελεύθερης* εργασιακής δύναμης που πρέπει να μπορεί να κινείται ελεύθερα από επιχείρηση σε επιχείρηση ανάλογα με την πορεία της καπιταλιστικής συσσώρευσης σε αντίθεση με τις προκαπιταλιστικές μορφές ανελεύθερης εργασίας. Όπως τονίζει όμως ο De Genova, η ελευθερία κίνησης των εργαζόμενων είναι πάντοτε σαφώς οριοθετημένη. Όπως γράφουμε στη σημείωση 9 βασισμένοι στο κείμενο του De Genova: «Η ανεξέλεγκτη ελευθερία κίνησης των προλετάρων θα μπορούσε να δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα στην αναπαραγωγή των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων ως *λιποταξία* από συγκεκριμένα εθνικά καθεστώτα υποταγής της εργασίας στο κεφάλαιο. Για αυτό η παγκόσμια κινητικότητα του κεφαλαίου απαιτεί τη ρύθμιση και τον περιορισμό της ελευθερίας κίνησης των προλετάρων. Θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο η πειθαρχημένη κινητικότητα του εμπορεύματος-εργατική δύναμη ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες του κεφαλαίου».

Το κείμενο των Wildcat, **Μετανάστευση, Πρόσφυγες και Εργασία**, δημοσιεύτηκε στο τεύχος 99 του ομώνυμου περιοδικού. Μεταφράστηκε στα ελληνικά από τους cognord/spr²⁶. Στην παρούσα έκδοση το αναδημοσιεύουμε έχοντας κάνει επιμέλεια στην αρχική μετάφραση των cognord/spr, τους οποίους ευχαριστούμε που δέχθηκαν να επέμβουμε μεταφραστικά στη δουλειά που έχουν κάνει.

Οι Wildcat εστιάζουν στην περίπτωση της Γερμανίας ως

25 Κ. Μαρξ, *ό.π.*, σ. 673.

26 Δημοσιεύτηκε στις 14 Απριλίου 2016 στο blog <https://neucognord.wordpress.com/>

χώρας προορισμού εκατομμυρίων μεταναστών από τη δεκαετία του 1960 έως και σήμερα. Μέσα από μια ιστορική αναδρομή αυτής της κίνησης της εργασιακής δύναμης προς τη Γερμανία από διάφορες χώρες προέλευσης και κυρίως από το πρώην Ανατολικό Μπλοκ και τα Βαλκάνια, αναλύονται οι τρόποι που χρησιμοποίησε το γερμανικό κράτος, εντός των πλαισίων της ΕΕ, για να τη διαχειριστεί και να την ελέγξει με στόχο την ενίσχυση της συσσώρευσης του γερμανικού κεφαλαίου. Η εκμετάλλευση της φτηνής εργασιακής δύναμης των μεταναστών συνοδεύεται από την αναγκαστική «ενσωμάτωσή» τους, δηλαδή την πειθάρχησή τους στις ανάγκες της καπιταλιστικής αξιοποίησης, την όξυνση των διαχωρισμών μεταξύ των διαφορετικών εθνικών ομάδων και μεταξύ ντόπιων και «ξένων», την αυστηροποίηση των κριτηρίων για την πρόσβαση στο κοινωνικό κράτος και από την πίεση προς τους ντόπιους και καλύτερα αμειβομένους εργάτες λόγω του ανταγωνισμού με τη φτηνή εργασιακή δύναμη των μεταναστών. Εν ολίγοις, το κράτος χρησιμοποιεί τους μετανάστες για να επιβάλει μια συνολική κοινωνική αναδιοργάνωση. Όπως υποστηρίζουν και οι Wildcat, η μαζική μετανάστευση μπορεί να έχει αντίστοιχα αποτελέσματα με ένα πρόγραμμα οικονομικής ανάκαμψης, αρκεί βέβαια να ελέγχεται. Ο πλήρης έλεγχος της μετανάστευσης δεν έχει όμως επιτευχθεί από κανένα κράτος μέχρι σήμερα. Παρόλα αυτά, η γερμανική οικονομία έχει καταφέρει να βασίσει την επιτυχία της στην αποδοτική εκμετάλλευση μιας κατακερματισμένης εργατικής τάξης.

Το γερμανικό κράτος χρησιμοποίησε διάφορους τρόπους για τον έλεγχο της μετανάστευσης: διακρατικές συμφωνίες για την παροχή προσωρινών θέσεων εργασίας σε συγκεκριμένο αριθμό εργατών, όπως ήταν οι Έλληνες γκασταρμπάιτερ τη δεκαετία του '60, νόμους για τον περιορισμό της χορήγησης ασύλου, νομική θέσπιση της άνισης αντιμετώπισης των μεταναστών σε ό,τι αφορά τις παροχές του κοινωνικού κράτους, παροχή «προσωρινών συμβολαίων εργασίας και υπηρεσιών» σε φτηνή εργασιακή δύναμη από την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, προσωρινή παροχή άδειας εργασίας σε μετανάστες από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων που δουλεύουν στη Γερμανία ως «αποσπασμένοι» και είναι ασφαλισμένοι στη χώρα προέλευσής

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

τους, «επαναπατρισμοί» ανθρώπων από το πρώην Ανατολικό Μπλοκ που μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν γερμανική καταγωγή κ.ο.κ. Το γερμανικό κράτος χρησιμοποιώντας τα νομικό οπλοστάσιο της ΕΕ έχει δημιουργήσει ένα μωσαϊκό καθεστώτων για τις διάφορες ομάδες μεταναστών ανάλογα με τη χώρα προέλευσής τους και ανάλογα με την εξειδικευμένη ή μη εργασιακή τους δύναμη. Απαραίτητο συμπλήρωμα αυτού του κατακερματισμού είναι η περίφημη πολιτική της «ενσωμάτωσης» των μεταναστών που προωθεί, ειδικά τα τελευταία χρόνια, το γερμανικό κράτος και στόχο έχει, όπως λένε και οι Wildcat: *«να μετατρέψουν τους μετανάστες σε ένα είδος 'τούρμπο Γερμανών' και να τους χρησιμοποιήσουν ώστε να επιβάλουν την αναδιάρθρωση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας»*.

Από το 2015 και μετά, η ανάγκη ελέγχου της κίνησης των μεταναστών έγινε επιτακτική για τα κράτη της ΕΕ λόγω της μαζικότητας της προς την Κεντρική και τη Βόρεια Ευρώπη. Κι αυτό, όχι γιατί θέλουν να αποκλείσουν το σύνολο των μεταναστών από την επικράτειά τους, αλλά διότι θέλουν μετανάστες που, μετά από τις κακουχίες, τη βία και την καταστολή που έχουν δεχθεί, θα είναι «πολιτικά υποταγμένοι», δηλαδή έτοιμοι να δεχτούν οποιοσδήποτε συνθήκες ζωής και εργασίας στη χώρα που τελικά θα τους αποδεχτεί. Αυτό βέβαια δεν μπορεί ποτέ να επιτευχθεί πλήρως. Όπως υπογραμμίζουν οι Wildcat, *«από το 2012 περίπου και μετά, οι πρόσφυγες που έρχονται στη Γερμανία αντιμετωπίζουν μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται ολοένα και περισσότερο από την αυτοπεποίθηση και την οργανωμένη παρουσία των παλαιότερων προσφύγων οι οποίοι, μεταξύ άλλων, διαμαρτυρήθηκαν έντονα ενάντια στην 'υποχρεωτική διαμονή' (Residenzpflicht) (σύμφωνα με την οποία, οι πρόσφυγες δεν έχουν το δικαίωμα να φύγουν από την πόλη στην οποία διαμένουν κατ' εντολή του κράτους), καταλαμβάνοντας κτίρια και οργανώνοντας απεργίες πείνας»*. Επίσης, τα προηγούμενα χρόνια έγιναν αρκετοί αγώνες μέσα σε χώρους εργασίας από μετανάστες εργάτες κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη. Παρέμειναν, ωστόσο, απομονωμένοι αφού οι ντόπιοι και πιο καλά αμειβόμενοι εργάτες θεωρούν τους μετανάστες συναδέλφους τους απειλή επειδή παρέχουν πιο φτηνή εργασιακή δύναμη. Την ίδια αντιμετώπιση είχαν και από τα συνδικάτα. Το κράτος, για να αντιμετωπίσει τα αιτήματα των

μεταναστών για καλύτερους μισθούς και ισότιμη μεταχείριση σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες του, θέσπισε τη διασύνδεση των Υπουργείων Εργασίας και Μετανάστευσης. Όπως αναφέρεται και στο κείμενο, «η ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των αρχών δεν θα γίνεται πλέον για την αποκάλυψη περιπτώσεων 'κατάχρησης' των κρατικών παροχών αλλά για να ελέγχεται εάν οι αιτούντες άσυλο προσπαθούν πραγματικά να βρουν δουλειά. Το γραφείο απασχόλησης θα χρησιμοποιεί τα δεδομένα αναφορικά με το αίτημα ασύλου, π.χ. τις πιθανότητες να γίνει δεκτό, ώστε να αποφασίσει εάν θα παρέχει μαθήματα ή άλλη βοήθεια σε κάποιον, αν πρέπει να τον πείσει περισσότερο ή να τον απορρίψει τελείως». Αυτή η τακτική θεωρείται από το γερμανικό κράτος προμετωπίδα της στρατηγικής ελέγχου των μεταναστών.

Ποιες είναι οι προοπτικές αγώνα βάσει των νέων συνθηκών; Σύμφωνα με τους Wildcat, δεν είναι εύκολο να οργανωθούν στη Γερμανία κοινοί αγώνες ντόπιων και μεταναστών λόγω του ανταγωνισμού που υπάρχει στην αγορά εργασίας αλλά και γιατί πολλοί ντόπιοι επωφελούνται από την υπερεκμετάλλευση των μεταναστών. Ωστόσο, σε αντίθεση με παλιότερα, ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων από την «κοινωνία των πολιτών» έχει εμπλακεί στην υποστήριξη των μεταναστών που κατέφθασαν μαζικά στη Γερμανία τα τελευταία χρόνια.²⁷ Αυτή η επαφή με τους μετανάστες έχει οδηγήσει σε μια ριζοσπαστικοποίηση αυτού του κόσμου, γεγονός σημαντικό για τις προοπτικές που ανοίγονται από εδώ και πέρα. Επίσης, η μαζική παρουσία των μεταναστών παρέχει μια μοναδική δυνατότητα για να αναπτύξουμε περαιτέρω προοπτικές δράσης και για να ξανανοίξουμε στη δημόσια σφαίρα, από κοινού με τους μετανάστες, ζητήματα όπως ο μισθός, οι συνθήκες εργασίας, η στέγαση κ.λπ. Οι καταλήψεις αποτελούν ένα τέτοιο παράδειγμα αφού θέτουν το ζήτημα της «προσιτής στέγασης για όλους», υπερβαίνοντας τους διαχωρισμούς μεταξύ των εθνικών κοινοτήτων,

27 Οι Wildcat αναφέρονται συγκεκριμένα στην «κοινωνία των πολιτών» για να δείξουν ότι οι περισσότερες κινήσεις αλληλεγγύης δεν ξεφεύγουν από τα όρια του ανθρωπισμού και των «δικαιωμάτων του πολίτη». Ωστόσο, αναγνωρίζουν τη δυνατότητα μετασχηματισμού αυτού του κινήματος προς μια πιο ριζοσπαστική κατεύθυνση.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

μεταξύ ντόπιων και «ξένων». Σημαντικό πεδίο σύγκρουσης είναι και ο αγώνας ενάντια στις απελάσεις, όχι από μια νομικίστικη σκοπιά αλλά από μια σκοπιά *«πρακτικής αντίστασης ενάντια στην καταστολή, ενάντια στην αστυνόμευση, ενάντια στις επιδρομές στις γειτονιές και στους χώρους εργασίας»*. Οι Wildcat καταλήγουν λέγοντας ότι ο αγώνας ενάντια στην κρατική καταστολή αλλά και ενάντια στις απόπειρες του κράτους να μας αφομοιώσει, οφείλει να ξεκινά από τα συμφέροντα ολόκληρης της τάξης.

Συχνά ακόμα και τα πιο ριζοσπαστικά κομμάτια του κινήματος αλληλεγγύης στους μετανάστες χωρίς χαρτιά μιλούν για κλειστά σύνορα και για την Ευρώπη-Φρούριο. Παραβλέπουν δηλαδή ότι το καθεστώς των συνόρων και των απελάσεων εξυπηρετεί στην πραγματικότητα τη ρύθμιση και τον έλεγχο της μετανάστευσης και την ενσωμάτωση των μεταναστών ως «παράνομων» εργαζόμενων με τέτοιο τρόπο που να εξυπηρετεί τις ανάγκες της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Αυτό το θέαμα του αποκλεισμού ενισχύεται από το γεγονός ότι λόγω της συγκυρίας της καπιταλιστικής συσσώρευσης στην Ελλάδα, το ελληνικό κράτος εφαρμόζει μια πολιτική απώθησης των μεταναστών χωρίς χαρτιά σε τόπους κοινωνικής απομόνωσης και ελέγχου ή ακόμη και εγκλεισμού. Όπως δείχνει το κείμενο των Wildcat, τη ρητορική περί «ανοιχτών συνόρων» μπορεί να τη χρησιμοποιεί η φιλελεύθερη φράξια του κεφαλαίου σε συνδυασμό με την επίθεση στα επιδόματα πρόνοιας, τον κοινωνικό και τον άμεσο μισθό.

Αντί για αυτό, θα πρέπει να αγωνιστούμε ενάντια στα κέντρα επιτήρησης και κράτησης, ενάντια στον εκτοπισμό των μεταναστών χωρίς χαρτιά και την απομόνωσή τους από την «ντόπια» εργατική τάξη και το ανταγωνιστικό κίνημα. Θα πρέπει να αγωνιστούμε για την ικανοποίηση των αναγκών μεταναστών και ντόπιων προλετάρων μέσα από εγχειρήματα απαλλοτρίωσης της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας όπως οι καταλήψεις. Με την ανάπτυξη του αυτόνομου προλεταριακού κινήματος για την ικανοποίηση των αναγκών μας μπορούμε να αποκτήσουμε τη συλλογική ταξική

Vogelfrei

ισχύ που είναι απαραίτητη για να ανακτήσουμε πραγματικά την ανθρώπινη υπόστασή μας και να πραγματώσουμε την αληθινή ελευθερία κίνησης, να καταργήσουμε, δηλαδή, όλα τα σύνορα και, επομένως, όλα τα κράτη.

5/6/2016

Αντίθεση

για την κατάργηση της μισθωτής εργασίας, του χρήματος
και του κράτους
– για τον κομμουνισμό

Nicholas De Genova

Το Καθεστώς των Απελάσεων Κυριαρχία, χώρος και ελευθερία κίνησης¹

Από όλες τις ελευθερίες που μπορεί να μας έλθουν στο μυαλό όταν ακούμε τη λέξη: «ελευθερία», η ελευθερία κίνησης είναι η παλαιότερη ιστορικά και επίσης η πιο στοιχειώδης. Το να μπορούμε να φύγουμε προς όποια κατεύθυνση θέλουμε είναι η αρχετυπική πράξη του να ζούμε ελεύθερα, αφού ο περιορισμός της ελευθερίας κίνησης είναι από αμνημονεύτων χρόνων η προϋπόθεση της υποδούλωσης. Η ελευθερία κίνησης είναι επίσης η απαραίτητη προϋπόθεση της δράσης και μέσα από τη δράση βιώνουν πρώτιστα οι άνθρωποι την ελευθερία στον κόσμο.

Χάνα Άρεντ, Άνθρωποι σε ζοφερούς καιρούς

Για να είναι κανείς άνθρωπος με την πραγματική σημασία της λέξης θα πρέπει να έχει χάσει τη βολή του.

Vilém Flusser, *To Be Unsettled, One First Has to Be Settled*

1 Η συγγραφή αυτής της θεωρητικής επισκόπησης χρωστάει πολλά στη διορατική κριτική και το σχολιασμό της συνεπιμελήτριας αυτής της έκδοσης, Nathalie Peutz, όπως και στην πνευματική γενναιοδωρία του Nahum Chandler, του Sandro Mezzadra, της Magdalena Rodríguez, και του Hans-Rudolf Wicker, που διάβασαν ένα παλιότερο προσχέδιο με υποδειγματική προσοχή. Αυτό το δοκίμιο έχει επίσης πραγματικά επηρεαστεί και εμπλουτιστεί από την άρτια δουλειά όλων των μελετητών που συνεισέφεραν τα κεφάλαια αυτού του τόμου.

Αν η ελευθερία κίνησης είναι αληθινά «στοιχειώδης» και «αρχετυπική» –και, ακόμα περισσότερο, αν είναι θεμελιώδης– για την άσκηση της ελευθερίας ή για κάθε σοβαρό στοχασμό πάνω σε αυτήν, είναι αποκαλυπτικό το γεγονός ότι, με δυσοίωνα τρόπο, έχει αγνοηθεί πολιτικά και έχει περιπέσει σε μια εκκωφαντική θεωρητική σιωπή. Βέβαια, διάφορες μορφές της ελευθερίας κίνησης έχουν κατά καιρούς αναγνωριστεί θεσμικά από την αρχαιότητα και έπειτα. Αργότερα, μετά την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1948, η ελευθερία κίνησης κατοχυρώθηκε στο άρθρο 13 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του ΟΗΕ. Ωστόσο, δεν υπάρχει σχεδόν καμία αναφορά στην ελευθερία κίνησης όπου να μην τίθενται αμέσως εμπόδια στην άσκησή της, μέσα από μια σειρά όρων και περιορισμών. Ειδικότερα, το άρρητο χάσμα που δεν μπορεί να ξεπεραστεί για την κατοχύρωση της ελευθερίας κίνησης στη σύγχρονη εποχή είναι η πρωτοκαθεδρία, η αποκλειστική και δεδομένη κυριαρχία των γεωγραφικά προσδιορισμένων («εθνικών») κρατών. Την ίδια στιγμή που η ελευθερία κίνησης παραμένει σε απόλυτη πολιορκία, η διαρκής και δυσχερής ρύθμισή της αποκτά μια όλο και μεγαλύτερη προτεραιότητα για τα κράτη κατά την εκ νέου οχύρωση της δικαιοδοσίας τους στον γεωγραφικό χώρο. Μάλιστα, αυτή η ολοένα και εντονότερη προσπάθεια ελέγχου της κινητικότητας των ανθρώπων συνήθως προβάλλεται ακριβώς ως αναγνωρισμένη άσκηση της («εθνικής») κρατικής κυριαρχίας.

Μέσα στη διαρκή επέκταση του θεάματος της όλο και πιο στρατιωτικοποιημένης αστυνόμευσης των συνόρων και της όξυνσης των μέτρων ασφάλειας σε κάθε πτυχή των ταξιδιών και των μεταφορών σε παγκόσμιο επίπεδο, η πρακτική των απελάσεων έχει τον τελευταίο καιρό βρεθεί στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας, χωρίς κάτι τέτοιο να έχει προηγούμενο.² Συνδεδεμένη με την άνοδο μιας πραγματικά παγκόσμιας, νεοϊμπεριαλιστικής κυριαρχίας (και με μια γενικότερη ανακλιμάκωση των διαφόρων λειτουργιών και δυνατοτήτων του κράτους), μπορεί να εντοπιστεί μια απολύτως

2 Βλ. π.χ. Bloch και Schuster 2005· De Genova 2002· Fekete 2005· Hing 2006a· Kanstroom 2007· βλ. επίσης τα κείμενα των Peutz και Walters σε αυτό τον τόμο.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

αντίστροφη σχέση μεταξύ της ξεκάθαρης εξασθένησης της κυριαρχίας του έθνους-κράτους αυτής καθαυτής και της πλεονάζουσας προσοχής που δίνεται στην επιβολή όλο και πιο διευρυμένων και δρακόντειων κρατικών ελέγχων ακόμα και στις πιο ασήμαντες διελεύσεις των συνόρων από μετανάστες αλλά και στην εγκατάστασή τους επί του εθνικού εδάφους.³ Στις αρχές του εικοστού αιώνα ήταν συνηθισμένο να θεωρείται πραγματικά υπερβολική η επιβολή της καθαρά τιμωρητικής, «βάρβαρης και απάνθρωπης» ποινής της απέλασης σε νομοταγείς μετανάστες που διέμεναν για μεγάλο χρονικό διάστημα στη χώρα χωρίς άδεια παραμονής. Κι αυτό ίσχυε ακόμα και για ορισμένους δικαστές που δίκάζαν υποθέσεις μετανάστευσης.⁴ Μέχρι το τέλος του εικοστού αιώνα, η απέλαση έγινε ένα απόλυτα τετριμμένο ζήτημα.⁵ Πράγματι, παρά τις αναπόφευκτες ιστορικές

3 Βλ. Bosniak 1998· 2006· Dauvergne 2007· Nyers 2006a.

4 Βλ. Ngai 2005.

5 Στην πρόσφατη μελέτη του για την ιστορία των απελάσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Daniel Kanstroom γράφει τα εξής: «Βρισκόμαστε στο μέσο ενός πειράματος απελάσεων μεγάλης κλίμακας και δεκαετούς διάρκειας. Το γεγονός ότι αυτό το ιστορικό επεισόδιο έχει πολύ λίγο τραβήξει την προσοχή της κοινής γνώμης δεν το κάνει λιγότερο σημαντικό». (2007, σ. ix-x). Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι εβδομήντα έξι χρόνια νωρίτερα, ήδη το 1931, η Jane Perry Clark έλεγε κάτι παρόμοιο: «Τη δεκαετία του 1920 συχνά παρουσιάζαν την απομάκρυνση των ξένων από τη χώρα ως το φάρμακο για τα δεινά των ΗΠΑ. Οι αριθμοί των ξένων που απελάθηκαν αυξήθηκαν από 2.762 το 1920 σε 16.631 άτομα δέκα χρόνια μετά. Και το ζήτημα δεν έχει κλείσει, αφού ο Γενικός Επίτροπος Μετανάστευσης μας λέει ότι 'στην πραγματικότητα το έργο του νοικοκυρέματος έχει μόλις αρχίσει. Το μεγαλύτερο κομμάτι της δουλειάς βρίσκεται μπροστά μας και συνίσταται στο να συνεχίσουμε αυτό το έργο με ακόμη μεγαλύτερη επιμέλεια'. Δεδομένης της βαρύτητας των προβλημάτων που ανακύπτουν κατά την απέλαση των ξένων από τη χώρα και της αυξανόμενης σημασίας που τους αποδίδεται, προξενεί αρκετή έκπληξη το γεγονός ότι έχει εξεταστεί τόσο λίγο ο νόμος για τις απελάσεις και η εφαρμογή του. Μέχρι τώρα, όπως μπορεί να διαπιστωθεί, δεν έχει γίνει καμία μελέτη του νόμου όπως αυτός καταγράφεται στους κώδικες και όπως εφαρμόζεται στην πράξη. Επιπλέον, δεν έχει προσεγγισθεί το θέμα λαμβάνοντας υπόψη τα κοινωνικά και διεθνή ζητήματα που εγείρονται» (1931/1969, σ. 9). Ευχαριστώ την Nathalie Peutz που έθεσε στην αντίληψή μου αυτές τις αναφορές και που μου υπέδειξε την αξιοπρόσεκτη αντιπαράβολή τους.

ιδιαιτερότητες των νομικών οπλοστασίων των διαφορετικών κρατών σε σχέση με τη ρύθμιση της μετανάστευσης, που δεν επιδέχονται την αναγωγή σε κάτι το ενιαίο⁶, η πρακτική των απελάσεων έχει εντούτοις αναδειχθεί ως μια δεδομένη και όλο και πιο διαδεδομένη συνθήκη της συνήθους πολιτειακής οργάνωσης. Φαίνεται ότι η πρακτική των απελάσεων έχει γίνει ένα πραγματικά παγκόσμιο καθεστώς.

Απελασιμότητα και Κρατική Κυριαρχία

Για τον Giorgio Agamben, η απάντηση στο ερώτημα «πού βρίσκεται λοιπόν, στο σώμα της εξουσίας, η ζώνη αδιακρίσιας (*indifferenza*) (ή τουλάχιστον το σημείο τομής) όπου τεχνικές ατομικοποίησης και ολοποιητικές διαδικασίες συγκλίνουν;»⁷ έχει τεράστια σημασία για την κριτική των κοινωνικών σχέσεων.⁸ Σαφώς, η απέλαση αποτελεί ακριβώς ένα τέτοιο σημείο τομής. Κατά την απέλαση, το συνολικό ολοποιητικό καθεστώς της ιδιότητας του πολίτη και της αλλοδαπότητας, του ανήκειν και της απελασιμότητας, της κατοχής ή της έλλειψης δικαιωμάτων, παρατάσσεται εναντίον συγκεκριμένων προσώπων με έναν τρόπο που, στην άμεση πρακτική εφαρμογή του, είναι αμείωτα και αμετάκλητα ατομικοποιητικός.⁹

Οπωσδήποτε, η εξωφρενική και πραγματικά ανελήτη ατομικοποίηση που συνοδεύει την απέλαση δεν μπορεί να φανεί καλύτερα παρά στις περιπτώσεις παραβίασης των κανόνων. Η περίπτωση της Elvira Arellano είναι χαρακτηριστική. Η Elvira Arellano είχε απελαθεί πρώτη φορά το 1997 και αργότερα συνελήφθη σε μια

6 De Genova 2002.

7 Agamben 2005, σ. 23. (σ.τ.μ.) Τροποποιημένη μετάφραση.

8 Σε αυτό το σημείο ο Agamben σχολιάζει κριτικά τον Φουκώ, τον οποίο επικρίνει για το ότι δεν ξεδιάλυσε την ασάφεια που χαρακτήριζε το έργο του ως προς το σημείο τομής ή σύγκλισης αυτών των «*δύο όψεων της εξουσίας*» (1995/1998b, σ. 5). Ο Φουκώ αναφέρεται στις «*πολιτικές δομές των τεχνικών ατομικοποίησης και των ολοποιητικών διαδικασιών*» στο εσωτερικό της σύγχρονης κρατικής εξουσίας ως «*έναν περίπλοκο συνδυασμό... που είναι πρωτόγνωρος μέσα στην ανθρώπινη ιστορία*» (1982, σ. 782).

9 Βλ. το κείμενο του Walters σε αυτό τον τόμο· περισσότερα παραδείγματα δίνονται επίσης στα κείμενα των Bhartia· Castañeda· Coutin· Gardner· Maira· Peutz· Talavera, Núñez και Heyman· και Willen.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

επιχείρηση-σκούπα της αστυνομίας στο Διεθνές Αεροδρόμιο Ο' Hare του Σικάγο το 2002, όπου εργαζόταν «παράνομα» στον καθαρισμό των θαλάμων επιβατών των επιβατικών αεροσκαφών. Βάσει του ιστορικού της, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι συμπεριλήφθηκε στη λίστα των «Σημαντικών Προσώπων» του 2006 που δημοσίευσε το περιοδικό *Time*, δίπλα στον Τζορτζ Μπους τον νεότερο (όπως και τον Ντικ Τσένι, τον Ντόναλντ Ράμσφελντ και την Κοντολίζα Ράις), τον Ούγκο Τσάβεζ, τον Πάπα Βενέδικτο και τον Κιμ Γιονγκ Ιλ, μεταξύ άλλων. Έτσι το 2007 η Arellano ορθώς παρουσιαζόταν ως «πιθανόν η διασημότερη μετανάστρια χωρίς χαρτί» στις ΗΠΑ.¹⁰ Ο άοκνος ακτιβισμός της ενάντια στις απελάσεις δεν μπορεί να δικαιολογήσει το πώς κατάφερε να αποκτήσει τέτοια φήμη. Ωστόσο, στις 15 Αυγούστου του 2006, η Arellano (μαζί με τον οχτάχρονο γιο της, που είναι πολίτης των ΗΠΑ) παραβίασε την τελική εισαγγελική παραγγελία να παρουσιαστεί στο Υπουργείο Ασφαλείας των ΗΠΑ (U.S. Department of Homeland Security) για να απελαθεί στο Μεξικό, καταφεύγοντας δημόσια στην Εκκλησία των Μεθοδιστών του Σικάγο Adalberto United, που δήλωσε ότι θα παρέχει «άσυλο» σε αυτή και το παιδί της. Η απλή αλλά γενναία πράξη πολιτικής ανυπακοής της Arellano ήταν μια δυναμική κίνηση, μια κίνηση που προκαλούσε τις μεταναστευτικές αρχές να εισβάλλουν στο κτήριο και να τη συλλάβουν.

Η Arellano παρέμεινε περιορισμένη όλο τον επόμενο χρόνο στο χώρο της εκκλησίας και σε ένα μικρό διαμέρισμα που βρισκόταν στον επάνω όροφο καθώς επίσης και σε έναν μικρό περιφραγμένο κήπο και χώρο στάθμευσης. Η αιχμάλωτη απελασιμότητα της Arellano προέκυψε εν μέσω μιας θεαματικής κλιμάκωσης των επιχειρήσεων-σκούπα στους χώρους εργασίας και τις γειτονιές (που ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2006 ως απάντηση στις μαζικές διαδηλώσεις υπέρ των «δικαιωμάτων των μεταναστών» και συνεχίστηκε αμείωτη τον επόμενο χρόνο). Επιπλέον, η δημόσια πράξη ανυπακοής της Arellano πρόσβαλλε με σκανδαλώδη τρόπο την πομπώδη κήρυξη της δεδηλωμένης αλλά γελοιωδώς απίθανης αποστολής «απομάκρυνσης όλων των ξένων που δεν είχαν δικαίωμα

10 Terry 2007.

να βρίσκονται στη χώρα» από την πλευρά των μεταναστευτικών αρχών των ΗΠΑ.¹¹ Όσο κι αν φαίνεται παράδοξο, το καθεστώς των απελάσεων στο οποίο είχε εμπλακεί η Arellano διατήρησε το αποκλειστικό του δικαίωμα επάνω της κατά τη διάρκεια του χρόνου που ακολούθησε κάνοντας, ωστόσο, τα στραβά μάτια και καιροφυλακτώντας. Αντιμέτωπη με μια τολμηρή προσβολή της δικαιοσύνης της τάξης, η κυρίαρχη εξουσία του αμερικάνικου κράτους αναγκάστηκε να αποφασίσει επί ενός ασυνήθιστου διλήμματος που της έθεσε η Elvira Arellano. Απέναντι σε αυτό το δίλημμα, το κράτος των ΗΠΑ κήρυξε σιωπηλά μια ιδιότυπη κατάσταση εξαίρεσης με την οποία ανεστάλη ο νόμος αντί να επιβληθεί.¹² Αυτό που φαινόταν, έστω και προσωρινά, να αποτελεί de facto ασυλία της Arellano από την απέλαση ήταν αδιαμφισβήτητη απόδειξη και αποτέλεσμα της ζωτικότητας και του δυνητικά απρόβλεπτου χαρακτήρα του μαζικού κοινωνικού κινήματος από όπου προέκυψε η θαρραλέα αλλά απέλπιδα πράξη ανυποταξίας της. Παρομοίως, ήταν μια ένδειξη της συνετής εκτίμησης από την πλευρά του κράτους ότι το κίνημα είχε καταφέρει ξεκάθαρα να αποκτήσει σοβαρό κοινωνικό έρεισμα.¹³

11 USDHS-ICE 2003, σ. ii.

12 Agamben 2007.

13 Πράγματι, η πράξη ανυπακοής της Arellano έδωσε μια νέα κατεύθυνση και αποτέλεσε πηγή έμπνευσης στο κίνημα για τα «δικαιώματα των μεταναστών». Μετά την παροχή ασύλου στην Arellano, τα μέλη εφτά θρησκευτικών και διαθρησκευτικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένων των αντιπροσώπων δώδεκα θρησκευτικών δογμάτων από ογδόντα πόλεις, συνεδρίασαν στην Ουάσινγκτον στις 29 Ιανουαρίου του 2007 για να ιδρύσουν ένα νέο «κίνημα για το άσυλο» σε μετανάστες που αναζητούσαν καταφύγιο απέναντι στις «άδικες απελάσεις». Βλ. <http://www.newsanctuarymovement.org> βλ. επίσης Abramsky 2008· Shahani 2008. Για μια εκτεταμένη εθνογραφική μελέτη του κινήματος για το άσυλο που ξέσπασε τη δεκαετία του 1980 για την υπεράσπιση των αιτούντων άσυλο από την Κεντρική Αμερική, βλ. Coutin 1993. Το άσυλο ως τακτική στους αγώνες των απελάσιμων μεταναστών εξετάζεται επίσης στα κείμενα των Nyers και Walters σε αυτό τον τόμο. Επιπροσθέτως, η Arellano έγινε σημαντικό σύμβολο για τα πολιτικά κινήματα των Λατινοαμερικάνων ευρύτερα, πέραν του κινήματος για τα δικαιώματα των μεταναστών. Στο Σικάγο, σε μια πραγματικά σπάνια χειρονομία πολιτικής ενότητας στο εσωτερικό του κινήματος των Λατινοαμερικάνων, η 29^η Ετήσια Παρέλαση

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Αδιαμφισβήτητα, ο δισταγμός του κράτους σήμαινε μια απτή νίκη για το κίνημα καθώς και μια σαφή νίκη (καίτοι μόνο με την πιο αυστηρή και περιορισμένη έννοια του όρου) για έναν άνθρωπο που ήταν αποφασισμένος να κάνει ασυνήθιστες θυσίες προκειμένου να μην απελαθεί. Ωστόσο, η Arellano δεν υπέστη απλώς ένα δραματικά πιο βασανιστικό είδος απελασιμότητας αλλά και μια πλήρη *ακινησία* – μια αληθινή περικύκλωση, μια ασφυκτική κατάργηση της ελευθερίας κίνησής της.¹⁴

Αν ο νόμος σχετικά με την ενακτέα απέλαση της Arellano μπήκε προσωρινά στην άκρη, ο κανόνας της *απελασιμότητάς* της παρέμεινε με αυστηρότητα σε ισχύ. Έτσι, η «κατάσταση έκτακτης ανάγκης» που καθόριζε επί μακρόν την πιο τετριμμένη κατάσταση της ως μετανάστριας εργάτριας χωρίς χαρτιά δεν ήταν μια εξαίρεση αλλά αντιθέτως ακριβώς ο κανόνας.¹⁵ Διότι αν η φαινομενική *αναποφασιστικότητα* του κράτους μπορεί να έγινε κατανοητή ως ένα είδος απόφασης, δεν μπορούμε να διακρίνουμε ότι η αποτελεσματικότητα της απελασιμότητας της Arellano αυξήθηκε υπέρμετρα υπό αυτές τις εξαιρετικές περιστάσεις, από την αναβολή της πραγματικής της απέλασης;¹⁶ Είναι ακριβώς οι αποφάσεις

των Πορτορικάνων (2007) αναγόρευσε την Arellano και τον γιο της επίτιμους μεγάλους τελετάρχες και η παρέλαση κινητοποίησε χιλιάδες άτομα, που ήταν κατά κύριο λόγο Πορτορικάνοι (δηλαδή Αμερικάνοι πολίτες από εκ γενετής αποικιακό δικαίωμα), οι οποίοι τίμησαν την αντίστασή της και τη χαιρέτισαν μπροστά από το παράθυρο της στο εκκλησιαστικό άσυλο όπου είχε καταφύγει, ενώ αυτή ανέμιζε την εθνική σημαία του Πόρτο Ρίκο.

14 Παρότι η περίπτωση της Arellano αποτελεί εξαίρεση, είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε τις αναλογίες με το γεγονός της παγίδευσης των μεταναστών χωρίς χαρτιά γενικότερα, όπως αναλύεται σε αυτό τον τόμο με συγκεκριμένη αναφορά στην περιοχή των συνόρων ΗΠΑ-Μεξικού στο κείμενο των Talavera, Núñez και Heyman· βλ. επίσης τα κείμενα σε αυτόν τον τόμο από τους Castañeda· Willen· καθώς επίσης τα κείμενα Coutin 2000, σ. 27–47· Gehrig 2004· Nijhawan 2005· Rouse 1992.

15 Βλ. Μπένγιαμιν 2014.

16 Πράγματι, το Γραφείο Μετανάστευσης και Τελωνείων των ΗΠΑ κλείνει τη δήλωση που έκανε στον Τύπο ανακοινώνοντας την απέλαση της Arellano με μια αυτάρεσκη θριαμβολογία που ελάχιστα κρύβεται από τη σκόπιμη μείωση της σημασίας του γεγονότος στο περιεχόμενο της δήλωσης: «Στους πρώτους δέκα μήνες αυτού του οικονομικού έτους, η υπηρεσία έκανε

πάνω στην κατάσταση εξαίρεσης, θα υποστήριζε ο Agamben (2005, 2007), στις οποίες συγκροτείται η κυρίαρχη εξουσία του κράτους. Έτσι, απέναντι στην επικείμενη απέλασή της, η Arellano ουσιαστικά αντάλλαξε τη ζωή της μετανάστριας εργάτριας χωρίς χαρτιά (για την οποία η επαχθής εκμετάλλευσή της ήταν το καθημερινό αντίτιμο της κοινότοπης έλλειψης νομικής προστασίας που αντιμετώπιζε ως «παράνομη μετανάστρια») με τη ζωή μιας αιχμαλωσίας που η ίδια επέλεξε και την οξυμμένη και αμείλικτη έκθεσή της στα αβυσσαλέα παιχνίδια του κράτους (συνοδευμένα εντούτοις από ένα περίεργο είδος ατομικής διασημότητας). Στην επέτειο του πρώτου χρόνου από τον ανυπάκουο αυτοεγκλεισμό της, η Arellano ανακοίνωσε σε μια συνέντευξη τύπου ότι σύντομα θα εγκατέλειπε το εκκλησιαστικό άσυλο στο Σικάγο και θα ταξίδευε στην Ουάσινγκτον για να συμμετάσχει σε μια διαδήλωση για τα δικαιώματα των μεταναστών με την ιδιότητά της ως ακτιβίστριας ενάντια στις απελάσεις. Στη συνέχεια επέστρεψε για σύντομο χρονικό διάστημα στη δημόσια ζωή ταξιδεύοντας κρυφά στο Λος Άντζελες όπου μίλησε σε ένα αντίστοιχο συλλαλητήριο. Μετά το συλλαλητήριο συνελήφθη αμέσως (ως «επικίνδυνη καταζητούμενη εγκληματίας αλλοδαπή») και απελάθηκε με συνοπτικές διαδικασίες. Είναι αξιοσημείωτο ότι η απέλαση της Arellano έλαβε χώρα μόλις παραβίασε τους σιωπηλούς όρους του εθελούσιου εγκλεισμού της.

Κυρίαρχη Εξουσία και Γυμνή Ζωή

Θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα, τι ακριβώς δείχνουν παραδείγματα όπως αυτό της πολιορκημένης απελασιμότητας της Elvira Arellano, αν όχι την απερίφραστη και αγωνιστική πολιτικοποίηση της (γυμνής) ζωής της; Η έννοια της *γυμνής ζωής* που επεξεργάστηκε ο Agamben (2005)¹⁷, στην πιο καθαρή σημασία της, μπορεί να γίνει κατανοητή

περισσότερες από 220.000 απελάσεις» (USDHS-ICE 2007).

17 Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η σύλληψη της γυμνής ζωής από τον Agamben είναι ουσιαστικά μια ανάπτυξη της έννοιας της «γυμνής ζωής» που διαπραγματεύεται ο Βάλτερ Μπένγιαμιν στο έργο του «Για μια κριτική της βίας» (2002, σ. 26-28), στο οποίο η γυμνή ζωή ορίζει το σημείο όπου «παύει η κυριαρχία του δικαίου επί των ζωντανών» επειδή η νομοθετική βία

μόνο αν τεθεί σε αντιπαραβολή προς την πληθώρα των τρόπων με τους οποίους διάγουν πραγματικά τη ζωή τους τα ανθρώπινα όντα, δηλαδή, εντός και μέσω του ενός ή του άλλου συνόλου *κοινωνικών σχέσεων*. Η γυμνή ζωή είναι επομένως ένας εννοιολογικός αντίποδας για κάθε ιστορικά συγκεκριμένη και κοινωνικά προσδιορισμένη μορφή με την οποία η ανθρώπινη (βιολογική) ζωή προσδιορίζεται μέσα από την εγγραφή της στη μία ή την άλλη κοινωνικοπολιτική τάξη πραγμάτων. Δηλαδή, η «γυμνή» ζωή μπορεί να γίνει κατανοητή ως *αυτό που απομένει* όταν αφαιρούνται από την ανθρώπινη ύπαρξη, ενόσω είναι ακόμη ζωντανή, όλοι οι προσδιορισμοί της κοινωνικής της θέσης, και επομένως όταν η ανθρώπινη ύπαρξη στερείται όλους τους όρους για την κανονική πολιτική ενσωμάτωσή της, για το πολιτικό της ανήκειν.¹⁸ Η οξυδερκής διατύπωση της έννοιας

είναι «*αματηρή βία πάνω στη γυμνή ζωή*» χάριν τίποτε άλλου παρ' εκτός της ίδιας της βίας (σ. 26). Ευχαριστώ τον Nahum Chandler ο οποίος επέμενε πάνω σε αυτό το σημείο. Ο Agamben αναγνωρίζει αυτή τη γενεαλογία της έννοιας της γυμνής ζωής σε ένα σύντομο απόσπασμα (2005, σ. 111).

18 Και σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να συγκρίνουμε το νόημα που δίνει ο Agamben στη γυμνή ζωή με το νόημα που της δίνει ο Μπένγιαμιν, ο οποίος επεξεργάζεται αυτή την έννοια ως ανάλογη με την έννοια της απλής «*ύπαρξης*» σε αντιδιαστολή προς τη «*ζωή*», δηλαδή «*τη μη αναγνώγιμη, συνολική κατάσταση που είναι ο 'άνθρωπος'*» και υποστηρίζει ότι «*ο άνθρωπος σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με τη γυμνή ζωή του*» (2002, σ. 28). Παρομοίως, ο Agamben διαπραγματεύεται τη γυμνή ζωή ως: «*αυτό το γυμνό υποτιθέμενα κοινό στοιχείο που είναι πάντοτε δυνατό να απομονωθεί σε κάθε μια από τις πολυάριθμες μορφές ζωής*» σε αντιπαράθεση με «*μία ζωή που δεν μπορεί ποτέ να διαχωριστεί από τη μορφή της*» (1996/2000, σ. 3), «*στην οποία οι μοναδικοί τρόποι, πράξεις και διαδικασίες ζωής δεν είναι ποτέ απλά **γεγονότα** αλλά πάντοτε και πάνω από όλα **δυνατότητες***» (σ. 4). «*Καμιά συμπεριφορά και καμιά μορφή ανθρώπινης ζωής δεν καθορίζεται ποτέ από κάποια βιολογική λειτουργία ούτε και προσδιορίζεται από οποιαδήποτε αναγκαιότητα· αντιθέτως, ανεξάρτητα από το πόσο συνηθισμένη, επαναλαμβανόμενη και κοινωνικά καταναγκαστική είναι, διατηρεί πάντα το χαρακτήρα της δυνατότητας· δηλαδή θέτει πάντοτε το διακύβευμα της ίδιας της ζωής. Γι' αυτό τα ανθρώπινα όντα... είναι τα μόνα όντα για τα οποία η ευτυχία είναι πάντοτε διακύβευμα της ζωής τους*», «*όντα που δεν μπορούν να ταυτιστούν με την οποιαδήποτε κανονική λειτουργία τους – δηλαδή, οντά καθαρής ενδεχομενικότητας, την οποία καμία ταυτότητα και καμία λειτουργία δεν είναι δυνατό να εξαντλήσουν*»

της γυμνής ζωής από τον Agamben απέκτησε γρήγορα μια όλο και περισσότερο εξέχουσα θέση στον κριτικό ακαδημαϊκό λόγο, αλλά όπως συμβαίνει συχνά με ένα νόμισμα, η αυξημένη κυκλοφορία του είχε ως αποτέλεσμα έναν ορισμένο πληθωρισμό και στη συνέχεια την υποτίμησή του. Δηλαδή, η έννοια της γυμνής ζωής υποβιβάστηκε με περισσή ευκολία σε ένα σχήμα απλού «αποκλεισμού». Η έννοια της γυμνής ζωής όπως τη διατυπώνει ο Agamben είναι αρκετά πιο λεπτή αφού περιστρέφεται γύρω από τη «ζώνη αδιακρισίας ανάμεσα στο εξωτερικό και το εσωτερικό, τον αποκλεισμό και την ενσωμάτωση», όπου η γυμνή ζωή παράγεται από την κυρίαρχη (κρατική) εξουσία.¹⁹ Επομένως, η γυμνή ζωή παρουσιάζεται ως το «αρχέγονο πολιτικό στοιχείο». Ως ένα «κατώφλι μεταξύ [της ανθρώπινης ζωής ως] φύσης και [της ανθρώπινης ζωής ως] κουλτούρας» η γυμνή ζωή θα πρέπει αδιάλειπτα και αιώνια να εξοστρακίζεται από την πολιτική και νομική τάξη που θεσπίζεται και ενορχηστρώνεται μέσω του κράτους.²⁰ Και όμως αυτός ο εξοστρακισμός ή εγκατάλειψη της γυμνής ζωής από την κυρίαρχη (κρατική) εξουσία, που την αποκλείει από το σύνολο της πολιτικής ζωής και της αρνείται οποιαδήποτε νομική ισχύ, την εμπλέκει σε μια «αδιάλειπτη σχέση».²¹ Πράγματι, στο βαθμό που είναι ακριβώς η οργάνωση των κοινωνικών σχέσεων και ταυτοτήτων

(σ. 141). (σ.τ.μ.) Μεταφράστηκε μεγαλύτερο απόσπασμα από το βιβλίο του Agamben γιατί υπήρχε πρόβλημα κατανόησης στο αρχικό απόσπασμα όπως περιλαμβάνεται στη σημείωση του συγγραφέα.

19 Ένα μόνο παράδειγμα, αρκετά υψηλού κύρους, μιας τέτοιας υπεραπλουστευμένης εσφαλμένης ανάγνωσης του Agamben αποτελεί η κατηγορηματική απόρριψη από την Judith Butler της καταλληλότητας της έννοιας της γυμνής ζωής σε σχέση με την κατάσταση των ανθρώπων που το κράτος απελαύνει ή εκτοπίζει μέσω νόμων και μορφών καταναγκασμού που «είναι σχεδιασμένα για να παράγουν και να συντηρούν την κατάσταση... της αποστέρησης» (Butler και Spivak 2007, σ. 5). Η Butler εξισώνει σε αυτό το άρθρο τη «γυμνή ζωή» με την ύπαρξη «έξω από την πολιτική σφαίρα» (σ. 5) και σε αυτό αντιπαραθέτει την κατάσταση εκείνων που «δεν έχουν νομική κάλυψη» αλλά «βρίσκονται ακόμη υπό τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας», των οποίων τη δυσάρεστη κατάσταση περιγράφει ως «μια ζωή θυδιασμένη στην εξουσία» (σ. 9). Ωστόσο, αυτό ακριβώς είναι για τον Agamben το νόημα της «γυμνής ζωής» όπως θα δείξει η εξέταση του ζητήματος στη συνέχεια.

20 Agamben 2005, σ. 276.

21 Ό.π., σ. 279.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

μας από την κρατική εξουσία η οποία διαχωρίζει ριζικά το φάντασμα της γυμνής «ζωικής» ζωής μας από την πραγματική (κοινωνική) ζωή που διάγουμε, η γυμνή ζωή εκφράζει τέλεια τη «δική μας υποταγή στην πολιτική εξουσία».²²

Σίγουρα η πολιτικοποίηση του συνδυασμού απελασιμότητας και εγκλεισμού της Elvira Arellano δεν φέρνει στο νου την εμβληματική εικόνα της γυμνής ζωής που ο Agamben εντοπίζει στο χώρο των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης²³, για την οποία πολλοί μελετητές (μάλλον πολύ βιαστικά) θεώρησαν δεδομένο ότι προσδιορίζει πρακτικά τη συγκεκριμένη έννοια. Ούτε η ανυποταξία της έχει καμία σχέση με την κατάσταση εκείνων των άτυχων ανθρώπων που «εγκαταλείπονται στα πιο ακραία δεινά»²⁴, όπως ο «εγκεφαλικά νεκρός» ιατρικός ασθενής που παραμένει ζωντανός μέσω ενός μηχανικού συστήματος υποστήριξης της ζωής έχοντας καταστεί το μελλοντικό αντικείμενο της ευθανασίας.²⁵ Πολύ λιγότερο μπορούμε να διακρίνουμε την οποιαδήποτε αναλογία ανάμεσα στην ιδιαίτερα ειλικρινή και παθιασμένη κατάστασή της και την κατάσταση των «ζωντανών νεκρών» –των λεγόμενων *Muselmänner*– των οποίων η απόλυτη απώλεια της ευαισθησίας και της ίδιας της προσωπικότητάς τους εξέφραζε κυριολεκτικά την έσχατη ανείπωτη πραγματικότητα των ναζιστικών στρατοπέδων εξόντωσης.²⁶ Εντούτοις, αυτή η περίπτωση, η ζωή μιας Μεξικάνας μετανάστριας εργάτριας/μητέρας, ήταν πράγματι η περίπτωση μια ζωής στην πιο γυμνή στοιχειώδη μορφή της, μιας ζωής που υποβιβάστηκε στις πιο στοιχειώδεις πλευρές με τις οποίες η ανθρώπινη ύπαρξη

22 Ό.π., σ. 277.

23 Agamben 2005, σ. 190.

24 Ό.π., σ. 246.

25 Ό.π., σ. 247–255.

26 Agamben 2005, σ. 262–263. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Agamben είναι προσεκτικός και δεν υποστασιοποιεί την έννοια της γυμνής ζωής: «Γιατί, ασφαλώς, η γυμνή ζωή είναι εξίσου απροσδιόριστη και αδιαπέραστη με το **απλώς** είναι και, όπως και γι' αυτό το τελευταίο, έτσι θα μπορούσαμε να πούμε και για την ίδια ότι ο λόγος δεν μπορεί να τη συλλάβει ει μη μόνο στο σάστισμα και στην έκπληξη». Αντιθέτως η γυμνή ζωή παραμένει μία «κενή» έννοια (2005, σ. 277).

(όπως τη γνωρίζουμε σήμερα) πρέπει υπό κανονικές συνθήκες, να *συντηρήσει τον εαυτό της* – δηλαδή, μέσω της *εργασίας* της. Και σε αυτή την περίπτωση, επίσης, υπήρξε μια αδιάλλακτη και πεισματική πολιτικοποίηση αυτής της ζωής. Σε τελική ανάλυση, το διακύβευμα ήταν αν θα επιτρεπόταν στην Arellano απλώς να ζήσει τη ζωή της, να μεγαλώσει το παιδί της και να κερδίσει την επιβίωσή της χωρίς ασυνήθιστα εμπόδια και παρενοχλήσεις από το κράτος –δηλαδή, αν θα την άφηναν να κερδίσει τα προς το ζην μέσα στο ευρύτερο (παγκόσμιο) καθεστώς της αγοράς– ή αν αυτή η μετανάστρια, της οποίας η μόνη πραγματική παραβίαση ήταν απλά η ελεύθερη (υπερεθνική) κίνησή της και η «χωρίς άδεια» άσκηση εργασίας, θα απομακρυνόταν καταναγκαστικά ως άτομο από το γεωγραφικό χώρο του έθνους-κράτους των ΗΠΑ.²⁷ Το ότι ο *χώρος* λειτουργεί ταυτόχρονα τόσο ως το περιβάλλον όσο και ως το αντικείμενο τέτοιων αγώνων, όπως σημειώνει ο Henri Lefebvre²⁸, αποτελεί ένα κομβικό σημείο στο οποίο θα επανέλθω. Όπως σημειώνει η Linda Bosniak, «είναι ... ακριβώς το ίδιο το γεγονός ότι **βρίσκονται εδώ**» –δηλαδή, η *παρουσία* τους, η ύπαρξή τους στο χώρο– «που τους καθιστά [τους μετανάστες χωρίς χαρτιά] *απελάσιμους*».²⁹ Βασιζόμενος σε μια συγκεκριμένα χωρική μεταφορά, ο Agamben χαρακτηρίζει την πολιτικοποίηση της γυμνής ζωής ως το «κατώφλι» που καθορίζει τον τόπο όπου η σχέση ανάμεσα στο ζωντανό (ανθρώπινο) ον και την κοινωνικοπολιτική τάξη πραγμάτων επικυρώνεται και όπου, επομένως, η κυρίαρχη

27 Η Arellano κατηγορήθηκε και καταδικάστηκε για ομοσπονδιακό κακούργημα· δεν είχε μόνο εξασφαλίσει εργασία στη βάση ενός πλαστογραφημένου αριθμού Κοινωνικής Ασφάλισης, που είναι μια συνηθισμένη πρακτική ανάμεσα στους μετανάστες χωρίς χαρτιά που εργάζονται στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά το είχε πράξει σε ένα μεγάλο αεροδρόμιο, το οποίο αποτελούσε στόχο μιας εθνικής επιχείρησης-σκούπα που είχε πάρει ιδιαίτερη δημοσιότητα, την λεγόμενη επιχείρηση «Operation Tarmac», η οποία στρεφόταν ενάντια στις «παραβιάσεις της ασφάλειας» των αεροδρομίων στον πρώτο χρόνο μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Επειδή είχε και στο παρελθόν απελαθεί, η νέα είσοδός της στις Ηνωμένες Πολιτείες κατατασσόταν και αυτή στην κατηγορία του κακούργηματος.

28 Lefebvre 1974/1991, σ. 386· πρβ. Isin 2002, σ. 283–84

29 Bosniak 2006, σ. 139· η έμφαση στο πρωτότυπο.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

κρατική εξουσία αποφασίζει και εγγράφει την ανθρώπινη φύση των ζωντανών αντρών και γυναικών εντός της κανονιστικής της τάξης.³⁰ Αν ο Agamben επομένως θέτει ως το πιο βασικό του συμπέρασμα την απόφαση: «ότι η περίληψη (*inclusion*) της γυμνής ζωής στην πολιτική σφαίρα συνιστά τον αρχέγονο πυρήνα –παρότι παραμένει κρυφός– της κυρίαρχης εξουσίας»³¹, τότε μια τέτοια εγγραφή είναι θεμελιακά ενσωμάτωση παρότι είναι και άρνηση. Σίγουρα, η παρανομοποίηση της εργασίας των μεταναστών –άρα και οι απελάσεις– θεσπίζουν ακριβώς αυτή την καταστατική αντίφαση.

Είναι ακριβώς η χαρακτηριστική νομική αδυναμία τους, η κοινώς δεδομένη «παρανομία» τους και ο επίσημος «αποκλεισμός» τους που επιτείνει την ακατάσχετη επιθυμία και ζήτηση για μετανάστες χωρίς χαρτιά ως ένα πρόσφορο προς μεγάλη εκμετάλλευση εργατικό δυναμικό – εξασφαλίζοντας έτσι την ενθουσιώδη εισαγωγή τους και την ενσωμάτωσή τους ως «παράνομους» (*subordinate incorporation*). Κι αυτό πάνω από όλα ισχύει εξαιτίας της πειθαρχίας που τους επιβάλλεται λόγω της πλήρους έκθεσής τους στον κίνδυνο της απέλασης, λόγω της απελασιμότητάς τους.³² Μολαταύτα, η απόλυτη αυτονομία της μετανάστευσης³³, ειδικά της «παράνομης» μετανάστευσης, παραμένει μια διαρκής και μη διαχειρίσιμη προσβολή της κρατικής κυριαρχίας και της εξουσίας του κράτους να διαχειρίζεται τον κοινωνικό του χώρο μέσω του νόμου και της βίας της επιβολής του. Έτσι, οι απελάσεις θα πρέπει να αναδειχθούν ως το προεξάρχον σημείο για την περαιτέρω θεωρητική επεξεργασία των συγκροτημένων από κοινού προβλημάτων του κράτους και της αναγνωρισμένης κυριαρχίας του, από τη μια μεριά, και της στοιχειώδους προϋπόθεσης της ανθρώπινης ελευθερίας που είναι η ελευθερία κίνησης, από την άλλη.

Τι είναι σε τελική ανάλυση η κίνηση –και επομένως η ελευθερία κίνησης– αν όχι η κατεχοχήν μορφή της ζωής, η ζωή στην πιο στοιχειώδη και ουσιαστική έκφρασή της; Σε αυτό το

30 Agamben 2005, σ. 27.

31 Ό.π., σ. 25.

32 De Genova 2002· 2005, σ. 8

33 Mezzadra 2004.

σημείο, βέβαια, πρέπει να υπογραμμίσουμε τη διάκριση ανάμεσα στην ελευθερία –ως μια οντολογική συνθήκη– και οποιαδήποτε έννοια αναφέρεται στα «δικαιώματα» τα οποία θεσπίζονται στο πλαίσιο του ενός ή του άλλου κανονιστικού ή δικαιοκού πλαισίου. Από αυτή την άποψη, η ελευθερία κίνησης είναι ορθότερο να *μη* γίνει κατανοητή ως ένα «δικαίωμα» – ούτε ως κάτι τόσο δικαιοκό (και αναμφισβήτητα νεωτερικό) όπως ένα «ανθρώπινο δικαίωμα» ούτε ως κάτι τόσο μεταφυσικό όπως ένα υποτιθέμενο «φυσικό δικαίωμα». Παρομοίως, η ελευθερία κίνησης θα πρέπει επομένως να διαχωριστεί ριζικά από κάθε τρόπο με τον οποίο μπορεί μια τέτοια ελευθερία να έχει συνομολογηθεί, καθοριστεί και εξημερωθεί μέσα στη σφαίρα δράσης της κρατικής εξουσίας («εθνικής», αυτοκρατορικής ή οποιασδήποτε άλλης).³⁴ Αντιθέτως, υπογραμμίζω το γεγονός ότι η ανθρώπινη ζωή, στην πιο έκδηλη «βιολογική» και μη διαφοροποιημένη κοινωνική ή μη προσδιορισμένη (ζωική) της έννοια, είναι αδιαχώριστη από την ανεμπόδιστη ικανότητα για κίνηση που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ελεύθερη και σκόπιμη άσκηση των δημιουργικών και παραγωγικών της δυνάμεων. Η άσκηση αυτών των ζωτικών δυνάμεων είναι, σαφώς, το θεμέλιο για κάθε πραγματική κοινωνική πράξη. (Και η κοινωνική πράξη είναι αυτό που κάνει τελικά τη ζωή του ανθρώπινου είδους αληθινά ανθρώπινη).³⁵ Έτσι η ελευθερία κίνησης είναι αδιαχώριστη από την

34 Η ελευθερία κίνησης για τους υπηκόους εντός των γεωγραφικών συνόρων ενός (έθνους-) κράτους είναι, παρόλα αυτά, ένα σημαντικό ιστορικό επίτευγμα της ιδιότητας του πολίτη (βλ. το κείμενο του Walters σε αυτόν τον τόμο). Παραπέρα, είναι γνώρισμα τόσο των νεωτερικών αποικιακών αυτοκρατοριών όσο και των σύγχρονων νεοφιλελεύθερων αναδιατάξεων μιας «παγκοσμιοποιημένης» ιδιότητας του πολίτη ότι η περιορισμένη κινητικότητα ή η απόλυτη ακινητοποίηση για ορισμένους ανθρώπους ισχύει παράλληλα με την αυξημένη ελευθερία κίνησης για άλλους (Hindess 2004, 311· πρβ. Bigo 2002, 2006· Hindess 2002· Kapur 2007· Stasiulis και Ross 2006· Walters 2004).

35 Ωστόσο, όπως σημειώνει με ιδιαίτερη έμφαση ο Agamben, ακόμη και η αντιπαράθεση ανάμεσα σε κάτι σαν τη «βιολογική» (ανθρώπινη) ζωή και την (ανθρώπινη) ζωή όπως αυτή συγκεκριμένα εγγράφεται κοινωνικά ή πολιτικά είναι σε τελική ανάλυση αβάσιμη και απλώς σηματοδοτεί μια «εκκοσμίκευση» της εικόνας της γυμνής ζωής, που είναι εξαρχής

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ακόμη πιο βασική ανθρώπινη δύναμη που είναι γενεσιουργός της ίδιας της δυνατότητας της κοινωνικής ζωής, δηλαδή της ικανότητας μας να μετασχηματίζουμε δημιουργικά τις αντικειμενικές συνθήκες.

Για να το θέσουμε απλά, αυτή η τομή της ελευθερίας κίνησης με την ικανότητα για εργασία σηματοδοτεί μια «ζώνη αδιακρίσιας» (με την έννοια που της δίνει ο Agamben) ανάμεσα στη γυμνή (άμορφη, γενική) ανθρώπινη ζωή και κάθε ιστορικά συγκεκριμένη διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων, ή του «τρόπου ζωής», εντός του οποίου η ιδιαίτερη ανθρώπινη φύση της ζωής πραγματοποιείται. Δηλαδή, σηματοδοτεί το αναγκαίο και αναπόφευκτο σημείο σύγκλισης ανάμεσα στη γυμνή («φυσική») ανθρώπινη ύπαρξη και κάθε δυνατό κοινωνικό σχηματισμό καθαυτό. Αν τα πράγματα είναι έτσι, όπως σπεύδω να τονίσω, τότε η ελευθερία (κίνησης μέσα στον κόσμο) και επίσης η δύναμη (power) (μετασχηματισμού του κόσμου) θεμελιώνονται στη διαδικασία με την οποία η ανθρώπινη ζωή σκοπίμα μεσολαβεί την ίδια της την ενσωμάτωση μέσα στη φύση.

Ο άνθρωπος διαμεσολαβεί, ρυθμίζει και ελέγχει το μεταβολισμό του με τη φύση μέσω της δικής του πράξης. Αντιπαρατίθεται [ο ίδιος] ως μια φυσική δύναμη με το φυσικό υλικό. Επιδρώντας με αυτή την κίνηση στην εξωτερική φύση και μεταβάλλοντάς την, μεταβάλλει ταυτόχρονα και τη δική του φύση. Αφυπνίζει τις δυνάμεις της φύσης από τη νάρκη τους και υποτάσσει το παιχνίδι των δυνάμεών της στη δική του κυριαρχία.

Καρλ Μαρξ, Το Κεφάλαιο, Τόμος Πρώτος³⁶

Ως εκ τούτου ο Μαρξ είχε προ πολλού αναγνωρίσει τη (συλλογική) ικανότητα των ανθρώπινων όντων να μετασχηματίζουμε σκοπίμα τις αντικειμενικές συνθήκες ως τη στοιχειώδη και

μια αμετάκλητα πολιτική έννοια. Επομένως, τέτοιες αντιπαραθέσεις επαναλαμβάνουν κατ' αυτόν τον τρόπο τον διαχωρισμό της εικόνας της γυμνής ζωής από την κοινωνικοπολιτική τάξη, της οποίας η αναγνωρισμένη κυριαρχία έχει ως βασική προϋπόθεση την υποταγή της (1996/2000, σ. 6, 7).

36 Μαρξ 2016, σ. 155

καταστατική συνθήκη της ειδικά ανθρώπινης ζωής καθαυτής, και ονόμασε ακριβώς αυτή τη δύναμη εργασία.³⁷

Επομένως, η γυμνή (ανθρώπινη) ζωή μπορεί να χαρακτηριστεί «αποκλειστικά ανθρώπινη» μόνο από τα εγγενή κοινωνικά και συγκεκριμένα σκόπιμα παραγωγικά χαρακτηριστικά της ως πλατιάς δημιουργικότητας, ως καθαρής δυνητικότητας. Αν αυτό το είδος «σκόπιμης δραστηριότητας» είναι αδιαχώριστο από την οντολογική (φυσική) αναγκαιότητα της διαρκούς μεσολάβησης του μεταβολισμού του ανθρώπου με την εξωτερική φύση, είναι επίσης αλήθεια ότι αυτή η «φυσική» (η «ζωική») ζωή του ανθρώπινου είδους είναι εγγενώς και αναγκαία κοινωνική ζωή. Τα χαρακτηριστικά της αμοιβαίας εξάρτησης και της συνεργασίας είναι εγγενή στην ανθρώπινη ζωή. Από αυτή την άποψη, η αποκατάσταση της πιο διασταλτικής έννοιας του Μαρξ για το νόημα της (ζωντανής) εργασίας ως ζωτικής δραστηριότητας –ως δημιουργικής δραστηριότητας, που είναι η ίδια μια υπαρξιακή συνθήκη– έχει μια πολιτική σημασία που είναι ανθεκτική στο χρόνο.

37 Για μεθοδολογικούς σκοπούς, εδώ ο Μαρξ αναλύει την εργασία υπερϊστορικά –«ανεξάρτητα από κάθε καθορισμένη κοινωνική μορφή» (2016, σ. 153) και «σε μια μορφή με την οποία ανήκει αποκλειστικά στον άνθρωπο», κάνοντας δηλαδή έναν κάθετο διαχωρισμό ανάμεσα στα συνειδητά, προσχεδιασμένα και σκόπιμα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης εργασίας και την ενστικτώδη εργασία κάποιων άλλων ειδών, όπως των μελισσών που κατασκευάζουν τις κυψέλες ή των καστόρων που οικοδομούν φράγματα (σ. 154). Αξίζει να σημειωθεί, ότι η αναλυτική διάκριση ανάμεσα στην «εργασία» και τη «δουλειά» που τόνισε η Χάνα Άρεντ (2009) στην κριτική που έκανε στον Μαρξ πηγάζει από τη ζώνη αδιακρίσιας που ο Μαρξ εισάγει οντολογικά στην ανάλυσή του (την οποία η Άρεντ παρουσιάζει ως αμφισημία και ως «θεμελιώδη και σκανδαλώδη» αντίθεση). Για τον Μαρξ, αυτή η έννοια της αζεδιάλυτης σχέσης της ανθρώπινης ζωής με την εργασία μόνο στο επόμενο επίπεδο της ανάλυσης μπορεί να εξειδικευτεί περαιτέρω ως αποφασιστική αναλυτική διάκριση ανάμεσα στην εργασιακή διαδικασία εν γένει (δηλ. «ανεξάρτητα από κάθε καθορισμένη κοινωνική μορφή», «στις απλές και αφηρημένες στιγμές της» «[ως] γενικός όρος του μεταβολισμού του ανθρώπου και φύσης, αιώνιος φυσικός όρος του ανθρώπινου βίου ... κάτι το εξίσου κοινό σε όλες τις κοινωνικές μορφές αυτού του βίου» (σ. 159)) και την εργασιακή διαδικασία ως διαδικασία αλλοτρίωσης και εκμετάλλευσης, «ως διαδικασία κατανάλωσης της εργασιακής δύναμης από τον κεφαλαιοκράτη» (σ. 160).

Η κατάφασή της, όπως ορθά υποστηρίζουν ο Michael Hardt και ο Αντόνιο Νέγκρι, είναι «*κατάφαση της ίδιας της ζωής*» (2001). Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Μαρξ επανειλημμένα χαρακτηρίζει αυτή τη ζωτική δραστηριότητα ως «*ενέργεια*», «*ανησυχία*»³⁸, «*κίνηση*»³⁹ – πράγματι, «*κίνηση*» του εργάτη.⁴⁰ Παραπέρα, η παραγωγική δύναμη και η δημιουργική ικανότητα, που είναι επομένως καθοριστικές –και, ουσιαστικά, αποφασιστικές– ως προς αυτή καθαυτή την ειδολογική ιδιαιτερότητα του ανθρώπου, τίθενται από τον Μαρξ με ρητό (και κατηγορηματικό) τρόπο ως «*κυρίαρχη εξουσία*».⁴¹ Συνεπώς, αυτή η ανήσυχη, ενεργητική, σκόπιμη ελεύθερη κίνηση (δηλαδή η εργασία) θα πρέπει να αποκτήσει χρηστικά μια θεμελιώδη σημασία για οποιαδήποτε στέρεη θεωρητικά έννοια της κυρίαρχης εξουσίας.

Όλο και περισσότερος λόγος γίνεται τα τελευταία χρόνια από τους μελετητές για την «*εξουσία*» και την «*κυριαρχία*», αλλά με έναν τρόπο που σπάνια –αν όχι ποτέ– πηγαίνει παραπέρα από μια επανάληψη της μονόπλευρης πραγματοποίησης της εξουσίας, η οποία ταυτίζεται με την κατίσχυση και την κυριαρχία ως αποκλειστικό πεδίο του κράτους. Συνεπώς, αυτές οι συζητήσεις του ζητήματος έχουν την τάση να φετιχοποιούν την εξουσία.⁴² Ο φετιχισμός του κράτους (ή της εξουσίας) φέρνει στο νου το φετιχισμό του εμπορεύματος. Η εξουσία μοιάζει πολύ με τη φαινομενικά άρρητη, κατεχοχήν κοινωνική ουσία της «*αξίας*» που ο Μαρξ διέκρινε στο εμπόρευμα, η οποία λαμβάνει την πραγμασιδή μορφή μιας ξένης εξουσίας που δεσπόζει πάνω από τα ανθρώπινα όντα που την έχουν παραγάγει.⁴³ Με παρόμοιο τρόπο, η πραγματοποιημένη εξουσία του κράτους δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια ακόμη πεπηγμένη μορφή της αντικειμενοποιημένης και αποξενωμένης παραγωγικής δύναμης και δημιουργικής ικανότητας της «*γυμνής*» εργαζόμενης ανθρώπινης ζωής, καθώς αυτή η καθαρή ζωτικότητα καταλήγει να παγιδευτεί

38 Μαρξ 2016, σ. 156, 164.

39 Ό.π., σ. 164.

40 Μαρξ, 1983, σ. 49.

41 (σ.τ.μ.) «[Ο άνθρωπος] υποτάσσει το παιχνίδι των δυνάμεών της [φύσης] στη δική του κυριαρχία.». Μαρξ 2016, σ. 155.

42 Holloway 1994, σ. 52–53.

43 Μαρξ 2016, σ. 51–63.

στις ειδικά καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις.⁴⁴ Από αυτή τη σκοπιά, είναι βοηθητικό να θυμηθούμε τις λακωνικές αλλά οξυδερκείς παρατηρήσεις του Μαρξ στο κατά τα άλλα αμφιλεγόμενο κείμενό του «*Το εβραϊκό ζήτημα*»⁴⁵ σχετικά με τη ρητώς «*εικαζόμενη κυριαρχία*» που είναι η «*σοφιστική του ίδιου του πολιτικού κράτους*».⁴⁶ Αυτό που ξεκινά ακριβώς ως η κυρίαρχη δύναμη της ίδιας της ανθρώπινης ζωής—από τη στιγμή που ενσωματώνεται εντός του ενός ή του άλλου καθεστώτος αποξένωσης και αποστέρησης—εμφανίζεται αναγκαία ως η φαινομενικά ανεξάρτητη και στέρη αλλά θεμελιακά απατηλή κυριαρχία του κράτους. Ωστόσο, όπως και η αξία του εμπορεύματος—που είναι «*γεμάτο από μεταφυσικές λεπτολογίες και θεολογικές ιδιοτροπίες*»⁴⁷—η κρατική εξουσία είναι στην πραγματικότητα η φετιχοποιημένη έκφραση μιας κοινωνικής σχέσης αλλοτρίωσης καθώς επίσης και μιας κοινωνικής σχέσης ενεργού πάλης που δεν έχει τελειώσει.⁴⁸ Στην εξιστόρηση που κάνει ο Μαρξ, αιώνες ωμής και ακραίας βίας με στόχο την υποταγή της εργασίας στο κεφάλαιο—για την οποία η μορφή-κράτος παίζει κεντρικό ρόλο, την παγώνει και τη θεσμοποιεί—εξασφάλισαν τελικά αυτό που εμφανίζεται απλώς ως «*ο θωβός εξαναγκασμός των οικονομικών σχέσεων*» και με αυτό τον τρόπο κανονικοποίησαν «*τις απαιτήσεις αυτού του τρόπου παραγωγής [του κεφαλαιοκρατικού] ως αυτονόητους φυσικούς νόμους*». Μόνο στη συνέχεια οι διάφορες μορφές «*εξω-οικονομικής βίας*» που χαρακτηρίζουν τους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους μπαίνουν σε εφεδρεία για «*εξαιρετικές περιπτώσεις*».⁴⁹

44 Πασουκάνις 1977· πρβ. Holloway 1994.

45 Μαρξ 2014.

46 Μαρξ 2014, σ. 66, η έμφαση στο πρωτότυπο.

47 Μαρξ 2016, σ. 51.

48 Holloway 1994, σ. 52–53.

49 Μαρξ 2016, σ. 693, η έμφαση στο πρωτότυπο. (σ.τ.μ). Τροποποιημένη μετάφραση. Ο Εβγκένι Πασουκάνις προσφέρει την κλασική αν και υποτιμημένη επεξεργασία των πραγμάτων που διείδε ο Μαρξ σχετικά με «*τη διάκριση της πολιτικής εξουσίας σαν ξεχωριστής δύναμης, πλάι στην οποία εμφανίζεται η καθαρά οικονομική δύναμη του χρήματος*» (Πασουκάνις 1977, σ. 51), το συνδυασμό «*της άμεσης, αδιαμεσολάβητης ταξικής κυριαρχίας*» με «*μια έμμεση κυριαρχία με τη μορφή της επίσημης κρατικής εξουσίας σαν ιδιαίτερης εξουσίας που έχει αποσπαστεί από την*

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Συνεπώς, μόνο μετά από αυτή την ιστορική διαδρομή μπορεί να γίνει ουσιαστικά εφικτό για έναν στοχαστή όπως ο Agamben (παρά την κατά τα άλλα λαμπρή ερμηνευτική προσφυγή του σε αρχαίες γραπτές πηγές) να αναπτύξει μια θεωρία (κρατικής) κυριαρχίας ως κεντρικά συνδεδεμένης με την απόφαση για την «κατάσταση εξαίρεσης».⁵⁰

Η εξουσία είναι επομένως μια στοιχειώδης πλευρά των δυνατοτήτων και των παραγωγικών δυνάμεων του ανθρώπου που οντολογικά έχει προτεραιότητα και είναι σε τελική ανάλυση αυτόνομη από την πραγματοποιημένη εξουσία του κυρίαρχου κράτους που την αιχμαλωτίζει και την κανιβализεί. Προσφεύγοντας σε μια τέτοια κριτική οπτική, είναι δυνατή η ανάκτηση και η επανοικειοποίηση της εξουσίας από τη συνήθη, προειλημμένη, πάντοτε εκ των προτέρων, (προ)θεωρητική πρόσληψή της ως απεχθούς κυριαρχίας. Αυτή η εναλλακτική σύλληψη της εξουσίας μπορεί να προσφέρει την αναγκαία διόρθωση σε αυτό που συχνά αποκαλείται φουκωκό «σιδερένιο κλουβί» της εξουσίας. Ίσως δεν υπάρχει πιο ισχυρός και πειστικός διατυπωμένος ορισμός της εξουσίας κατά τον Φουκώ από αυτόν που δίνεται στο μεθοδολογικό κεφάλαιο του πρώτου

κοινωνία» (σ. 143, σ.τ.μ. τροποποιημένη μετάφραση).

50 Agamben 2005. Ο ορισμός της κυριαρχίας από τον Agamben (ως απόφασης για την κατάσταση εξαίρεσης) είναι βαθιά επηρεασμένος από την απροκάλυπτα φασιστική «πολιτική θεολογία» του Καρλ Σμιτ (Σμιτ 1994). Προβλέποντας τη ρητώς «θεολογική» αποθέωση του κράτους που εκφράζεται στις θέσεις του Σμιτ περί «του μεταφυσικού πυρήνα όλης της πολιτικής», ο Μαρξ κάνει μια αξιοσημείωτη παρατήρηση: «Το πολιτικό κράτος συμπεριφέρεται με τον ίδιο πνευματοκρατικό τρόπο στην αστική κοινωνία, όπως ο ουρανός στη γη. Βρίσκεται στην ίδια αντίθεση προς αυτήν, την υπερβαίνει με τον ίδιο τρόπο, όπως η θρησκεία υπερβαίνει την περιοριστικότητα του κοσμικού κόσμου, δηλαδή αναγνωρίζοντας και συγκροτώντας την εκ νέου, αφήνοντας τον εαυτό του να κυριαρχηθεί από αυτήν» (2014, σ. 66). Έτσι, «η **κριτική της θρησκείας** [μετατρέπεται] σε **κριτική του δικαίου**, η **κριτική της θεολογίας** σε **κριτική της πολιτικής**» (Μαρξ 1978, σ. 18). Αντίστοιχα, ο Πασουκάνις παραθέτει τον Φρίντριχ Ένγκελς ο οποίος χαρακτήριζε «τον νομικό τρόπο θέασης των πραγμάτων ως την κλασική κοσμοθεώρηση της αστικής τάξης» και επιπλέον ως «ένα είδος 'έκκοσμίκευσης της θεολογίας', στο οποίο ... το κράτος παίρνει τη θέση της εκκλησίας» (Pashukanis 1989, σ. 33).

τόμου της *Ιστορίας της Σεξουαλικότητας* (2011). Από τη μια μεριά, η φουκωική προσέγγιση αποτελεί μια ανανέωση σε σχέση με τις πιο απολιθωμένες ερμηνείες της εξουσίας και τονίζει ιδιαίτερα την πολλαπλότητα, την επεκτατικότητα και την παραγωγικότητα που τη χαρακτηρίζουν.

Η εξουσία είναι πανταχού παρούσα: όχι όμως επειδή θα κατείχε το προνόμιο να συγκεντρώνει τα πάντα υπό την αήττητη ενότητά της, αλλά επειδή παράγεται κάθε στιγμή, σε κάθε σημείο, ή μάλλον σε κάθε σχέση ενός σημείου με κάποιο άλλο σημείο. Η εξουσία βρίσκεται παντού· όχι επειδή αγκαλιάζει τα πάντα, αλλά επειδή εκπορεύεται από παντού. Και «η» εξουσία [ως σύνολο θεσμών και μηχανισμών που εξασφαλίζουν την υποταγή των πολιτών σ' ένα δοσμένο κράτος], ως προς τη μόνιμη, επαναληπτική, αδρανής και αυτοαναπαραγωγική της διάσταση, είναι απλώς το συνολικό αποτέλεσμα που σκιαγραφείται με αφετηρία όλες αυτές τις κινητικότητες, η αλληλουχία που στηρίζεται σε καθεμιά απ' αυτές και επιδιώκει από την άλλη να τις παγιώσει.

Μισέλ Φουκώ, *Ιστορία της Σεξουαλικότητας Ι. Η βούληση για γνώση*⁵¹

Έτσι, ο Φουκώ ορίζει την κυρίαρχη εξουσία του κράτους ή την κανονιστική τάξη του δικαίου ως απλώς καταληκτικές «θεσμικές αποκρυσταλλώσεις».⁵² Υπογραμμίζει επίσης την αστάθεια της εξουσίας που προκαλείται ακριβώς από αυτό που αποκαλούμε ελευθερία κίνησης και επομένως την απεγνωσμένη και διαρκή ανάγκη του κράτους να υποτάσσει και να ανακόπτει αυτή την κίνηση. Παραπέρα, ο Φουκώ απορρίπτει την πραγματοποίηση της εξουσίας

51 Φουκώ 2011, σ. 110.

52 Ό.π., σ. 110. Αντιστοίχως ο Φουκώ υποστηρίζει ότι «η ανάλυση με όρους εξουσίας δεν μπορεί να αποδέχεται, δίκην αξιωματικών δεδομένων, την ανώτατη αρχή του κράτους, τη μορφή του νόμου ή τη σφαιρική ενότητα της επιβολής· όλα αυτά συνιστούν περισσότερο καταληκτικές μορφές της» (ό.π., σ. 109, σ.τ.μ. τροποποιημένη μετάφραση).

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του
και υποστηρίζει την εμμονή της εντός των κοινωνικών σχέσεων:

*Η εξουσία δεν είναι κάτι που αποκτάται, αποσπάται ή
διαμοιράζεται, κάτι που το κρατά κανείς ή το αφήνει
να διαφύγει ... Οι σχέσεις εξουσίας ... έχουν, εκεί όπου
λειτουργούν, έναν άμεσα παραγωγικό ρόλο. Η εξουσία
έρχεται από κάτω ...*⁵³

*Εκεί όπου υπάρχει εξουσία υπάρχει αντίσταση και ... γι'
αυτό ακριβώς, η αντίσταση δεν βρίσκεται ποτέ σε θέση
εξωτερικότητας προς την εξουσία. Θα πρέπει άραγε να
πούμε ότι θρискόμαστε αναγκαστικά «μέσα» στην εξουσία,
ότι δεν της «ξεφεύγουμε» ... επειδή είμαστε αναπότρεπτα
υποταγμένοι στον νόμο; Ή ότι, όπως η ιστορία είναι η
πανουργία του Λόγου, ομοίως η εξουσία είναι η πανουργία
της ιστορίας – αυτή που πάντα κερδίζει; Σε μια τέτοια
περίπτωση θα είχαμε παραγνωρίσει τον αυστηρά σχεσιακό
χαρακτήρα των σχέσεων εξουσίας.*⁵⁴

Όλα όσα λέει είναι συναρπαστικά ευφυή και αναμφισβήτητα
εύπλαστα. Εντούτοις:

*Η συνθήκη δυνατότητας της εξουσίας ... έγκειται στο ασταθές
έδαφος των σχέσεων δύναμης που **γεννούν αδιάκοπα**, λόγω
της ανισότητάς τους, **καταστάσεις εξουσίας**.*⁵⁵

*Αλλά υπάρχουν αντιστάσεις, **στον πληθυντικό**, με ιδιαίτερα
κάθε φορά χαρακτηριστικά ... Εξ ορισμού, δεν μπορούν να
υπάρχουν παρά εντός του στρατηγικού πεδίου των σχέσεων
εξουσίας... [Οι αντιστάσεις] είναι το άλλο άκρο, στις σχέσεις
εξουσίας' εγγράφονται εκεί ως το απερίσταλτα αντικριστό
στοιχείο.*⁵⁶

53 Ό.π., σ. 111.

54 Ό.π., σ. 112–113.

55 Ό.π., σ. 110-111, δική μας η έμφαση.

56 Ό.π., σ. 113.

Επομένως, οι ανισότητες της εξουσίας λειτουργούν αδιάλειπτα και αναπόδραστα, στην ανάλυση του Φουκώ, παράλληλα με τις αντιστάσεις που τους αντιστοιχούν, και συγκλίνουν εγκάρσια στο ένα ή το άλλο σημείο και συστηματοποιούνται σε μια πιο διαρκή και συνολική ηγεμονία, παίρνοντας η μία τη θέση της άλλης από καιρό σε καιρό καθώς η μία ανατρέπει την άλλη.⁵⁷

«Η εξουσία», παρατηρεί ο Φουκώ σε ένα άλλο κείμενό του, «πρέπει να αναλύεται ως κάτι που κυκλοφορεί ... που λειτουργεί αλυσιδωτά... ασκείται σε δίκτυο» εντός του οποίου τα άτομα «μονίμως υφίστανται και την ίδια στιγμή ασκούν την εξουσία».⁵⁸ Έτσι το παιχνίδι της εξουσίας τελικά φαίνεται να μην έχει τελειωμό – αντιθέτως, το ένα καταραμένο πράγμα ακολουθεί το άλλο. Και η αξιοθαύμαστη μεθοδολογική έμφαση στην πολλαπλότητα, τη σχεσιακότητα και την αέναη κίνηση της εξουσίας από όπου ξεκινά ο Φουκώ τελικά καταλήγει στην (εκ νέου) υποστασιοποίησή της. «Πρέπει να την αναλύσουμε [την εξουσία]» σημειώνει περιεκτικά, «διαμέσου των τεχνικών και των τακτικών επιβολής».⁵⁹ Ο Φουκώ τονίζει με πολεμικό τρόπο την πολλαπλότητα των τεχνικών και των τακτικών· παρόλα αυτά η επιβολή είναι δεδομένη. Αυτό που αρχικά φαινόταν να διακρίνεται κυρίως από μια «αυστηρά σχεσιακή» αρνητικότητα, τείνει επομένως να καταλήξει μια αόριστη αλλά καθολική θετικότητα, φετιχοποιημένο για μια ακόμη φορά.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτούς τους περιορισμούς σε σχέση με τον τρόπο που ορίζει ο Φουκώ την εξουσία, μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα την εκ νέου επεξεργασία της φουκωικής έννοιας της βιο-εξουσίας, μέσω της οποίας ο Agamben (2005) θεμελιώνει

57 Ο Φουκώ καθιστά τη θέση του ακόμα πιο σαφή: «δηλαδή, ότι δεν υπάρχει, στη βάση των σχέσεων εξουσίας, και ως γενική μήτρα, μια δυαδική και καθολική αντίθεση ανάμεσα στους εξουσιαστές και στους εξουσιαζόμενους» (2011, σ. 110, σ.τ.μ. τροποποιημένη μετάφραση). Ο Ετιέν Μπαλιμπάρ χαρακτήρισε επιδοκιμαστικά αυτή τη θέση ως «ιδεατό τύπο της καθαρής πολιτικής ... με την έννοια ότι είναι εντελώς αυτονομημένη, τόσο από την ιδεολογία όσο και από την οικονομία» αλλά σχολίασε υπαινικτικά ότι πρόκειται για «την ουτοπία του» (Bojadžijev και Saint-Saëns 2006, σ. 25).

58 Φουκώ 2002, σ. 46.

59 Ό.π., σ. 52· πρβ. Φουκώ 1982, σ. 788.

την αντίληψή του για τη σχέση ανάμεσα στην κυρίαρχη εξουσία και τη γυμνή ζωή. Για τον Φουκώ, η έκλειψη της προνεωτερικής κυριαρχίας (της μοναρχίας) ήταν βαθιά αλληλοδιαπλεκόμενη με το τέλος του προνομίου του απολυταρχικού άρχοντα να σκοτώνει ατιμωρητί. Συνοδεύτηκε από την παράλληλη ανάδυση μιας πιο απρόσωπης πολιτικής εξουσίας που «είχε αναλάβει το καθήκον να διαχειρίζεται τη ζωή», «μια[ς] εξουσία[ς] που η υψηλότερη εφεξής λειτουργία της δεν είναι πλέον ίσως να σκοτώνει αλλά να επενδύει απ' άκρου εις άκρον τη ζωή», μέσα «από τη διαχείριση του σώματος και την υπολογιστική διοίκηση της ζωής» που κορυφώνεται στον «έλεγχο των πληθυσμών».⁶⁰ Η έννοια της βιοεξουσίας αναφέρεται, επομένως, «στο σύνολο των μηχανισμών με τους οποίους τα βασικά βιολογικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου είδους γίνονται αντικείμενο μιας πολιτικής στρατηγικής» και μέσω των οποίων «οι σύγχρονες Δυτικές κοινωνίες αναγνωρίζουν το θεμελιώδες βιολογικό γεγονός ότι τα ανθρώπινα όντα αποτελούν ένα είδος».⁶¹ Ο Agamben αναγνωρίζει ανεπιφύλακτα ότι η ανάλυση του Φουκώ επαναφέρει «τη φυσική [‘γυμνή’] ζωή των ανθρώπων ... στο κέντρο της πόλης»⁶² και επαναβεβαιώνει ξεκάθαρα ότι «στην εποχή μας η πολιτική κατέστη κατεχόμενη βιοπολιτική».⁶³ Ωστόσο, στις διάφορες αναλύσεις της «πειθαρχικής εξουσίας» ή της βιοεξουσίας που έχει κάνει, ο Φουκώ φροντίζει να αποφεύγει επιμελώς κάθε εστίαση του θέματος

60 Φουκώ 2011, σ. 162–163. Πρέπει να σημειωθεί, ότι η διαπραγμάτευση από τον Φουκώ της ονομαζόμενης από τον ίδιο «ανατομοπολιτικής του ανθρώπινου σώματος», όπως αυτή εκδηλώνεται στην πειθαρχική εξουσία με την πιο στενή έννοια, «επικεντρώθηκε στο σώμα ως μηχανή: την πειθάρχησή του, τη βελτιστοποίηση των δυνάμεών του» (ό.π., σ. 162, σ.τ.μ. τροποποιημένη μετάφραση). Σε μια ανάλογη διαπραγμάτευση του ζητήματος γραφεί: «Είναι ένας μηχανισμός εξουσίας που επιτρέπει την άντληση χρόνου και εργασίας ... από τα ανθρώπινα σώματα» (2002, σ. 54, σ.τ.μ. τροποποιημένη μετάφραση). Παρά την έμφαση που δίνει ο Φουκώ στις «δυνάμεις» του ανθρώπινου σώματος, που σχετίζονται προπάντων με την εργασία, εντούτοις φαίνεται να μην τον αγγίζει ή και να αποστρέφεται την ιδέα ότι η εξουσία μπορεί στην πραγματικότητα να πηγάξει από εκεί.

61 Foucault 1978/2007, σ. 1.

62 Agamben 1996/2000, σ. ix.

63 Agamben 2005, σ. 190.

στην έννοια της κυριαρχίας (που για αυτόν διατηρεί την οσμή του προ-νεωτερικού⁶⁴) χάριν μιας πιο διάχυτης και πολύπλευρης έννοιας της εξουσίας.⁶⁵ Ο Agamben συχνά φαίνεται να επαναλαμβάνει ακριβώς αυτά που, για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, μπορεί να θεωρηθούν ως αδυναμίες του ορισμού της εξουσίας από τον Φουκώ, ενώ επιπρόσθετα χρησιμοποιεί αυτή την έννοια ως την ειδικά *κυρίαρχη* εξουσία του βιοπολιτικού κράτους.⁶⁶

Σε αντίθεση με τον Φουκώ, βέβαια, ο Agamben θεωρεί ότι η κυρίαρχη (κρατική) εξουσία έχει μια ξεκάθαρα αρπακτική σχέση προς τη γυμνή (ανθρώπινη) ζωή, μια σχέση που εδράζεται πάντοτε πάνω στον αμοιβαίο καταστατικό διαχωρισμό τους.⁶⁷ Εντούτοις, για τον Agamben η γυμνή ζωή –ως πραγματοποίηση της ανθρώπινης ζωής, μια έννοια σύμφωνα με την οποία η ανθρώπινη ζωή θα μπορούσε με κάποιο τρόπο να είναι απλά «βιολογική»– δεν έχει καμία σχέση με ένα βιολογικό δεδομένο που προηγείται οντολογικά της κυρίαρχης εξουσίας, δηλαδή δεν είναι μια φυσική κατάσταση. Αντιθέτως, η γυμνή ζωή αποτελεί ακριβώς *«προϊόν της [βιοπολιτικής] μηχανής»*.⁶⁸ Με άλλα λόγια, η γυμνή ζωή είναι για τον Agamben η υποβάθμιση της ανθρώπινης ιδιαιτερότητας της ανθρώπινης ζωής. Έτσι, η ανάλυση του Agamben για τον καταστατικό διαχωρισμό ανάμεσα στη γυμνή

64 Βλ. Φουκώ 2002, σ. 54–56.

65 Ο Φουκώ περιγράφει την εμφάνιση μιας *«νέας μηχανικής της εξουσίας»* τον δέκατο έκτο και τον δέκατο έβδομο αιώνα (σ.τ.μ. διόρθωση βάσει του γαλλικού κειμένου), της *«πειθαρχικής» εξουσίας*, που είναι *«εντελώς ασύμβατη με τις σχέσεις κυριαρχίας»* (2002, σ. 54–55). Αυτός ο τύπος εξουσίας, *«αντιτίθεται, στην παραμικρή του λεπτομέρεια, στη μηχανική της εξουσίας που περιέγραφε ή προσπαθούσε να εκφράσει η θεωρία της κυριαρχίας»*, που *«δεν εκφράζεται καθόλου με όρους κυριαρχίας»* και που *«θα έπρεπε φυσιολογικά να οδηγήσει στην κατάρρευση του μείζονος νομικού οικοδομήματος της θεωρίας της κυριαρχίας»* (σ. 55).

66 Ο Ζακ Ρανσιέρ, παραδείγματα χάριν, ασκεί κριτική στη θέση του Agamben υποστηρίζοντας ότι *«ταυτίζει την κυρίαρχη εξουσία με τη βιοεξουσία»*, ότι *«ταυτίζει την πολιτική με την εξουσία, μια εξουσία που όλο και περισσότερο γίνεται αντιληπτή ως ένα αφόρητο ιστορικο-οντολογικό πεπρωμένο από το οποίο μόνο ένας Θεός μπορεί να μας σώσει»* (Rancière 2004, σ. 300, σ. 302).

67 Agamben 1996/2000, σ. 4· πρβ. Agamben 2007, σ. 149.

68 Agamben 2007, σ. 150.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ζωή και την κοινωνικοπολιτική τάξη της κυρίαρχης εξουσίας επιδιώκει πάντοτε να προβληματοποιήσει και, στην πραγματικότητα, να απορρίψει αυτή τη διάκριση.⁶⁹ Πράγματι, ο Agamben δεν επιδιώκει πολιτικά τίποτε λιγότερο από μια ζωή «από την οποία δεν θα μπορεί να αποσπαστεί κάτι σαν αυτό που ονομάζεται γυμνή ζωή», «μια ζωή για την οποία το διακύβευμα που τίθεται σε σχέση με τον τρόπο ζωής που της αντιστοιχεί είναι η ίδια η ζωή ... στην οποία οι μοναδικοί τρόποι, πράξεις και διαδικασίες ζωής δεν είναι ποτέ απλά **γεγονότα** αλλά πάντοτε και πάνω από όλα **δυνατότητες**».⁷⁰ Επομένως, οι προτάσεις του Agamben κινούνται προς την πραγμάτωση μιας «**ζωής με εξουσία**» βασισμένης πάνω στη χειραφέτηση από την ίδια τη διαίρεση ανάμεσα στην κυρίαρχη (κρατική) εξουσία και τη γυμνή («βιολογική») ζωή και πάνω σε μια «**οριστική έξοδο από κάθε είδος κυριαρχίας**».⁷¹

69 Αυτό είναι ένα ζήτημα που συνήθως παραβλέπεται στις λιγότερο πολιτικές αναγνώσεις του Agamben, που συνήθως περιορίζονται στο βιβλίο *Homo Sacer* (1995), το οποίο είναι πιο δυσνόητο και, επιπρόσθετα, προσφέρεται για μια πιο στενή φουκωική ερμηνεία.

70 Agamben 1996/2000, σ. 4· η έμφαση στο πρωτότυπο

71 Ό.π., σ. 8–9· η έμφαση στο πρωτότυπο. Σε αυτό το σημείο μπορούμε να εντοπίσουμε σημαντικές ομοιότητες ανάμεσα στη θέση του Agamben και τη διακηρυγμένη απέχθεια της Χάνα Άρεντ για την κυριαρχία όπως αυτή εκφράζεται στο κείμενό της «Τι είναι Ελευθερία;»: «Η περίφημη κυριαρχία των πολιτικών σωμάτων ήταν πάντοτε μια ψευδαισθήση, που, επιπλέον, μπορεί να διατηρηθεί μόνο μέσω της βίας, δηλαδή με θεμελιωδώς μη-πολιτικά μέσα. Οι συνθήκες ζωής της ανθρωπότητας, που καθορίζονται από το γεγονός ότι στον κόσμο δεν ζει ο αφηρημένος άνθρωπος αλλά πραγματικοί άνθρωποι, η ελευθερία και η κυριαρχία είναι τόσο διαφορετικά πράγματα που δεν μπορούν καν να υπάρχουν ταυτόχρονα. Όπου θέλουν οι άνθρωποι να είναι κυρίαρχοι, ως άτομα ή ως οργανωμένες ομάδες, θα πρέπει να υποτάσσονται είτε στην τυραννία της ατομικής βούλησης με την οποία το άτομο ασκεί καταναγκασμό στον εαυτό του είτε στην τυραννία της «γενικής βούλησης» μιας οργανωμένης ομάδας. Αν οι άνθρωποι θέλουν να είναι ελεύθεροι θα πρέπει να αρνηθούν ακριβώς την κυριαρχία» (1954/1968, σ. 164–65· πρβ. 1958/1998, σ. 234–35). Οπωσδήποτε, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η θέση της Άρεντ εκφράζει μια πεισματική προσκόλληση στη φιλελεύθερη έννοια της καθαρής «πολιτικής» που έρχεται σε αντιπαράθεση, στα πλαίσια της ανάλυσης, με τη βία και που με κάποιον τρόπο αθρώνεται για κάθε είδους καταπίεση. Θα τολμούσαμε να

Επομένως, η υπέρβαση της κυρίαρχης εξουσίας του κράτους κατηγορηματικά δεν θα ήταν κάποιο είδος ρομαντικής επιστροφής στη γυμνή ζωή ως σε έναν υποτιθέμενο παράδεισο. Αντιθέτως, θα ήταν ταυτόχρονα υπέρβαση της ίδιας της κατάστασης της γυμνής ζωής – μιας κατάστασης στην οποία έχει ουσιαστικά υποβιβαστεί ολόκληρη η ανθρωπότητα σύμφωνα με τον Agamben.⁷² Συνεπώς, σε αντίθεση με τον Φουκώ που, τελικά, φέρνει διαρκώς σε αντιπαράθεση τη (βιο)«εξουσία» και τη «ζωή» (και που μ' αυτό τον τρόπο υπερασπίζεται τη φαινομενικά αμετάβλητη αναλυτική αντίθεσή τους), ο Agamben επικαλείται (παρόμοια με τον Μαρξ) μια έννοια αποκατάστασης της εγγενούς εξουσίας της ζωής του ανθρώπου (της αρχέγονης εξουσίας που ο Μαρξ χαρακτηρίζει «κυρίαρχη»). Η «ζωή με εξουσία» που προτείνει ο Agamben θα καταλάμβανε ακριβώς τη ζώνη αδιακρίσιας όπου η αντίθεση ανάμεσα στη «ζωή» και την «εξουσία» καταρρέει και εξαιτίας αυτού θα καταργούσε και θα υπερέβαινε ακριβώς αυτή την αντίθεση. Υπό αυτή την έννοια, ο Agamben επανέρχεται σε αυτό που στον Μαρξ (2014) ήταν στην πραγματικότητα μια ριζοσπαστική αποσύνδεση της «**ανθρώπινης χειραφέτησης**» από τη διεκδίκηση της «ιδιότητας του πολίτη» και των δικαιωμάτων, από την έννοια του κράτους και ακόμη από την ίδια την πολιτική.⁷³ Επομένως, αν ο Agamben μας φέρνει

πούμε ότι αυτό είναι η ουτοπία της Άρεντ (βλ. το σχόλιο του Μπαλιμπάρ

στη σημείωση 17), ένας «ιδεατός τύπος καθαρής πολιτικής», αν μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε έτσι.

72 Ό.π. σ. 5.

73 Πρβ. De Genova 2007. Ο Agamben σημειώνει ρητά ότι αυτός ο «*Μαρξικός διαχωρισμός ανάμεσα σε άνθρωπο και πολίτη ξεπερνιέται από τη διαίρεση ανάμεσα στη γυμνή ζωή (τον έσχατο και σκοτεινό φορέα της κυριαρχίας) και τις πολυποικίλες μορφές ζωής που επανακωδικοποιούνται αφηρημένα ως κοινωνικο-δικαιικές ταυτότητες*» (1996/2000, σ. 5). Ωστόσο, υπενθυμίζει ότι η κλασική (αστικοδημοκρατική) διαίρεση ανάμεσα σε άνθρωπο και πολίτη είναι εντούτοις η αναγκαία προϋπόθεση για την εγγραφή της γυμνής ζωής καθαρής [στην κρατική τάξη] και, επομένως, προτείνει την έννοια της «μορφής-ζωής» ως μια εναλλακτική που θα μπορούσε να εξυπηρετήσει την εγκατάλειψη της ίδιας της έννοιας της γυμνής ζωής (σ. 11· πρβ. 2005, σ. 286).

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

αντιμέτωπους με την αθλιότητα της γυμνής ζωής ως υπόδειγμα της γενικής μας κατάστασης, αυτή η αποφασιστική κίνηση δεν είναι το τέλος αλλά, αντίθετα, όπως γράφει, ένα κατώφλι – το οποίο θα πρέπει να τολμήσουμε να διαβούμε. «*Η κριτική ξεγύμνωσε τις αλυσίδες από τα φανταστικά λουλούδια*», προειδοποιούσε κάποτε ο Μαρξ, «*όχι για να κουβαλά ο άνθρωπος τις αλυσίδες χωρίς φαντασία, απελπισμένα, αλλά για να πετάξει τις αλυσίδες και να περισυλλέξει το ζωντανό ανθό*».⁷⁴

Πράγματι, η ιδιότητα του πολίτη είναι αυτό που παραμένει για εμάς φανταστικό και καθαρά απατηλό λουλούδι που αποκρύπτει την υποταγή μας και εξωραΐζει την αθλιότητά μας. Στην προσπάθεια να δείξει ότι «*η βιολογική ζωή με τις ανάγκες της έχει καταστεί παντού το πολιτικώς αποφασιστικό γεγονός*», ο Agamben φωτίζει εύστοχα το πώς ειδικά η ιδιότητα του πολίτη επιφέρει «*την πρωτογενή εγγραφή της ζωής στην κρατική τάξη*».⁷⁵ Η ιδιότητα του πολίτη στη σύγχρονη (αστικοδημοκρατική) εποχή, υποστηρίζει, «*δεν ταυτίζεται πλέον απλώς με μια γενική και αόριστη υποταγή στη βασιλική εξουσία ή σε ένα καθορισμένο σύστημα νόμων*» αλλά αντίθετα «*αναγορεύει το νέο καθεστώς της ζωής ως καταγωγή και θεμέλιο της κυριαρχίας και συνεπώς προσδιορίζει και αναγνωρίζει κυριολεκτικώς ... **‘τα μέλη της κυριαρχίας’***».⁷⁶ Αυτό, τουλάχιστον, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι είναι το παιχνίδι της σύγχρονης κυριαρχίας. Το θέλγητρο της «*συμμετοχής*» στην (κρατική) εξουσία είναι ακριβώς η παγίδα που αποκαλείται ιδιότητα του πολίτη και που καθαγιάζεται ως ένα πραγματικά (κληρονομικό) φυσικό «*δικαίωμα*».⁷⁷ «*Η φυσική ζωή ...*

74 Μαρξ 1978, σ. 18.

75 Agamben 2005, σ. 193, 204.

76 Ό.π., σ. 205.

77 Ο Φουκώ συμφωνεί σε σχέση με αυτό το ζήτημα με τον Μαρξ και τον Agamben. Ο Φουκώ εξηγεί την επιβίωση της θεωρίας της κυριαρχίας μέσω του «*εκδημοκρατισμού*» της, που συνέβαλλε «*στην επικάλυψη των πειθαρχικών μηχανισμών από ένα σύστημα δικαίου που συγκάλυπτε τις πειθαρχικές διαδικασίες, απάλειψε όλα τα στοιχεία της επιβολής και των τεχνικών επιβολής που εμπεριείχε η πειθαρχία*» θεσπίζοντας «*ένα δημόσιο δίκαιο δομημένου επί της συλλογικής κυριαρχίας ... που σταθεροποιείτο από τους μηχανισμούς πειθαρχικού καταναγκασμού*» (2002, σ. 56, σ.τ.μ. τροποποιημένη μετάφραση).

που τίθεται στη βάση της τάξης»⁷⁸ παρουσιάζεται –ως προς την ίδια την ανθρώπινη φύση της και μέσω τίποτε περισσότερου από την απλή της γέννηση (ή καταγωγή)– ως θεμέλιο και πηγή της κυριαρχίας του φαινομενικά δημοκρατικού κράτους (ως «έθνους»). Κι ωστόσο, μέσω της αιχμαλώτισής της από το κράτος (ακριβώς με τη μορφή της ιδιότητας του πολίτη και των φερόμενων ως αναπαλλοτρίωτων και απaráγραπτων «δικαιωμάτων» του), αυτή η στοιχειώδης και γυμνή ζωή εξαφανίζεται από το τοπίο. *«Τα δικαιώματα αποδίδονται στον άνθρωπο (ή εκπορεύονται από τον ίδιον), μόνο στο μέτρο που εκείνος συνιστά το αμέσως εξαφανιζόμενο θεμέλιο (και το οποίο, μάλιστα, δεν πρέπει να έρθει ποτέ στο φως ως τέτοιο) του πολίτη», καταλήγει ο Agamben.*⁷⁹

Από κει και πέρα ακολουθεί το διαρκές έργο της ρύθμισης και της αναθεώρησης του ορισμού σχετικά με το ποιες συγκεκριμένες ανθρώπινες ζωές έχουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να αναγνωριστούν ως «φυσικοί» πολίτες του έθνους-κράτους – με άλλα λόγια, το έργο του καθορισμού ποια ακριβώς καταγωγή μπορεί να επιβεβαιώσει το εθνικό ανήκειν. Δεν πρόκειται για τίποτε λιγότερο από μια ακατάπαυστη (εκ νέου) πολιτικοποίηση της ίδιας της γυμνής ζωής, κάτι που είναι ταυτόσημο με τη «διαρκή ανάγκη της [βιοπολιτικής] να επαναπροσδιορίζει στη ζωή το κατώφλι που αρθρώνει και διαχωρίζει ό,τι είναι εντός και ό,τι είναι εκτός».⁸⁰

Αλλά το τεκμαιρόμενο εσωτερικό και εξωτερικό συγχέονται ανεπανόρθωτα και η αδυναμία διάκρισής τους γίνεται το πεδίο μιας σειράς διαδοχικών εξαιρέσεων μέσα από τις οποίες η κρατική εξουσία επιδιώκει την απαγόρευση και την εκδίωξη της γυμνής ζωής που κατά τα άλλα αποτελεί το ίδιο το θεμέλιό της.⁸¹ Πράγματι, ο Agamben καταλήγει (απηχώντας και πάλι τον Μαρξ) ότι «κάθε απόπειρα θεμελίωσης των πολιτικών ελευθεριών στα δικαιώματα

78 Agamben 2005, σ. 202.

79 Ό.π., σ. 203, πρβ. Agamben 1996/2000, σ. 20.

80 Agamben 2005, σ. 207.

81 Πρβ. Nyers 2006a· σε αυτό τον τόμο βλ. Castañeda· Wicker και Willen.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

του πολίτη» είναι μάταια.⁸² Ακολουθώντας τη Χάνα Άρεντ⁸³, ο Agamben στη συνέχεια αναλύει τη φιγούρα του πρόσφυγα ως «μια έννοια-όριο η οποία θέτει σε ριζική κρίση τις θεμελιώδεις κατηγορίες του έθνους-κράτους».⁸⁴ Γιατί είναι ο πρόσφυγας «που έχει τώρα γίνει ο αποφασιστικός παράγοντας για το σύγχρονο έθνος-κράτος μέσα από τη διάρρηξη του δεσμού ανάμεσα στο ανθρώπινο ον και τον πολίτη».⁸⁵ Η εμφάνιση της φιγούρας του πρόσφυγα, που φέρνει αντιμέτωπη την κυρίαρχη εξουσία του κράτους με μια γυμνή ζωή που δεν μπορεί να υπαχθεί εύκολα εντός της κανονιστικής δικαιοσύνης τάξης της ιδιότητας του πολίτη, έχει επομένως πολλές συνέπειες για την ανάλυση της φιγούρας του «απελάσιμου αλλοδαπού».⁸⁶

Η Επιτακτική Διαθεσιμότητα της Απελάσιμης Εργασίας

Για τον «απελάσιμο αλλοδαπό» το όριο ανάμεσα στην απεχθή υποταγή του στο κράτος και τον επαπειλούμενο κίνδυνο της καθόδου του στην απόλυτη ανιθαγένεια –που αναδεικνύει τον πρόσφυγα ακριβώς σαν τη φιγούρα της πιο γυμνής ζωής, της γυμνής ανθρώπινης ιδιότητας, της ανθρώπινης φύσης που έχει απογυμνωθεί από κάθε δικαιοσύνη ατομικότητα– είναι πάντοτε δυσδιάκριτο.⁸⁷ Αυτό το όριο χαρακτηρίζεται από τα φαντασματικά ίχνη κάποιας προηγούμενης (και σε κάθε περίπτωση εξωτερικής) ιδιότητας του πολίτη, ενός «κανονικού» ανήκειν εντός της σφαίρας επιρροής κάποιας άλλης

82 Agamben 2005, σ. 276. Ο Agamben αντίστοιχα θέτει υπό αμφισβήτηση «κάθε δυνατότητα να θέσουμε στη βάση των πολιτικών κοινοτήτων κάτι όπως ένα 'ανήκειν', είτε αυτό θεμελιώνεται είτε όχι σε μια λαϊκή, εθνική, θρησκευτική ή οποιασδήποτε άλλης μορφής ταυτότητα» (ό.π., σ. 276).

83 Arendt 1951/1966, σ. 267–302.

84 Agamben 2005, σ. 211, πρβ. 1996/2000, σ. 22.

85 Agamben 1996/2000, σ. χ' πρβ. σ. 20.

86 Ο ίδιος ο Agamben αναφέρει το φαινόμενο της «παράνομης μετανάστευσης» ως απόδειξη και δικαίωση της άποψής του και σημειώνει ρητά την αναλογία αυτής της «ντε φάκτο ανιθαγένειας» των μεταναστών χωρίς χαρτιά με την κατάσταση των προσφύγων (1996/2000, σ. 22).

87 Για μια βαθυστόχαστη κριτική του αποκλεισμού της φιγούρας του πρόσφυγα εκ περιτροπής μέσω της «ανιθαγένειας» ή μέσω της «στέρξης δικαιωμάτων», βλ. το άρθρο του Macklin (2007).

κρατικής εξουσίας. Αν μπορούμε να επικαλεστούμε τον πρόσφυγα σαν τη φιγούρα της ανιθαγένειας και επομένως και της γυμνής ζωής, τότε η απελασιμότητα οριοθετεί τέλεια και επακριβώς τη ζώνη αδιακρισίας ανάμεσα σε μια κατάσταση ανιθαγένειας και σε μια κατάσταση απόλυτα διαποτισμένη από το κράτος. Επιπρόσθετα, κατά την απέλαση θα πρέπει να παρθεί απόφαση ώστε να προσδιοριστεί η διακριτή κατάσταση του «απελάσιμου αλλοδαπού».⁸⁸ Πράγματι, η απέλαση είναι το πρωταρχικό μέσο για τον προσδιορισμό, τον εξωραϊσμό και τον επαναπροσδιορισμό του «κατωφλίου που αρθρώνει και διαχωρίζει ό,τι είναι εντός και ό,τι είναι εκτός». Επομένως, δεν είναι απλώς επινόηση ή υπερβολή το να πούμε ότι καμιά ζωή δεν είναι περισσότερο πολιτική από τη ζωή του «απελάσιμου αλλοδαπού» – όπως τα παραδείγματα των εξόριστων και των ληστών που χρησιμοποιεί ο Agamben για τη φιγούρα της γυμνής ζωής⁸⁹, γιατί είναι αποκλεισμένοι από κάθε πολιτική ζωή, από κάθε έγκυρη νομική πράξη κι ωστόσο βρίσκονται σε μια αδιάλειπτη σχέση με την εξουσία που τους αναθεμάτισε.

Όντως, είναι ακριβώς στην απελασιμότητα του «παράνομου» μετανάστη όπου συναντούμε και πάλι την κεντρικότητα και τον καταστατικό ρόλο της *εργασίας*. Η διαρκώς αμφισβητούμενη τοποθέτησή του μέσα στη δικαιική τάξη της ιδιότητας του πολίτη, ενώ πάντοτε βρίσκεται εξ ορισμού έξω από αυτήν, ακριβώς ως ο πιο απόβλητος «ξένος» στο εσωτερικό της, δεν είναι απλώς ένας γρίφος της λογικής ή μια κανονιστική αντίφαση.⁹⁰ Αντίθετα, αυτή η ιδιαίτερη κοινωνικοπολιτική σχέση είναι η υλική και πρακτική προϋπόθεση για την ολοκληρωτική ενσωμάτωσή του εντός ενός ευρύτερου καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού, στον οποίο μια ουσιαστικά παγκόσμια αγορά κατακερματίζεται συστημικά σε εδαφικά οριοθετημένα έθνη-κράτη.⁹¹ Σε τελική ανάλυση, ο «παράνομος»

88 Βλ. σε αυτό τον τόμο τα σχετικά παραδείγματα που δίνουν οι Bhartia· Coutin· Peutz.

89 Agamben 2005, σ. 279.

90 Βλ. σε αυτό τον τόμο Cornelisse· Gardner· Karakayali και Rigo· Nyers

91 Holloway 1994· πρβ. Hindess 2000· βλ. επίσης το κείμενο του Walters σε αυτό τον τόμο.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

μετανάστης στρατολογείται για την ακατέργαστη παραγωγική ικανότητα της ανθρώπινης ζωής του ως ζωντανή εργασία (που μπορεί να εμπορευματοποιηθεί σύμφωνα με τον εύστοχο ορισμό του Μαρξ ως εργασιακή *δύναμη* (labor-power)). Αυτή η καθαρή γενεσιουργός και παραγωγική ικανότητα της ανθρώπινης ζωής (η δύναμη να μετασχηματίζει τον εαυτό της, καθώς επίσης και την *κοινωνική* διαμόρφωσή της μέσα από τον μετασχηματισμό των αντικειμενικών/εξωτερικών συνθηκών της), γίνεται κατανοητή *πολιτικά*, σύμφωνα με την ορολογία του Agamben, ως γυμνή ζωή. Και ως γυμνή ζωή, θα πρέπει πάντοτε να υπάγεται στη συντεταγμένη κυρίαρχη εξουσία του κράτους (και να μεσολαβείται από αυτήν). Αν έτσι έχουν τα πράγματα, αυτή η ακατέργαστη ζωτική δύναμη είναι *άμεσα* κατανοητή, *οικονομικά*, ως μια συστατική και καταστατική δύναμη (power) – (ζωντανή) εργασία– η οποία θα πρέπει να υποτάσσεται ενδελεχώς στις καθημερινές προσταγές της συσσώρευσης κεφαλαίου.⁹² Η εξαιρετικά εκλεπτυσμένη έλλειψη νομικής προστασίας της εργασίας των μεταναστών χωρίς χαρτιά –με την απελασιμότητα να είναι η πρωταρχική υλική μορφή της– εξυπηρετεί ολοφάνερα τη δραστική βελτίωση των προϋποθέσεων για τη συστηματική υποταγή της στο εγγενώς δεσποτικό καθεστώς του χώρου εργασίας.⁹³ Αλλά αυτή η

92 Ο Neilson (2004) παρουσιάζει με διαφωτιστικό τρόπο μια ανάλογη κριτική που έχει κάνει ο Πάολο Βίρνο στην άκριτη υιοθέτηση της φουκωικής έννοιας της βιοπολιτικής από τον Agamben, χρησιμοποιώντας την έννοια της εργασιακής δύναμης. Ο Βίρνο σημειώνει σχετικά (σε μετάφραση από τα Ιταλικά που έκανε ο Neilson): «Το ζωντανό σώμα, απογυμνωμένο από κάθε ιδιότητα που δεν είναι καθαρή ζωτικότητα, γίνεται το **υπόστρωμα** της ικανότητας για παραγωγή, το απτό **σημείο** των δυνατοτήτων του ή το αντικειμενικό **ομοίωμα** της μη αντικειμενοποιημένης εργασίας. Αν το χρήμα είναι το γενικό ισοδύναμο για τις ανταλλακτικές αξίες, η ζωή είναι το εξωτερικό ισοδύναμο της μοναδικής αξίας χρήσης που 'δεν υλοποιείται στο προϊόν' ... Η μη-μυθολογική προέλευση της ... βιοπολιτικής μπορεί να αναχθεί στην **εργασιακή δύναμη**» (σ. 76, η έμφαση στο πρωτότυπο). Βλ. επίσης την αγγλική μετάφραση μιας συνέντευξης του Βίρνο, που δημοσιεύτηκε πρώτη φορά στα ισπανικά: «Το πρόβλημα είναι, πιστεύω, ότι η βιοπολιτική είναι μόνο ένα επακόλουθο της έννοιας της εργασιακής δύναμης» (Virno 2002).

93 De Genova 2002· πρβ. Calavita 2003· Fekete 1997· βλ. π.χ. το κείμενο του Gardner σε αυτό τον τόμο. Για μια ανάπτυξη της θέσης ότι η καπιταλιστική

απελασιμότητα προβάλλει επιπλέον και ως ένα ενδεικτικό πεδίο εντός του οποίου οι ολοποιητικές διαδικασίες των κατά τα άλλα διαχωρισμένων σφαιρών της «πολιτικής» και της «οικονομίας» εισέρχονται σε μια ζώνη ακαθοριστίας. Παρομοίως, η έκθεση στην απέλαση δείχνει το ακριβές σημείο όπου αυτά τα ολοποιητικά συστήματα [της οικονομίας και της πολιτικής] συγκλίνουν πάνω στην αδιαίρετη μοναδικότητα της ζωής ενός ατόμου.

Αν η γυμνή ζωή είναι το εξαφανιζόμενο θεμέλιο του πολίτη στην πράξη κυριαρχίας του κράτους, είναι επίσης εξίσου το θεμέλιο της κυρίαρχης εξουσίας που επίμονα επανεμφανίζεται στη φιγούρα του μη-πολίτη.⁹⁴ Όπως παρατήρησε η Elvira Arellano την παραμονή της σύλληψής της: «Δεν προκαλώ κανέναν. Απλώς φέρνω στο φως αυτό που δεν θέλουν να δουν αυτοί που είναι στην εξουσία».⁹⁵ Ωστόσο, αντίθετα από τον πρόσφυγα, του οποίου η γυμνή ανθρωπινή ιδιότητα τείνει να προβάλλεται φευγαλέα με τη μορφή της ανιθαγένειας⁹⁶, ο απελάσιμος αλλοδαπός σχεδόν πάντοτε κάνει την ενοχλητική εμφάνισή του πλήρως ενδεδυμένος με τα ρούχα της δουλειάς του.⁹⁷

Ο Χώρος του Κράτους και τα Σύνορα της Εθνικής Κοινότητας

Ο άνθρωπος θα μείνει τελικά στην ιστορία σαν μια απλή πολιτεία πολυποίκιλων, αταίριαστων και ανεξάρτητων κατοίκων.

Ρ. Λ. Στήβενσον, *Η παράξενη υπόθεση του δρος Τζέκιλ και του κου Χάιντ*

εργασιακή διαδικασία χαρακτηρίζεται από μια «δεσποτική» μορφή, βλ. Μαρξ 2016, *Το Κεφάλαιο*, Τόμος Πρώτος, σ. 294-307.

94 Βλ. σε αυτό τον τόμο τα κείμενα των Andrijasevic· Karakayali και Rigo.

95 Olivio 2007.

96 Arendt 1951/1966, σ. 297-300.

97 Είναι αξιοσημείωτο ότι σε περιβάλλοντα όπως αυτό των Ηνωμένων Πολιτειών, όπου οι επιχειρήσεις-σκούπα μέσα σε χώρους εργασίας δίνουν μεγάλη ώθηση στο μηχανισμό των απελάσεων, οι απελαθέντες σχεδόν πάντοτε κάνουν την (επαν)εμφάνισή τους (στις χώρες προέλευσής τους) ντυμένοι με τα ρούχα της δουλειάς (βλ. το κείμενο της Peutz σε αυτό τον τόμο· πρβ. De Genova 2005, σ. 243-44).

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Αν όντως η εργασία –αυτή η κατεξοχήν κοινωνική και εγγενώς σκόπιμη δημιουργική ικανότητα και παραγωγική δύναμη– είναι αυτή που πραγματικά διαφοροποιεί και συγκροτεί σε τελική ανάλυση την ανθρώπινη ζωή στην πιο ελάχιστη στοιχειώδη μορφή της, τη γυμνή ανθρώπινη φύση καθαυτή, τότε αποκαλύπτεται ο αποφασιστικός ρόλος που παίζει η ίδια η ύπαρξη «του» κράτους [γενικά] (και παρομοίως του κάθε συγκεκριμένου κράτους) στο σφετερισμό της κυρίαρχης εξουσίας της ζωντανής εργασίας για λογαριασμό του κεφαλαίου. Αν και η ζωτική-δύναμη εκδηλώνεται μικροσκοπικά ως μια πληθώρα άπειρων συγκεκριμένων ατομικών εργασιακών δυνάμεων στην αγορά, αποκτά μια επιβλητική αλλά πλαστή ενότητα –ως «Εξουσία», κάτι το φαινομενικά τόσο καθαρό και απλό– μόνο όταν συγκεντρώνεται και πραγματοποιείται στο κράτος. *«Αυτό που από την πλευρά του εργάτη εμφανίστηκε με τη μορφή της ανησυχίας», γράφει ο Μαρξ σχετικά με το εμπόρευμα, «εμφανίζεται τώρα από την πλευρά του προϊόντος ως ήσυχη ιδιότητα, στη μορφή του Είναι».*⁹⁸ Παρόμοια, η κρατική εξουσία συγκροτεί την αναγνωρισμένη κυριαρχία της και μπορεί να εμφανιστεί ως «εξουσία» εν γένει μόνο συγκεντρώνοντας και αντικειμενοποιώντας τις αναρίθμητες και ανόμοιες δυνατότητες της ανήσυχης υποκειμενικότητας της ζωντανής εργασίας.⁹⁹

Το ζήτημα που τίθεται εδώ δεν είναι τίποτα άλλο παρά το κοινό θεμέλιο του πολίτη και του απελάσιμου μη πολίτη. Φυσικά, αυτό το κοινό θεμέλιο δεν είναι κάποια αόριστη, μυστικοποιημένη και, σε τελική ανάλυση, κενή γενικότητα που προέρχεται από την

98 Μαρξ 2016, σ. 156.

99 Αν η πολλαπλότητα των ιδιαίτερων μορφών δραστηριότητας της συγκεκριμένης εργασίας μπορεί να αποκτήσει μια μορφή γενικότητας –ως «αφηρημένη εργασία»– μέσα από τη γενικευμένη εμπορευματοποίησή τους και την υλοποίηση της αξιακής μορφής τους στο χρήμα (Μαρξ 2016, σ. 19–50), τότε υποστηρίζω ότι το κράτος (ακολουθώντας τον Holloway (1994) και τον Πασουκάνις (1977)) αποκτά τη δική του απατηλή γενικότητα μόνο ως μία παρόμοια αλλοτριωμένη και φετιχοποιημένη αντικειμενοποίηση της πραγματικής γενικότητας της αφαίρεσης της ανθρώπινης εργασίας όταν αυτή έχει υπαχθεί στο ουσιαστικά παγκόσμιο καθεστώς συσσώρευσης κεφαλαίου.

«κοινή ανθρώπινη φύση» τους αλλά αντιθέτως το θετικό περιεχόμενο της γυμνής ζωής. Το θετικό περιεχόμενο της γυμνής ζωής που κρύβεται πίσω από τις δικαιικές μορφές τόσο του πολίτη όσο και του αλλοδαπού είναι, επομένως, μια ανθρώπινη φύση που είναι υλική και πρακτική –δηλαδή, η εργασία– **«η ζωτική δραστηριότητα, η παραγωγική ζωή η ίδια ... η ειδολογική ζωή ... η ζωή που παράγει ζωή»**.¹⁰⁰ Αν αυτή η ζωτικότητα, αυτή η «ζωντανή φλόγα που δίνει μορφή»¹⁰¹ τίθεται πάντα σε αρνητική σχέση με την κυρίαρχη εξουσία του κράτους, ως γυμνή ζωή, αυτό συμβαίνει γιατί το κράτος (όπως και το εμπόρευμα) μπορούν να πάρουν τη φετιχοποιημένη μορφή μιας ξένης δύναμης, μιας πραγμαμοειδούς θετικότητας, μόνο στο βαθμό που απομυζούν την ίδια την πρωταρχική (ζωτική) δύναμη της ζωντανής εργασίας.

Αυτή η διαδικασία συγκρότησης της ενικής εξουσίας του κράτους από τις ετερογενείς δυνάμεις (powers) της ζωντανής εργασίας απαιτεί έναν διαφοροποιημένο και διάχυτο κατακερματισμό του συνόλου της εργαζόμενης ανθρωπότητας. Μια τέτοια διαδικασία κατακερματισμού –που σκίζει στα δύο και διαιρεί την εργαζόμενη ανθρωπότητα σε δύο γενικές κατηγορίες που προσδιορίζονται στη βάση των διαφορετικών σχέσεων τους με την πραγματοποιημένη ενότητα του κράτους– αποτελεί το ίδιο το θεμέλιο για την πλαστή διάκριση που στη συνέχεια χωρίζει τον πολίτη από τον μη-πολίτη. Η συστηματική διαφοροποίηση μιας τέτοιας χειροπιαστά πρακτικής ανθρωπότητας στις διαμεσολαβημένες από το (έθνος)-κράτος αφαιρέσεις της ιδιότητας του πολίτη και του αλλοδαπού αποσυνθέτει τη γνήσια ανθρώπινη γενικότητα και την ανασυνθέτει σε δύο αλληλοαποκλειόμενες αλλά συγκροτημένες από κοινού και ομογενοποιημένες ομάδες «ταυτότητας».¹⁰² Πράγματι, κάθε εδαφικά

100 Μαρξ 1975, σ. 98–99, η έμφαση στο πρωτότυπο.

101 Μαρξ 1990, σ. 269.

102 Πρβ. Hindess 2000· Isin 2002· βλ. επίσης το κείμενο των Karakayali και Rigo σε αυτό τον τόμο. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι αποικιακοί κρατικοί σχηματισμοί συχνά συμπλήρωναν αυτό τον δυαδικό διαχωρισμό με έναν τρίτο όρο –τον (μη-πολίτη) *υπήκοο*– που παρήγαγε εσωτερικά μια ανάλογη διχοτόμηση (Hindess 2004, 309–10· βλ. επίσης Mamdani 1996· Mezzadra 2006).

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ορισμένος κρατικός σχηματισμός («εθνικός», αυτοκρατορικός ή άλλος) κατακερματίζει επανειλημμένα την εργαζόμενη ανθρωπότητα προκειμένου να διευκολύνει την υποταγή της ως εργασία-για-το-κεφάλαιο.¹⁰³ Και λόγω αυτών των οριστικά άνισων σχέσεων τους με το κράτος, η καθημερινή ζωή του πολίτη και του μη πολίτη τείνει αντίστοιχα να διακρίνεται κυρίως από την άνιση κοινωνική οργάνωση των όρων και των συνθηκών εργασίας τους.

Η ίδια διαδικασία κατακερματίζει επίσης κάθε μία από τις παραπάνω ομάδες σε ένα πλήθος εναλλάξιμων, ατομικοποιημένων ατόμων.¹⁰⁴ Κατ' αυτό τον τρόπο, ο εθνικισμός –η αυτο-αναφορική θεολογία κάθε έθνους-κράτους– επιδιώκει να παράγει τη χαρακτηριστική του απάτη, την απατηλή υπόσχεση που ο Μπένεντικτ Άντερσον αξιομνημόνευτα περιέγραψε ως μια «*βαθιά οριζόντια συντροφική σχέση*»¹⁰⁵ που πάντοτε και αναπόφευκτα αντιπαράκειται σε μια άμορφη αλλά αόριστα απειλητική ανθρώπινη μάζα που συνωσιάζεται λίγο πιο έξω από τα σύνορα της εθνικής κοινότητας. Κατ' επέκταση, αυτός ο διαχωρισμός σε δύο υπαρξιακά αντιτιθέμενες ομάδες πολιτών και αλλοδαπών είναι εμφανώς ένας διαχωρισμός στον χώρο. Έτσι, η διαδεδομένη παραδοχή μιας πολιτείας συντρόφων-πολιτών που κατοικούν σε ένα «πάτριο» έδαφος που είναι πάντοτε απόλυτα διαχωρισμένο από ένα άμορφο «ξένο» εξωτερικό αποτελεί ένα σύμπτωμα αυτού που ο John Agnew (1994) περιέγραψε ως «το γεωγραφικό ασυνείδητο» και ξεχωρίζει ως ένα από τα μόνιμα αποτελέσματα της «εδαφικής παγίδας» που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη πολιτική σκέψη. Όπως σημειώνουν ο Neil Brenner και οι συνεργάτες του: «*το έθνος καθιερώνεται ως το*

103 (σ.τ.μ.) Δηλ. μεταβλητό κεφάλαιο.

104 Ωστόσο, οι απαιτήσεις μιας νεοφιλελεύθερης παγκόσμιας τάξης μπορεί να τροποποιούν όλο και περισσότερο αυτή τη δυναμική. Οι Hindess (2002), Muller (2004), Ong (1999, 2006), Stasiulis (2004), Stasiulis και Ross (2006) υποστηρίζουν ποικιλοτρόπως ότι υπάρχουν αποδείξεις για μια ολοένα και πιο διαφοροποιημένη αποεθνικοποίηση της ιδιότητας του πολίτη, που «ελαστικοποιείται» ή «υβριδιοποιείται» με ξεκάθαρα υπερεθνικούς όρους.

105 Άντερσον 1997, σ. 28.

οντολογικά αναγκαίο θεμέλιο της σύγχρονης πολιτικής ζωής».¹⁰⁶

Ιδανικά, ο κρατικός χώρος διαχωρίζεται από μόνιμα και «ασφαλής» σύνορα (και όχι από «πορώδη» σύνορα που φαίνεται να πολλαπλασιάζονται παντού) και αποστειρώνεται μέσω των αυστηρών επαναπροωθήσεων που διαπράττονται μέσα στο ένα ή το άλλο καθεστώς απελάσεων. Ωστόσο, όπως σημειώνει ο Άντερσον, ακόμα και οι πιο ανθεκτικές «αξιώσεις αλήθειας» του ανήκουν ή της σύνδεσης με ένα συγκεκριμένο κράτος έχουν στην πραγματικότητα γίνει «λιγότερο αξιώσεις ιθαγένειας, πόσω μάλλον πίστης σε ένα προστατευτικό έθνος-κράτος, απ' ό,τι αξιώσεις συμμετοχής στην αγορά εργασίας [του εν λόγω κράτους]».¹⁰⁷ Έτσι, κάθε ανθρώπινη ζωή τοποθετείται στην «ορθή» τοποθεσία μέσα στο ένα ή το άλλο τεράστιο στρατόπεδο εργασίας που είναι το έθνος-κράτος, όπου της εκχωρούνται προφανώς τα δικαιώματα του πολίτη, ενώ η ζωτική κινητικότητα και αυτονομία της εργασίας διασφαλίζει ταυτόχρονα μια λίγο-πολύ αξιόπιστη και σαφώς ρευστή εφεδρεία «εκτοπισμένης» ζωής που μπορεί να υποβιβαστεί στη σχετική στέρηση δικαιωμάτων που υπεροπτικά επιφυλάσσεται στους μη-πολίτες.

Αν η εργασία προσφέρει το κρίσιμο θεωρητικό κλειδί για την κατανόηση της πρακτικής σύνδεσης ανάμεσα στους φαινομενικά αντίθετους πόλους της γυμνής ζωής και της κυρίαρχης (κρατικής) εξουσίας, το πραγματικό και επίσης εννοιολογικό πεδίο που αναγκαία τους συνενώνει είναι, επομένως, ο χώρος. Με αυτό εννοώ τα φυσικά εδάφη (δικαιοδοσίας των εθνών-κρατών) κατά μήκος των οποίων πραγματοποιείται η μεταναστευτική κίνηση – ταυτόχρονα με την απέλαση, ως την καταναγκαστική αντιστροφή της.¹⁰⁸ Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη τους απροσδόκητους υπερεθνικούς χώρους που παράγονται από αυτή την κίνηση.¹⁰⁹ Επιπλέον, οι διακηρυγμένα «εθνικοί» ή, σε άλλες περιπτώσεις, υπερεθνικοί χώροι των συνοριακών περιπολιών, οι χώροι κράτησης και φυλάκισης μέσω των οποίων επιβάλλονται τα

106 Brenner 2003, σ. 2.

107 Anderson 1994, σ. 323–24.

108 Βλ. τα κείμενα των Nyers· Peutz· Walters σε αυτόν τον τόμο.

109 Π.χ. De Genova 2005, σ. 95–143· πρβ. Burman 2006· Zilberg 2004· βλ. τα κείμενα των Coutin· Nyers σε αυτό τον τόμο.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

καθεστώτα απελάσεων μεσολαβούν τόσο τον κρατικό χώρο όσο και τις υπερεθνικές χωρικές ενώσεις που τους υπερβαίνουν.¹¹⁰ «*Η χάραξη των συνόρων*», παρατηρεί αξιομνημόνευτα ο Βάλτερ Μπένγιαμιν, «είναι το πρωταρχικό φαινόμενο κάθε νομοθετικής βίας».¹¹¹ Οι χώροι της αστυνόμευσης των συνόρων, μέσω της οποίας επιβάλλεται και διαφυλάσσεται ο νόμος των συνόρων, είναι επομένως τα «κατώφλια» (για να χρησιμοποιήσουμε και πάλι τον όρο του Agamben) ή οι «ενδιάμεσοι χώροι» (όρος που χρησιμοποιείται στο κείμενο του Nyers σε αυτό τον τόμο) όπου, ή κατά μήκος των οποίων, η ρύθμιση και η πειθάρχηση της ανθρώπινης κινητικότητας (και μέσω αυτής η υποταγή της εργασίας) παρέχουν ορισμένα από τα πιο βασικά θεμέλια της κρατικής εξουσίας. Κι αυτό το κάνουν στηρίζοντας ένα περίπλοκο και θεαματικό οικοδόμημα που παρουσιάζεται πάντοτε από την άποψη του φαινομενικού «εντός» και «εκτός» του χώρου της (κρατικής) κυριαρχίας. Αν αυτοί οι χώροι παρουσιάζονται εδώ ως αλληλένδετοι με την εξαθλίωση που υποβάλλει στους μη-πολίτες το κράτος κατά την άσκηση της αναγνωρισμένης κυριαρχίας του, εντούτοις, οι ίδιες χωρικές πρακτικές είναι επίσης εγγενώς οι πρακτικές που διαμορφώνουν την ίδια την ιδιότητα του πολίτη.¹¹² Επιπλέον, στο βαθμό που η απέλαση είναι πραγματικά μια «τεχνολογία της ιδιότητας του πολίτη», όπως υποστηρίζει ο William Walters σε αυτό τον τόμο, το γεγονός ότι ως χωρική πρακτική στο διεθνές επίπεδο έχει μια καταστατική διάσταση την ενέχει σε μια αληθινά παγκόσμια κυβερνητικότητα. Η συνεχής κυβερνητική διαχείριση της ιδιότητας του πολίτη και της αλλοδαπότητας από εδαφικά προσδιορισμένα κράτη μπορεί, επομένως, να γίνει κατανοητή από την άποψη της παγκόσμιας πολιτικής της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας.

110 Σε αυτό τον τόμο βλ. τα κείμενα των Andrijasevic· Karakayali και Rigo· Nyers· Talavera, Núñez και Heyman· Wicker· Willen· πρβ. Andreas και Snyder 2000· Dow 2004· Fekete 2005, 2007a· Heyman 2004· Schuster 2005· Simon 1998· Wacquant 1999· Welch 2002.

111 Μπένγιαμιν 2002, σ. 24.

112 Bosniak 2006· Isin 2002· McNevin 2006.

Ιδιότητα του Πολίτη, Ταυτότητα και Νατιβισμός¹¹³

Κάπου θυμάμαι
αυτά τα ρούχα δεν είναι δικά μου
Αυτά τα κόκαλα δεν είναι δικά μου

Khaled Mattawa, *Echo and Elixir I*

Η ιδιότητα του πολίτη ήταν πάντοτε ένα πεδίο αγώνα και όχι ένα εγγυημένο και σταθερό δικαίωμα που εκχωρείται «φυσικά» ή αναπόδραστα στους ομο-«εθνείς». ¹¹⁴ Οι αγώνες γύρω από την ιδιότητα του πολίτη συγκεντρώνουν και θεσμοποιούν προσωρινά ένα σύνολο κατά τεκμήριο «δικαιωμάτων» ή «κεκτημένων» των ανθρώπων που τελικά κρίνεται ότι εντάσσονται «κανονικά» στο «εσωτερικό» του κρατικού χώρου, τα οποία πάντοτε απειλούνται (και δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα συνεχίσουν να διευρύνονται). Όσοι διεκδικούν την ιδιότητα του πολίτη λαμβάνουν τη θέση που «δικαιούνται» εντός του «έθνους» που ταυτίζεται με το σύνολο των πολιτών εντός του κράτους και προβάλλεται ως η υποτιθέμενα φυσική πηγή της κρατικής κυριαρχίας. ¹¹⁵ Είναι σημαντικό ότι ένα από τα κύρια αποτελέσματα των αγώνων για τα κατά τεκμήριο «δικαιώματα» του πολίτη ήταν η διεκδίκηση (τουλάχιστον έμμεσα) και, σε διαφορετικό βαθμό από περίπτωση σε περίπτωση, η εξασφάλιση ότι η αυθαιρεσία της κρατικής βίας θα εξοβελιζόταν κατά κύριο λόγο στην άλλη πλευρά των συνόρων του έθνους-κράτους, όπου οι «ξένοι» μπορούν να αποτελέσουν κατάλληλο στόχο για την ανάληψη κρατικής εξουσίας. ¹¹⁶

113 (σ.τ.μ.) «Νατιβισμός είναι η ιδεολογία που υποστηρίζει ότι τα κράτη θα έπρεπε να κατοικούνται αποκλειστικά από μέλη της αυτόχθονης ομάδας («του έθνους») και ότι τα μη αυτόχθονα στοιχεία (πρόσωπα και ιδέες) απειλούν θεμελιωδώς την ομοιογένεια του έθνους-κράτους» (Mudde 2011).

114 Πρβ. Balibar 2001/2004· Hall και Held 1989· Isin 2002· McNevin 2006· Nyers 2004· Stasiulis και Bakan 1997· Walters 2004· βλ. επίσης το κείμενο του Nyers, σε αυτό τον τόμο.

115 De Genova 2005, σ. 215–16.

116 Hindess 2000· Nyers 2004· σε αυτό τον τόμο βλ. τα κείμενα των

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Υπάρχει τότε μια βαθιά σχέση μεταξύ αυτής της οπτικής για την ιδιότητα του πολίτη με την ιδέα ότι η διάκριση φίλου-εχθρού κατά Σμιτ ανάγεται σε μια διάκριση ανάμεσα σε *πολίτη* και *εχθρό*.¹¹⁷ Μέσω μιας πολεμικής λογικής που στρατιωτικοποιεί τα σύνορα του έθνους-κράτους (και κατά αυτό τον τρόπο προστατεύει τους πολίτες από τη βία του κράτους ενώ ταυτόχρονα τους εμπλέκει στη διάπραξη της), αυτή η στοίχιση της ιδιότητας του πολίτη πίσω από την κρατική βία έχει αντίστοιχα προφανείς συνέπειες για τη θεωρητικοποίηση της σχέσης ανάμεσα στον πολίτη και τον απελάσιμο μη-πολίτη (ή τον «αλλοδαπό» κάτοικο).¹¹⁸ Ωστόσο, παρά τη φανταχτερή τους ρητορική, αυτές οι, κατά τα άλλα, αδύναμες στρουκτουραλιστικές θεωρίες μπορεί να ενισχύσουν την παραπλανητική ιδέα ότι το κράτος αναγκαία και σταθερά *πετυχαίνει* στην αποστολή του να χρησιμοποιήσει την ιδιότητα του πολίτη για να υποτάξει επιτυχώς τον «πληθυσμό» που είναι αιχμάλωτος εντός του περιφραγμένου χώρου του και να εξασφαλίσει την τυφλή πίστη των πολιτών του. (Κι αυτό ισχύει ακόμα και αν συμπεριλάβουμε σε αυτό τον αιχμάλωτο πληθυσμό, έστω και με έναν διαβαθμισμένο και άνισο τρόπο, τους «αλλοδαπούς» κατοίκους μη-πολίτες). Με άλλα λόγια, μια τέτοια θέση μπορεί να μας κάνει να δεχτούμε και να παραδοθούμε ακόμη και αμαχητί στην «κυρίαρχη» εξουσία του κράτους. Σε κάθε περίπτωση, θα ήταν σύμπτωμα ενός αφελούς φιλελευθερισμού το να φανταστούμε άκριτα ότι οι «εχθροί του κράτους» θα είναι πάντα και παντού κάποιοι «ξένοι» (που ζουν έξω από τη χώρα) ή, διαφορετικά, ότι το κράτος, του οποίου η βασική αποστολή και ιερή υποχρέωση είναι υποτίθεται η διασφάλιση των συμφερόντων του «έθνους», δεν θα μπορούσε να εξαπολύσει τις πιο ισχυρές δυνάμεις του εναντίον των δικών του φαινομενικά νόμιμων πολιτών και νόμιμα διαμενόντων υπηκόων.

Είναι φανερό ότι η διαχωριστική γραμμή που χωρίζει το εσωτερικό από το εξωτερικό του χώρου ενός έθνους κράτους δεν είναι μονοσήμαντα προσδιορισμένη. Δεν υπάρχει πιο απτό παράδειγμα

Cornelisse' Walters.

117 Σμιτ 2009.

118 Πρβ. Balibar 2004· Mezzadra στο Bojadžijev και Saint-Saëns 2006, 21.

για αυτό από την αντιμεταναστευτική πολιτική του νατιβισμού και την εχθρότητα απέναντι στο «ξένο» που διαποτίζει συνήθως τα καθεστώτα απελάσεων. Αυτά τα καθεστώτα επιδιώκουν πάντα να εκδιώκουν το «ξένο» που είναι μάλιστα ακόμα πιο κατακριτέο όταν συναντάται εντός του χώρου του έθνους κράτους.¹¹⁹ Έτσι μετασχηματίζουν ουσιαστικά το σύνολο του εδαφικού χώρου μιας «εθνικής» κοινότητας σε μια απηνή ρυθμιστική σφαίρα για τους μετανάστες, σε «σύνορα» τα οποία κινούνται προς το εσωτερικό, που είναι απείρως ελαστικά και, στην πράξη, βρίσκονται πραγματικά παντού στο εσωτερικό του χώρου του έθνους κράτους.¹²⁰ Εναντία σε αυτές τις νατιβιστικές εκστρατείες αποκλεισμού –και, επιπλέον, ενάντια στις συστημικές ανισότητες και, γενικότερα, τις μορφές στέρησης δικαιωμάτων που ισοδυναμούν με απροκάλυπτη «τυραννία» για όλους τους μη-πολίτες¹²¹ – κάποιοι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν την ηθική της κοινής «εδαφικότητας». Σε αυτές τις αφηγήσεις, το δεδομένο κοινωνικό γεγονός της παρουσίας και της κατοίκησης των μεταναστών εντός του ίδιου εδαφικού χώρου με τους πολίτες οφείλει να αποτελέσει την κανονιστική βάση για τη διεύρυνση των ορίων της κοινότητας στα πλαίσια μιας ευρύτερης έννοιας «εθνικής» ένταξης – που θα μπορούσε να αποδώσει στους μετανάστες κατοίκους την ιδιότητα του πολίτη με πιο ουσιαστικούς όρους.¹²² Ωστόσο, αυτές οι «κοσμοπολίτικές» δημοκρατικές αντιλήψεις περί μιας λιγότερο ή περισσότερο κοινοτικής συμβίωσης¹²³ συνεχίζουν να είναι απαράδεκτες (και πραγματικά

119 Βλ. τα κείμενα των Bhartia· Castañeda· Maira· Wicker· Willen σε αυτό τον τόμο.

120 Balibar 2002, σ. 84· 2004, σ. 109· Bosniak 2007, σ. 397· De Genova 1998, σ. 106· 2005· Mezzadra, στο Bojadžijev και Saint-Saëns 2006, σ. 22–23, 24· σε αυτό τον τόμο βλ. το κείμενο των Talavera, Núñez, and Heyman· πρβ. Ngai 2003, σ. 70.

121 Walzer 1983, σ. 59.

122 «Η εδαφικότητα ενσαρκώνει μια ηθική ενσωμάτωσης και ισότητας» σημειώνει η Linda Bosniak. «Είναι η βάση (τόσο κυριολεκτικά όσο και συμβολικά) για το ανήκειν στην εθνική κοινότητα» (2007, 395· πρβ. 2006, 122–40).

123 Bosniak 2000· Honig 2001· Isin 2002· πρβ. το κείμενο του Nyers, σε αυτό τον τόμο.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ακατανόητες) για το νομικό φετιχισμό και τις εμμονές των πιο περιοριστικών αντιλήψεων για τα δικαιώματα.¹²⁴ Επιπρόσθετα, και πέραν αυτών των φανερών αντιφάσεων, η Linda Bosniak σημειώνει ότι οι αντιλήψεις για ενσωμάτωση στη βάση της κατοικίας σχεδόν πάντοτε προϋποθέτουν την ύπαρξη μόνιμων συνόρων ώστε να προσδιορίζεται αξιόπιστα και αμετάβλητα το ίδιο το έδαφος εντός του οποίου πραγματοποιείται η ενσωμάτωση.¹²⁵ Επομένως, αυτή η προσκόλληση στη διευρυμένη «ενσωμάτωση» των «ξένων» που ήδη κατοικούν εντός του χώρου μιας «εθνικής κοινότητας», στη βάση μιας ιδεολογίας του εδάφους, τείνει απλώς να επιτείνει τον καταστατικό διαχωρισμό των «αλλοδαπών» που βρίσκονται στην άλλη πλευρά των συνόρων. Μάλιστα, οι κρατικές αρχές κράτησης και απέλασης των μεταναστών ολοένα και διευρύνουν το εδαφικό πεδίο της ρυθμιστικής τους δράσης και η φύλαξη των συνόρων επεκτείνεται πέραν της εναπομένουσας επίφασης των «εθνικών» συνόρων.¹²⁶

Η πολιτική της ενσωμάτωσης των «μεταναστών» και η περίφραξη του έθνους-κράτους μοιράζονται έτσι αναπόφευκτα μια βαθύτερη εθνικιστική ιδεολογία. Πράγματι, ο εθνικισμός διαποτίζει τις αρχές των θεωριών περί κοινωνικού συμβολαίου, στις οποίες το (νεωτερικό δημοκρατικό) κράτος περιγράφεται κατά κύριο λόγο ως ένας ευσυνείδητος αλλά απρόσωπος υπηρέτης που προστατεύει τον «λαό» του (ανεξάρτητα από το πόσο στενά ή διευρυμένα προσδιορίζεται αυτός) και του παρέχει Κράτος Δικαίου με αντάλλαγμα την παράδοση της κυριαρχίας που κατά τα άλλα υποτίθεται ότι ανήκει στο λαό ως κληρονομικό δικαίωμα. Κάθε απλοϊκή φιλελεύθερη πίστη σε αυτές τις μακρόθυμες χειρονομίες του εθνικισμού εδράζεται σε τελική ανάλυση στο πιο πρωταρχικό

124 Bosniak 2007, σ. 403, υπ. 35. Κάποιες από αυτές τις αντιλήψεις για τον περιορισμό της μετανάστευσης ή τον αποκλεισμό μπορεί εντούτοις να διατηρούν μια σχετικά φιλελεύθερη δέσμευση στις «δημοκρατικές» έννοιες του πλειοψηφικού κοινωνικού συμβολαίου και της συναίνεσης (π.χ., Schuck and Smith 1985· πρβ. Bosniak 1998· Hindess 2004).

125 Βλ. επίσης το κείμενο της Cornelisse σε αυτό τον τόμο.

126 Mezzadra και Neilson 2003· 2004, σ. 251–53· βλ. τα κείμενα των Andrijasevic· Karakayali και Rigo· Walters σε αυτό τον τόμο.

είδος *νατιβισμού*. Αυτό είναι το θεμέλιο για τη θέση του Agamben περί του κρίσιμου βιοπολιτικού δεσμού του έθνους με τη γέννηση.¹²⁷ Όπως έχω υποστηρίξει πιο αναλυτικά σε ένα άλλο κείμενο¹²⁸, ο νατιβισμός μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητός ως *ιθαγεν-ισμός* (*nativ-ism*) – δηλαδή ως προώθηση της προνομιακής θέσης των «ιθαγενών» για τον αποκλειστικό λόγο του ότι *είναι* ιθαγενείς. Έτσι, ο νατιβισμός λειτουργεί ενιαία ως πολιτική της *ταυτότητας* δίνοντας ζωή σε όλους τους εθνικισμούς. Και είτε περιλαμβάνει είτε όχι όλες τις σχετικές αξιώσεις (όσο πλασματικές ή φαντασματικές κι αν είναι) περί κοινής καταγωγής, αμοιβαίας συγγένειας και κοινής ουσίας, κάθε τέτοια έννοια «ιθαγενικής» ταυτότητας που βρίσκεται στη βάση της εθνικής κοινότητας, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αξίωση περί *γενέθλιου* δικαιώματος. Έτσι, η σκοπούμενη «ενσωμάτωση» των «μεταναστών» εντός της πιο στοιχειώδους και θεμελιακής «εθνικής κοινότητας» αναπόφευκτα διατηρεί και διαφυλάττει την υπεροχή και την προνομιακή θέση των «ιθαγενών» που είναι η συγκαλυμμένη δέσμευση της πολιτικής της ταυτότητας, η οποία βρίσκεται στη βάση του εθνικισμού.

Ο θεμελιωδώς *χωρικός* χαρακτήρας του νατιβισμού ως μια συγκεκριμένη μεταφυσική της ταυτότητας χρειάζεται να εξεταστεί περισσότερο. Ο Ετιέν Μπαλιμπάρ παρουσίασε μια εικόνα όπου υπάρχουν «δύο ανθρωπότητες» που συγκροτήθηκαν ιστορικά από τον παγκόσμιο ρατσισμό της καπιταλιστικής (αποικιακής) νεωτερικότητας ως κατηγορίες του υπανθρώπου και του υπερανθρώπου, που σχετίζονται αντίστοιχα με την έσχατη ένδεια και τη χυδαία υπερανάπτυξη. Τα μέλη αυτής της διχασμένης ανθρωπότητας που είναι «*διασπασμένη σε μάζες δυνάμει ασύμβατες*» έρχονται, ωστόσο, αντιμέτωπα σε μια πρωτοφανή κλίμακα και, όλο και πιο διαδεδομένα, *εντός των ίδιων χώρων* της πρακτικής καθημερινής ζωής.¹²⁹ Χωρίς να πάψουν να είναι

127 Είναι ενδεικτικό, λόγου χάρη, ότι το Σύνταγμα των ΗΠΑ περιλαμβάνει μια ρήτρα που επιβάλλει ότι ο Πρόεδρος των ΗΠΑ δεν μπορεί να είναι (απλώς) ένας πολιτογραφημένος πολίτης αλλά ότι θα πρέπει να έχει γεννηθεί στη χώρα (πρβ. Anderson 1994).

128 De Genova 2005, σ. 56–94.

129 Μπαλιμπάρ 1991, σ. 71· βλ. επίσης Balibar 1991a, σ. 14· πρβ.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

τρομερά άνισα και βαθιά διαχωρισμένα, αυτά τα δύο κομμάτια της ανθρωπότητας παγιδεύονται εκ νέου μέσα σε μια αναπάντεχη φυσική εγγύτητα και οικειότητα στους κοινούς χώρους κατοικίας, εργασίας, παραγωγής και, σε μικρότερο αλλά όχι αμελητέο βαθμό, κατανάλωσης. Αυτή η υπερεθνική και αναμφισβήτητα μετα-αποικιακή αναδιάταξη των παγκόσμιων ταξικών ανισοτήτων χαρακτηρίζει μια ανολοκλήρωτη διαδικασία αποαποικιοποίησης.¹³⁰ Διακρίνεται όπως και στο παρελθόν από ωμές φυλετικές διακρίσεις, μέσα σε μια ιδιαίτερη αλλά προβλέψιμη «επαναποικιοποίηση» των «μεταναστών» και της «μετανάστευσης».¹³¹ Σήμερα, ωστόσο, αυτές οι παγκόσμιες ανισότητες λειτουργούν χωρίς τους πάγιους και δεδομένους εδαφικούς διαχωρισμούς που στο παρελθόν χαρακτηρίζονταν από τη φυλάκιση ολόκληρων πληθυσμών μέσα στα στρατιωτικοποιημένα σύνορα των αποικιών, που ακινητοποιούσαν δηλαδή την ανθρώπινη ενέργεια μέσα σε τεράστια στρατόπεδα φυλακισμένης εργασίας. Σήμερα, με τον πολλαπλασιασμό των μετα-αποικιακών μητροπολιτικών χώρων που οργανώνονται στη βάση του αυστηρού δικαιικού διαχωρισμού σε πολίτες και (πάντοτε απελάσιμους) αλλοδαπούς, η εργασία των μεταναστών κινητοποιείται σε υπερεθνική βάση και οι ανισότητες διαμορφώνονται στο πλαίσιο της διαφοράς ανάμεσα στους ντόπιους και το αντίθετό τους, τους άλλους που παραμένουν ωστόσο απροσδιόριστοι, απλώς ως μια διαφορά ταυτότητας. Συνεπώς, ιστορικά, ήταν λίγο-πολύ εφικτό να παρουσιάζεται η «ξеноφοβία» (που τρέφει την εχθρότητα ενάντια στους «παρείσακτους» και κατ'επίφαση προωθεί τον αποκλεισμό τους) ως κάτι διαφορετικό από τις μορφές ρατσισμού που έθεταν στο στόχαστρο εκείνους ακριβώς τους «γηγενείς» που στιγματίζονταν ως συνταγματικά διαφορετικοί (π.χ. τους Ινδιάνους, τους μαύρους του Νέου Κόσμου, τους Εβραίους της Ευρώπης και τους τσιγγάνους, τους Παλαιστίνιους, κ.λπ.). Ωστόσο, σήμερα όσο ποτέ άλλοτε οι διαφοροποιήσεις αυτού του είδους γίνονται όλο και

Anderson 1994, σ. 321.

130 Balibar 1991a, σ. 12· 2001/2004, σ. 7· 2003, σ. 42.

131 Balibar 2004, σ. 38–42· βλ. επίσης De Genova 2006· Mezzadra 2006, σ. 39· Bojadžijev και Saint-Saëns 2006, σ. 15–18· Mezzadra και Rahola 2006.

πιο θολές, αν όχι αναχρονιστικές – παρόλο που σίγουρα επιβιώνουν και, αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο, παραμένουν ορατές.¹³² Οι δυναμικές των νέων φυλετικών ταυτοτήτων και οι νέες μορφές ρατσισμού είναι αδιαχώριστες από την κοινωνική παραγωγή των «διαφορών» των μεταναστών με τρόπους που συχνά (ή, μάλλον, τις περισσότερες φορές) αποκρύπτουν τον ρατσισμό και αποσυνδέουν τη «φυλή» από τη «μετανάστευση» μέσω της πολιτικής του νατιβισμού.

Προσφεύγοντας σε αυτή την ξεκάθαρα χωρική πολιτική της διαφοράς ταυτότητας δεν χρειάζεται πάντα να αναφέρεται η φυλή με το όνομά της. Σε κάθε περίπτωση, οι υπερβολικά πιο πολύπλοκες και ετερογενείς διαστάσεις της φυλής στις σύγχρονες εκδηλώσεις της καθιστούν τη δελεαστική αλλά απατηλή συνοχή των «βιολογικών» κατηγοριών σαφώς λιγότερο χρήσιμη. Αντιθέτως, η φαινομενικά φυλετικά ουδέτερη και κατά τεκμήριο «θεμιτή» πολιτική της *ιδιότητας του πολίτη* μπορεί να αποφύγει το ζήτημα της φυλής χρησιμοποιώντας ολόκληρο το οπλοστάσιο των νατιβιστικών φαντασιοπληξιών που σχετίζονται με το πάντοτε αόριστο και παραπλανητικό φάντασμα της «εθνικής ταυτότητας». Αντίστοιχα, η προώθηση των προτεραιοτήτων των ντόπιων μπορεί ακόμη να μεταμφιεστεί ως μια διακηρυγμένα «αντιρατσιστική» πολιτική της αποκατάστασης των αδικιών που υπέστησαν οι «ντόπιες» (φυλετικές) «μειονότητες» – ένας νατιβισμός, ας πούμε, «από τα αριστερά».¹³³

Στα καθεστώτα όπου το φιλελεύθερο φωτοστέφανο της ιδιότητας του πολίτη, με τα υποτιθέμενα απαραβίαστα δικαιώματα και προστασίες, διατηρεί τη δόλια γοητεία του, η απέλαση των μη-πολιτών μπορεί να γίνει τελικά κατανοητή ως το πρωταρχικό εργαλείο για την επιβολή μιας απολυταρχικής ηθικής των δικαιωμάτων των «ντόπιων». Υπενθυμίζω, ωστόσο, τη δικαιοκή αποεθνικοποίηση των

132 Σε ένα άλλο κείμενό μου έχω δείξει με βάση το παράδειγμα των σύγχρονων φυλετικών σχηματισμών των Λατινοαμερικάνων και των Ασιατών στις ΗΠΑ (De Genova 2006) ότι τέτοιου είδους φαινομενικοί αναχρονισμοί μπορεί να εμπνέουν ακριβώς αυτό που ο Μπαλιμπαρ ονόμασε «νέο-ρατσισμό» σε αυτούς τους σχηματισμούς (1991).

133 De Genova 2005, σ. 68–79· πρβ. Balibar 1991a, σ. 15.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Ευρωπαίων Εβραίων και αναρίθμητων άλλων ανεπιθύμητων από τον γερμανικό φασισμό¹³⁴ που ήταν ορθολογική στο έπακρο και κορυφώθηκε με την ολοκληρωτική μαζική απέλαση των απόβλητων ή εχθρών πολιτών. Κάτω από αυτό το μακάβριο φως της ιστορίας, το καθεστώς των απελάσεων θα πρέπει να τοποθετηθεί δίπλα σε άλλες πιθανές πηγές της κρατικής εξουσίας και κυριαρχίας, συμπεριλαμβανομένου του μαζικού εγκλεισμού και ακόμη της εξόντωσης.¹³⁵ Η απελασιμότητα επομένως θα πρέπει να ιδωθεί ως συνέχεια της «εγκλεισιμότητας».¹³⁶ Και η ελευθερία κίνησης θα πρέπει αναγκαία να γίνει κατανοητή ότι βρίσκεται ταυτόχρονα σε αντίθεση όχι μόνο με την απέλαση και άλλες μορφές καταναγκαστικής μετακίνησης αλλά επίσης και με την καταναγκαστική ακινητοποίηση και ολόκληρο το φάσμα των ποικίλων μορφών «εκτοπίζουσας εντοπισποίησης»¹³⁷, αιχμαλωσίας και εγκλεισμού.¹³⁸ Με αυτό τον τρόπο, όπως υποστηρίζει ο Sandro Mezzadra, «η προβληματική του αποκλεισμού» ξαναέρχεται στην επιφάνεια και παρεισφρύνει ξανά «εντός του τυπικού χώρου της ιδιότητας του πολίτη», έτσι που «η κατάσταση των μεταναστών μπορεί πια να χαρακτηριστεί ως **παραδειγματική**».¹³⁹

Η Ελευθερία Κίνησης

Το ζήτημα της ελευθερίας δεν έχει πια σχέση με την ελευθερία κίνησης αλλά με τη δυνατότητα να παραμένεις ξένος, να παραμένεις διαφορετικός

134 Agamben 2005.

135 Είναι διαφωτιστικό να θυμηθούμε ότι τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης των Ναζί ήταν κατά κύριο λόγο στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας και ήταν επικεντρωμένα στη συγκέντρωση της ζωντανής εργασίας, οργανώνοντας εργαλειακά μια ολέθρια διαδικασία επιλογής που κορυφωνόταν στην αργή «εξόντωση μέσω της εργασίας» των πιο εύρωστων σωματικά Εβραίων κρατούμενων (Black 2001, σ. 491), και όχι απλώς στρατόπεδα θανάτου.

136 De Genova 2007.

137 Agamben 2005, σ. 269.

138 Πρβ. Walters 2004, σ. 248.

139 Mezzadra 2004, σ. 273, η έμφαση στο πρωτότυπο.

από τους άλλους... Είναι η ελευθερία να αλλάξεις
τον εαυτό σου και τους άλλους.

Vilém Flusser, *Exile and Creativity*

Εμείς, τα αναρίθμητα εκατομμύρια των μεταναστών
... δεν βλέπουμε τους εαυτούς μας ως ξένους αλλά
ως πρωτοπορίες του μέλλοντος.

Vilém Flusser, *The Challenge of the Migrant*

Είναι πασίγνωστο ότι ο Μαρξ στο ξεκίνημα της πνευματικής διαδρομής του διέκρινε στο αναδυόμενο προλεταριάτο «**μια τάξη με ριζικές αλυσίδες**» – μια τάξη που στερείται ιδιοκτησίας, που δεν αποτελεί τάξη της κοινωνίας των ιδιωτών, που δεν έχει ιστορικά δικαιώματα ούτε και επιμέρους διεκδικήσεις, που δεν ενσαρκώνει μια μονόπλευρη και ιδιοτελή αντίθεση στις συνθήκες της νεωτερικότητας αλλά μια ολική αντίθεση στις ίδιες τις βάσεις του καπιταλισμού και του νεωτερικού κράτους. Συνεπώς, επρόκειτο για μια τάξη που δεν είχε μια πραγματική θέση μέσα στην κοινωνική τάξη πραγμάτων αλλά αντίθετα συγκροτείτο μόνο αρνητικά ως μια εξαθλιωμένη και «ξένη» αλλά αναπόσπαστη ύπαρξη, εγγενώς καταστρεπτική και πάντοτε δυνητικά ανατρεπτική. Αυτή η τάξη μόνο είχε «**ένα χαρακτήρα καθολικότητας**» και μπορούσε συνεπώς να επικαλείται «**μόνο έναν τίτλο ανδρώπινο**».¹⁴⁰ Η ίδια η ύπαρξή της ως τάξης ήταν ταυτόχρονα σύμπτωμα και προάγγελος της «**διάλυσης της προγενέστερης τάξης του κόσμου**» και επομένως η αυτοκατάργησή της θα ήταν το έργο της ύπαρξής της.¹⁴¹ Πολλά χρόνια αργότερα, ο Μαρξ εντόπιζε «**το θεμέλιο της συνολικής διαδικασίας**» της διαμόρφωσης της καπιταλιστικής τάξης σε εκείνες τις ιστορικές στιγμές που «**άφησαν εποχή ... κατά τις οποίες μεγάλες ανθρώπινες μάζες αποκόπτονται ξαφνικά και βίαια από τα μέσα συντήρησής τους και εκσφενδονίζονται στην αγορά εργασίας ως [ελεύθεροι,**

140 Μαρξ 1978, σ. 29–30, η έμφαση στο πρωτότυπο.

141 Ό.π., σ. 31.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

*απροστάτευτοι και χωρίς δικαιώματα] αποκήρυκτοι προλετάριοι».*¹⁴²
Ελεύθεροι. Απροστάτευτοι. Χωρίς δικαιώματα.

Επομένως, οι ριζικές αλυσίδες σφυρηλατήθηκαν από ένα ύπουλο είδος ελευθερίας. Η ελευθερία κίνησης είναι αδιαχώριστη στην πράξη από τη μετακίνηση των «ελεύθερων» ανθρώπων, τη μετακίνηση της ελεύθερης εργασίας, που είναι, μέσα στο παγκόσμιο καθεστώς της συσσώρευσης κεφαλαίου, μια ελευθερία ευδιάκριτα οριοθετημένη. Πρόκειται για την ελευθερία πώλησης της εργασιακής δύναμης ενός ανθρώπου ως εμπορεύματος, σαν να επρόκειτο για ένα εμπόρευμα όπως οποιοδήποτε άλλο. Ταυτόχρονα, πρόκειται ακόμη για την ιδιόμορφη ελευθερία του να είναι κανείς απαλλαγμένος από οποιοδήποτε μέσο παραγωγής με το οποίο αυτή η στοιχειώδης ικανότητα για παραγωγική εργασία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί.¹⁴³ *Vogelfrei* – κυριολεκτικά, ελεύθερος σαν πουλί, εξορισμένος από κάθε ανθρώπινη κοινότητα, ολοκληρωτικά εκτεθειμένος και νομικά απροστάτευτος.¹⁴⁴ Η σχέση κεφαλαίου-εργασίας διαμεσολαβείται από το χρήμα μέσα από ένα προσωρινό και φαινομενικά εθελοντικό συμβόλαιο, μια σχέση της «ελεύθερης» αγοράς (με αυστηρά νομική μορφή) μεταξύ του αγοραστή του ιδιόμορφου εμπορεύματος εργασιακή δύναμη και του ανθρώπου που είναι αναγκασμένος να πουλήσει τη ζωτική του ενέργεια για να κερδίσει τα χρήματα που είναι απαραίτητα για την επιβίωσή του. Όπως γράφει ο Μαρξ, αυτοί που βρίσκονται στον δεύτερο πόλο της σχέσης είναι αναγκασμένοι να πουλούν ολόκληρη την ενεργό ζωή τους με αντάλλαγμα την τιμή των συνήθων μέσων διαβίωσης, «να πουλήσουν τα πρωτοτόκια τους αντί πινακίου φακής»¹⁴⁵, «όπως κάποιος που έχει φέρει στην αγορά το ίδιο το τομάρι του και τώρα δεν έχει να προσδοκά τίποτε άλλο παρά μόνο – το γδάρισμα».¹⁴⁶

142 Μαρξ 2016, σ. 673. (σ.τ.μ.) Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αγγλική μετάφραση του Ben Fowkes που αναγράφεται μέσα στις αγκύλες η οποία αποδίδει περιφραστικά το επίθετο *vogelfrei* που υπάρχει στο γερμανικό πρωτότυπο.

143 Ό.π. σ. 142–143.

144 Ό.π., σ. 690.

145 Ό.π., σ. 241.

146 Ό.π., σ. 150.

Ο καπιταλισμός προστάζει τη μεγάλη μάζα της ανθρωπότητας να παραδώσει «με τη θέλησή της» τον εαυτό της στον ένα ή τον άλλο συμβατικά οριοθετημένο εργοδότη (αντίστοιχα ελεύθερου από οποιαδήποτε μόνιμη υποχρέωση) για να εργαστεί με χρηματικό αντάλλαγμα, χωρίς το οποίο θα αντιμετώπιζε βέβαιη ανέχεια και πιθανόν θα λιμοκτονούσε. Αντιθέτως, άλλες (ιστορικά προγενέστερες) μορφές εκμετάλλευσης βασιζόνταν σε μεγάλο βαθμό στην ανελεύθερη εργασία, που θα έπρεπε να είναι περιορισμένη σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία στο χώρο, όντας σε μια μόνιμη συνθήκη καταναγκασμού και επ' αόριστον ή μόνιμα δεσμευμένη από έναν συγκεκριμένο αφέντη. Λόγου χάρη, για όσο διάστημα μπορούσε να κρατήσει η δουλεία στις Ηνωμένες Πολιτείες, η έλλειψη στέγης των Αφροαμερικάνων γινόταν πάντοτε κατανοητή ως ανωμαλία που προερχόταν από την έλλειψη αφέντη, οι άστεγοι θεωρούνταν φυγάδες και, συνεπώς, «εγκληματίες». Παρομοίως, η κινητικότητα των Αφροαμερικάνων μετά την απελευθέρωση σήμαινε πάντοτε για τις ιδιοκτήτριες τάξεις μια επικίνδυνα ανεπαρκή ανασυγκρότηση της καταναγκαστικής εργασίας των μαύρων. Για αυτό τον λόγο η ελευθερία κίνησής τους έπρεπε αντίστοιχα να παρουσιαστεί και να οριστεί εκ νέου ως ηθελημένη «αλητεία», ώστε η πραγματική υποδούλωσή τους (bondage) να επισκιάζεται από το υποτιθέμενο έγκλημα της αλητείας (vagabondage).¹⁴⁷ Τέτοιες ιστορίες, που θα μπορούσαν να γραφτούν ακόμη άφθονες¹⁴⁸, είναι απλά τα πιο επαισχυντα και συνεπώς αποκαλυπτικά παραδείγματα στα οποία η ίδια η μετανάστευση έχει περιγραφεί ακριβώς ως *λιποταξία* από συγκεκριμένα καθεστώτα εργασιακής υποταγής.¹⁴⁹ Όπως μας θυμίζουν αυτές οι παραδόσεις, και όπως υπονοήθηκε προηγουμένως, υπάρχει μια μακριά και σύνθετη σειρά πραγματικά αιματηρών ιστοριών που δημιουργήσαν τις προϋποθέσεις για αυτή

147 Hopper και Milburn 1996, σ. 124. Ευχαριστώ την Lynn Lewis γιατί η έρευνά της ως ακτιβίστριας και ακαδημαϊκού που ασχολείται με τη φυλή και την έλλειψη στέγης στις Ηνωμένες Πολιτείες μου αποσαφήνισε το περιεχόμενο της συγκεκριμένης αναφοράς και τη σχέση που υπάρχει μεταξύ αυτών των ζητημάτων.

148 Πρβ. Μαρξ 2016, σ. 690–697.

149 Mezzadra 2004.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

τη γενικευμένη στέρηση δικαιωμάτων και απαλλοτρίωση της μάζας της ανθρωπότητας από κάθε μέσο παραγωγής, και ακολούθως, για μια πραγματικά καθολική εξάρτηση από το χρήμα – «τον βωβό εξαναγκασμό των οικονομικών σχέσεων».¹⁵⁰ Και σίγουρα αυτές οι κοσμοϊστορικές καταστροφές και αναταραχές που χαρακτηρίζαν αυτό που ο Μαρξ ειρωνικά αποκαλούσε «λεγόμενη πρωταρχική συσσώρευση»¹⁵¹) δεν έπαψαν ποτέ να παραδίδουν έναν ολοένα και διευρυνόμενο μέρος της ανθρωπότητας στην παγκόσμια αγορά αφηρημένης εργασίας. Καθαρή παραγωγική ικανότητα, δυνητικά δημιουργική δύναμη. Ελεύθερη και απροστάτευτη.

Ένα αναμενόμενο χαρακτηριστικό που εμφανίζεται ξανά και ξανά στην ευρύτερη πάλη για την υποταγή της εργασίας στις απαιτήσεις της συσσώρευσης κεφαλαίου είναι εντούτοις η περιοδική κινητοποίηση (όπως π.χ. στην περίπτωση των ελλείψεων σε εργατικό δυναμικό) με τη μορφή της μετανάστευσης. Κι ωστόσο, γενικότερα, προκειμένου να διατηρείται ένα αιχμάλωτο και πειθήνιο εργατικό δυναμικό, η υποταγή της εργασίας απαιτεί συνήθως τη λιγότερο ή περισσότερο μόνιμη ακινητοποίησή του – μια ουσιαστική καταπίεση της ελευθερίας των εργαζόμενων ανθρώπων να «δραπετεύουν»¹⁵² από τις συγκεκριμένες αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν και να αναζητούν καλύτερες προοπτικές αλλού. Αυτή η ακινητοποίηση της εργασίας συνήθως επιβάλλεται μέσω του πάντοτε πιθανού και ιστορικά συγκεκριμένου «εδαφικού καθορισμού του καταναγκασμού» που κατά κύριο λόγο επιτελείται από τα εθνικά κράτη.¹⁵³ Τότε, η χωρίς όρια (ουσιαστικά παγκόσμια) κινητικότητα του κεφαλαίου απαιτεί τη ρύθμιση της παράλληλης ελευθερίας κίνησης της εργαζόμενης ανθρωπότητας –αφού έχει απελευθερωθεί από διάφορες μορφές υποταγής σε προκαπιταλιστικές εξουσίες και από τον περιορισμό στον χώρο– η οποία μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο αυστηρή όταν δεν εμποδίζεται εξολοκλήρου. Ωστόσο, είτε η εργασία είναι κινητοποιημένη είτε είναι αιχμάλωτη, η κινητικότητα

150 Μαρξ 2016, σ. 693.

151 Ό.π., σ. 671-716.

152 Mezzadra 2004.

153 Holloway 1994, σ. 31.

της εργασίας τείνει και στις δύο περιπτώσεις να είναι λιγότερο ή περισσότερο αυστηρά περικυκλωμένη και πειθαρχημένη από τις τακτικές της κρατικής εξουσίας. Οι απελάσεις μας υπενθυμίζουν ότι οι ριζικές αλυσίδες που έχουν σφυρηλατηθεί από μια ελευθερία χωρίς δικαιώματα και προσασίες δεν εξυπηρετούν μόνο τον περιορισμό και τη δέσμευσή μας σε έναν συγκεκριμένο τόπο αλλά επίσης το να μας σέρνουν ανελέητα στα πέρατα της γης και πάλι πίσω.

Η πολυτάραχη, μόνιμη ρευστότητα της παγκόσμιας αγοράς ανθρώπινης εργασιακής δύναμης, που καθιστά τη μετανάστευση ένα βασικό χαρακτηριστικό στη σύνθετη παγκόσμια χορογραφία της συσσώρευσης κεφαλαίου, καθιστά επίσης την όλο και μεγαλύτερη πιθανότητα της απελασιμότητας μια πλανητική κατάσταση. Όλοι αυτοί που μπορεί να στρατολογηθούν στην επίμοχθη υπηρεσία του κεφαλαίου σε τεράστιες αποστάσεις μπορεί αντίστοιχα να υποβληθούν στα καπρίτσια του Κανόνα Δικαίου του παγκόσμιου καθεστώτος των απελάσεων και του απέραντου διακρατικού δικτύου αγκαθωτών συρματοπλεγμάτων των συνόρων. Δεν είναι τόσο ότι η δυσχερής θέση των μεταναστών αποτελεί ένα αποτρόπαιο σύμπτωμα που είναι εγγενές στην υπάρχουσα παγκόσμια τάξη, τέτοια ώστε ο «απελάσιμος αλλοδαπός» να θεωρείται ως το μοναδικό σημείο γνήσιας γενικότητας¹⁵⁴, όσο ότι η μισθωτή εργασία και η κινητικότητα που τη χαρακτηρίζει συνιστούν τη γενική αθλιότητα μέσα σε μια παγκόσμια τάξη που βασίζεται στην αύξηση του ιδιωτικού πλούτου. Υπό αυτή την έννοια η απέλαση εμφανίζεται απειλητικά, σε όλο και περισσότερα σημεία, ως ένας ορίζοντας αθλιότητας.

Κι όμως η ελευθερία κίνησης παραμένει ελευθερία της ίδιας της ζωής, όχι απλώς της πεζής αναγκαιότητας να κερδίζει κανείς τα προς το ζην αλλά της ελευθερίας να ζει κανείς πραγματικά. Η απέλαση, ως μία λιγότερο ή περισσότερο νομική, λιγότερο ή περισσότερο αυθαίρετη άσκηση της κρατικής εξουσίας είναι επομένως μια εξαιρετικά συμπυκνωμένη άρνηση αυτής της ελευθερίας, ένας ακόμη σφετερισμός της κυρίαρχης εξουσίας της ίδιας της ανθρωπότητας από το κράτος. Η ελευθερία κίνησης, ως μία εγγενώς απρόβλεπτη και χωρίς δεδομένα όρια προϋπόθεση του

154 Πρβ. Žižek 1997, σ. 50–51.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ανθρώπινου αυτοκαθορισμού, μπορεί μόνο να αποτελεί μια διαρκή και απείθαρχη προσβολή της αυτοχρισμένης κυριαρχίας της κρατικής εξουσίας. Εκφράζει μια ανήσυχη και μη αφομοιώσιμη ετερότητα που εργάζεται πυρετωδώς μέσα και ενάντια στο πιο προσφιές ιδανικό της κρατικής εξουσίας: την κοινωνική τάξη. Έτσι, η ελευθερία κίνησης προσφέρει μια απείθαρχη υπενθύμιση ότι οι δημιουργικές δυνάμεις της ανθρώπινης ζωής και η απόλυτη ζωτικότητα των παραγωγικών δυνατοτήτων της θα πρέπει πάντοτε να υπερβαίνουν κάθε πολιτικό καθεστώς. Τότε, το καθεστώς των απελάσεων αποκαλύπτεται ως ένας ανίσχυρος και φρενιασμένος μηχανισμός, του οποίου οι άκαμπτες και σπασμωδικές κινήσεις είναι καταδικασμένες να εμφανίζονται πάντα ως μια ευτελής καρικατούρα της ελευθερίας του ανθρώπου, η οποία πάντοτε προπορεύεται και το ξεπερνά.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Άντερσον, Μπένεντικτ. 1997. *Φαντασιακές Κοινότητες: Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*. Εκδόσεις Νεφέλη.

Άρεντ, Χάνα. 2009. *Η Ανθρώπινη Κατάσταση*. Εκδόσεις Γνώση.

Μαρξ, Καρλ 1975. *Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα*. Εκδόσεις Γλάρος.

Μαρξ, Καρλ 1978. *Κριτική της Εγελιανής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου*, Εκδόσεις Παπαζήση.

Μαρξ, Καρλ. 1983. *Αποτελέσματα της άμεσης διαδικασίας παραγωγής*. Εκδόσεις Α/συνέχεια.

Μαρξ, Καρλ 1990. *Grundrisse*. Τόμος Β'. Εκδόσεις Στοχαστής.

Μαρξ, Καρλ 2002. *Το Κεφάλαιο*. Τόμος Πρώτος, Μετάφραση Π. Μαυροματάκη. Σύγχρονη Εποχή.

Μαρξ, Καρλ 2014. «Για το εβραϊκό ζήτημα» στο *Κείμενα από τη δεκαετία του 1840*. Εκδόσεις ΚΨΜ.

Μαρξ, Καρλ 2016. *Το Κεφάλαιο*. Τόμος Πρώτος, Μετάφραση Θ. Γκιούρα, Εκδόσεις ΚΨΜ

Μπαλιμπάρ, Ετιέν και Βαλλερστάιν Ιμάνουελ. 1991. *Φυλή, Έθνος, Τάξη: οι διαφορούμενες ταυτότητες*. Εκδόσεις Πολίτης.

Μπένγιαμιν, Βάλτερ. 2002. *Για μια κριτική της βίας*. Μετάφραση: Λεωνίδας Μαρσιανός. Εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα.

Μπένγιαμιν, Βάλτερ. 2014. *Θέσεις για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας. Λέσχη Κατασκόπων 21^{ου} Αιώνα*.

Πασουκάνις, Εβγκένι. 1977. *Μαρξισμός και Δίκαιο*. Οδυσσέας.

Σμιτ, Καρλ. 1994. *Πολιτική Θεολογία*. Εκδόσεις Λεβιάθαν.

Σμιτ, Καρλ. 2009. *Η έννοια του πολιτικού*. Εκδόσεις Κριτική.

Φουκώ, Μισέλ. 2011. *Ιστορία της Σεξουαλικότητας Ι. Βούληση για Γνώση*. Εκδόσεις Πλέθρον.

Φουκώ, Μισέλ. 2002. *Για την υπεράσπιση της κοινωνίας*. Εκδόσεις Ψυχογιός.

Agamben, Giorgio. 2005. *Homo Sacer: Κυρίαρχη Εξουσία και Γυμνή Ζωή*,

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Εκδόσεις Scripta.

Agamben, Giorgio, 2007. *Κατάσταση Εξαίρεσης*. Εκδόσεις Πατάκη.

Hardt, Michael και Νέγκρι, Αντόνιο. 2001. *Η εργασία του Διονύσου*. Μετάφραση: Α. Γαβριηλίδης, Θέσεις, τ. 75.

II. Ξενόγλωσση

Abramsky, Sasha. 2008. "Gimme Shelter." *Nation*, February 25.

Agamben, Giorgio. 1996/2000. *Means without End: Notes on Politics*, μετάφραση Vincenzo Binetti και Cesare Casarino. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Agnew, John A. 1994. "The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory." *Review of International Political Economy* 1 (1): 53–80.

Anderson, Benedict. 1994. "Exodus." *Critical Inquiry* 20:314–27.

Andreas, Peter και Timothy Snyder, eds. 2000. *The Wall around the West: State Borders and Immigration Controls in North America and Europe*. Lanham, Md.: Rowman and Littlefield.

Arendt, Hannah. 1954/1968. "What Is Freedom?" Στο *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought*, by Hannah Arendt, 143–71. New York: Viking.

Arendt, Hannah. 1959/1968. "On Humanity in Dark Times: Thoughts about Lessing." In *Men in Dark Times*, by Hannah Arendt, 3–31. New York: Harcourt, Brace and World.

Balibar, Étienne. 1991. "Es Gibt Keinen Staat in Europa: Racism and Politics in Europe Today." *New Left Review* 186:5–19.

Balibar, Étienne. 2001/2004. *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Balibar, Étienne. 2004. "Europe as Borderland." Alexander von Humboldt Lecture in Human Geography, University of Nijmegen, Netherlands, November 10, 2004. <http://socgeo.ruhusting.nl/colloquium/Europe?20as?20Borderland.pdf>.

Bigo, Didier. 2002. "Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease." *Alternatives: Global, Local, Political* 27:63–92.

Bigo, Didier. 2006. "Globalized (In)Security: The Field and the Ban-Opticon." Στο *Illiberal Practices of Liberal Regimes: The (In)Security Games*, επιμ. Didier Bigo και Anastassia Tsoukala, 5–49. Paris: L'Harmattan.

- Black, Peter R. 2001. "Review of Jan Erik Schulte, *Zwangsarbeit und Vernichtung: Das Wirtschaftsimperium der SS; Oswald Pohl und das SS-Wirtschafts-Verwaltungshauptamt, 1933–1945*." *Holocaust and Genocide Studies* 15 (3): 487–92.
- Bloch, Alice και Schuster, Liza. 2005. "At the Extremes of Exclusion: Deportation, Detention, and Dispersal." *Ethnic and Racial Studies* 28 (3): 491–512.
- Bojadžijev, Manuela και Saint-Saëns, Isabelle. 2006. "Borders, Citizenship, War, Class: A Discussion with Étienne Balibar and Sandro Mezzadra." *New Formations* 58:10–30. Τμήμα της συζήτησης είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://enthemata.wordpress.com/2012/12/16/balibar-2/>
- Bosniak, Linda. 1998. "The Citizenship of Aliens." *Social Text* 56:29–35.
- Bosniak, Linda. 2000. "Citizenship Denationalized." *Indiana Journal of Global Legal Studies* 7:447–509.
- Bosniak, Linda. 2006. *The Citizen and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Bosniak, Linda. 2007. "Being Here: Ethical Territoriality and the Rights of Immigrants." *Theoretical Inquiries in Law* 8 (2): 389–410.
- Brenner, Neil, Bob Jessop, Martin Jones και MacLeod Gordon. 2003. "Introduction: State Space in Question." Στο *State/Space: A Reader*, επιμ. Neil Brenner, Bob Jessop, Martin Jones και MacLeod Gordon, 1–26. Malden, Mass.: Blackwell.
- Burman, Jenny. 2006. "Absence, 'Removal,' and Everyday Life in the Diasporic City: Antidetention/Antideportation Activism in Montréal." *Space and Culture* 9 (3): 279–93.
- Butler, Judith, and Gayatri Chakravorty Spivak. 2007. *Who Sings the Nation-State? Language, Politics, and Belonging*. New York: Seagull Books.
- Calavita, Kitty. 2003. "A 'Reserve Army of Delinquents': The Criminalization and Economic Punishment of Immigrants in Spain." *Punishment and Society* 5: 399–413.
- Coutin, Susan Bibler. 1993. *The Culture of Protest: Religious Activism and the U.S. Sanctuary Movement*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Dauvergne, Catherine. 2007. "Citizenship with a Vengeance." *Theoretical Inquiries in Law* 8 (2): 489–507.
- De Genova, Nicholas. 1998. "Race, Space, and the Reinvention of Latin America in Mexican Chicago." *Latin American Perspectives* 25 (5): 91–120.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

De Genova. 2002. "Migrant 'Illegality' and Deportability in Everyday Life." *Annual Review of Anthropology* 31:419–47.

De Genova. 2004. "The Legal Production of Mexican/Migrant 'Illegality.'" *Latino Studies* 2:160–85.

De Genova. 2005. *Working the Boundaries: Race, Space, and "Illegality" in Mexican Chicago*. Durham, N.C.: Duke University Press.

De Genova. 2006. "Introduction: Latino and Asian Racial Formations at the Frontiers of U.S. Nationalism." Στο *Racial Transformations: Latinos and Asians Remaking the United States*, επιμ. Nicholas De Genova, 1–20. Durham, N.C.: Duke University Press.

De Genova. 2007. "The Production of Culprits: From Deportability to Detainability in the Aftermath of 'Homeland Security.'" *Citizenship Studies* 11 (5): 421–48.

Dow, Mark. 2004. *American Gulag: Inside U.S. Immigration Prisons*. Berkeley: University of California Press.

Fekete, Liz. 1997. "Blackening the Economy: The Path to Convergence." *Race and Class* 39 (1): 1–17.

Fekete, Liz. 2005. "The Deportation Machine: Europe, Asylum, and Human Rights." Special issue, *European Race Bulletin*, no. 51. London: Institute of Race Relations.

Fekete, Liz. 2007a. "Detained: Foreign Children in Europe." *Race and Class* 49 (1): 93–104.

Flusser, Vilém. 1984. "Exile and Creativity." Στο *The Freedom of the Migrant: Objections to Nationalism*, 81–87. Urbana: University of Illinois Press.

Flusser, Vilém. 1985. "The Challenge of the Migrant." Στο *The Freedom of the Migrant: Objections to Nationalism*, 1–15. Urbana: University of Illinois Press.

Flusser, Vilém. 1989. "To Be Unsettled, One First Has to Be Settled." Στο *The Freedom of the Migrant: Objections to Nationalism*, 25–27. Urbana: University of Illinois Press.

Flusser, Vilém. 2003. *The Freedom of the Migrant: Objections to Nationalism*. Urbana: University of Illinois Press.

Foucault, Michel. 1978/2007. *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977–1978*. New York: Picador.

Gehrig, Tina. 2004. "The Afghan Experience of Asylum in Germany: Towards an Anthropology of Legal Categories." *Tsantsa: Journal of the Swiss*

Ethnological Society 9:72–80.

Hall, Stuart και Held, David. 1989. "Citizens and Citizenship." Στο *New Times: The Changing Face of Politics in the 1990s*, επιμ. Stuart Hall και Martin Jacques, 173–88. London: Lawrence and Wishart.

Heyman, Joshiah McC.. 2004. "Ports of Entry as Nodes in the World System." *Identities* 11: 303–27.

Hindess, Barry. 2000. "Citizenship in the International Management of Populations." *American Behavioral Scientist* 43 (9): 1486–97.

Hindess, Barry. 2002. "Neo-liberal Citizenship." *Citizenship Studies* 6 (2): 127–43.

Hindess, Barry. 2004. "Citizenship for All." *Citizenship Studies* 8 (3): 305–15.

Hing, Bill Ong.. 2006a. *Deporting Our Souls: Values, Morality, and Immigration Policy*. New York: Cambridge University Press.

Holloway, John. 1994. "Global Capital and the National State." *Capital and Class* 52:23–49.

Honig, Bonnie. 2001. *Democracy and the Foreigner*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Hopper, Kim και Milburn, Norweeta G. 1996. "Homelessness among African Americans: A Historical and Contemporary Perspective." Στο *Homelessness in America*, επιμ. Jim Baumohl, 123–31. Phoenix, Ariz.: Onyx Press.

Isin, Engin F. 2002. *Being Political: Genealogies of Citizenship*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Kanstroom, Daniel. 2007. *Deportation Nation: Outsiders in American History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Kapur, Ratna. 2007. "The Citizen and the Migrant: Postcolonial Anxieties, Law, and the Politics of Exclusion/Inclusion." *Theoretical Inquiries in Law* 8 (2): 537–69.

Lefebvre, Henri. 1974/1991. *The Production of Space*. Cambridge, Mass.: Blackwell.

Macklin, Audrey. 2007. "Who Is the Citizen's Other? Considering the Heft of Citizenship." *Theoretical Inquiries in Law* 8 (2): 333–66.

Mamdani, Mahmood. 1996. *Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Mattawa, Khaled. 2003. *Zodiac of Echoes*. Keene, N.Y.: Ausable Press.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

McNevin, Anne. 2006. "Political Belonging in a Neoliberal Era: The Struggle of the Sans-Papiers." *Citizenship Studies* 10 (2): 135–51.

Mezzadra, Sandro. 2004. "The Right to Escape." *Ephemera* 4 (3): 267–75. <http://www.ephemeraweb.org>.

Mezzadra, Sandro. 2006. "Citizen and Subject: A Postcolonial Constitution for the European Union?" *Situations: Project of the Radical Imagination* 1 (2): 31–42.

Mezzadra, Sandro και Neilson, Brett. 2003. "Né qui, né altrove—Migration, Detention, Desertion: A Dialogue." *Borderlands e-journal* 2 (1). <http://www.borderlands.net.au>.

Mezzadra, Sandro και Rahola, Federico. 2006. "The Postcolonial Condition: A Few Notes on the Quality of Historical Time in the Global Present." *Postcolonial Text* 2 (1). <http://postcolonial.org/index.php/pct/article/view/393/139>.

Mudde, Cas. 2011. "Radical right parties in Europe: what, who, why?" *Participation* 35 (1): 12–15.

Muller, Benjamin J. 2004. "(Dis)Qualified Bodies: Securitization, Citizenship, and 'Identity Management.'" *Citizenship Studies* 8 (3): 279–94.

Neilson, Brett. 2004. "Potenza Nuda? Sovereignty, Biopolitics, Capitalism." *Contretemps* 5:63–78.

Ngai, Mae M. 2003. "The Strange Career of the Illegal Alien: Immigration Restriction and Deportation Policy in the United States, 1921–1965." *Law and History Review* 21 (1): 69–107.

Ngai, Mae M. 2005. "We Need a Deportation Deadline: A Statute of Limitations on Unlawful Entry Would Humanely Address Illegal Immigration." *Washington Post*, June 14.

Nijhawan, Michael. 2005. "Deportability, Medicine, and the Law." *Anthropology and Medicine* 12 (3): 271–85.

Nyers, Peter. 2004. "Introduction: What's Left of Citizenship?" *Citizenship Studies* 8 (3): 203–15.

Nyers, Peter. 2006a. "The Accidental Citizen: Acts of Sovereignty and (Un) Making Citizenship." *Economy and Society* 35 (1): 22–41.

Ong, Aihwa. 1999. *Flexible Citizenship: The Cultural Logics of Transnationality*. Durham, N.C.: Duke University Press.

Ong, Aihwa. 2006. *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Durham, N.C.: Duke University Press.

Pashukanis, Evgeny B. 1929/1989. *Law and Marxism: A General Theory towards a Critique of the Fundamental Juridical Concepts*. Worcester, UK: Pluto Publishing.

Rancière, Jacques. 2004. "Who Is the Subject of the Rights of Man?" *South Atlantic Quarterly* 103 (2–3): 297–310.

Rouse, Roger. 1992. "Making Sense of Settlement: Class Transformation, Cultural Struggle, and Transnationalism among Mexican Migrants in the United States." Στο "Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered," επμ. Nina Glick Schiller, Linda Basch, και Cristina Blanc-Szanton, special issue, *Annals of the New York Academy of Sciences* 645:25–52.

Schuck, Peter H. και Smith, Rogers M.. 1985. *Citizenship without Consent: Illegal Aliens in the American Polity*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

Schuster, Liza. 2005. "A Sledgehammer to Crack a Nut: Deportation, Detention, and Dispersal in Europe." *Social Policy and Administration* 39 (6): 606–21.

Shahani, Aarti. 2008. "Sanctuary's Human Face." *ColorLines*, no. 42 (January–February). <http://www.colorlines.com/article.php?ID=263>.

Simon, Jonathan. 1998. "Refugees in a Carceral Age: The Rebirth of Immigration Prisons in the United States, 1976–1992." *Public Culture* 10 (3): 577–606.

Stasiulis, Daiva. 2004. "Hybrid Citizenship and What's Left." *Citizenship Studies* 8 (3): 295–303.

Stasiulis, Daiva και Bakan, Abigail B. 1997. "Negotiating Citizenship: The Case of Foreign Domestic Workers in Canada." *Feminist Review* 57:112–39.

Stasiulis, Daiva και Ross, Darryl. 2006. "Security, Flexible Sovereignty, and the Perils of Multiple Citizenship." *Citizenship Studies* 10 (3): 329–48.

Terry, Don. 2007. "No Way Out: When the Immigration-Reform Bill Died in Congress, the Door Closed on Elvira Arellano's Hopes of Finding a Path from Her Sanctuary to Legal Status in the U.S." *Chicago Tribune Magazine*, August 5.

U.S. Department of Homeland Security, Bureau of Immigration and Customs Enforcement (USDHS-ICE). 2003. *Endgame: Office of Detention and Removal Strategic Plan, 2003–2012: Detention and Removal Strategy for a Secure Homeland*. <http://www.ice.gov/graphics/dro/endgame.pdf>.

U.S. Department of Homeland Security. 2007. "ICE Deports High-Profile Criminal Fugitive Alien to Mexico: Woman Who Sought Refuge in Chicago Church Arrested during Weekend Trip to L.A." Δελτίο τύπου: <http://www.ice>.

- Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του
gov/pi/news/newsreleases/articles/0708201a.htm.
- Virno, Paolo. 2002. "General Intellect, Exodus, Multitude: Interview with Paolo Virno". Δημοσιεύτηκε στα ισπανικά στο 54^ο τεύχος του *Archipelago* Number 54. Η αγγλική μετάφραση είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.generation-online.org/p/fpvirno2.htm>.
- Wacquant, Loïc. 1999. "Suitable Enemies: Foreigners and Immigrants in the Prisons of Europe." *Punishment and Society* 1 (2): 215–22.
- Walter, Williams. 2004. "Secure Borders, Safe Haven, Domopolitics." *Citizenship Studies* 8 (3): 237–60.
- Welch, Michael. 2002. *Detained: Immigration Laws and the Expanding INS Jail Complex*. Philadelphia: Temple University Press.
- Zilberg, Elana Jean. 2004. "Fools Banished from the Kingdom: Remapping Geographies of Gang Violence between the Americas (Los Angeles and San Salvador)." *American Quarterly* 56 (3): 759–79.
- Žižek, Slavoj. 1997. "Multiculturalism; or, The Cultural Logic of Multinational Capitalism." *New Left Review* 225:28–51.

Μετανάστευση, πρόσφυγες και εργασία

Το «καλοκαίρι της μετανάστευσης» τελείωσε. Ενώ πολυάριθμες πρωτοβουλίες εξακολουθούν να υποστηρίζουν τους «νέους πολίτες»¹, οργανώνοντας τη στήριξη των καθημερινών τους αναγκών, φεστιβάλ, μαθήματα γλώσσας και πολλά ακόμα, η πολιτική τάξη θέλει να αντιστρέψει αυτή τη δυναμική: προσπαθούν να υψώσουν νέα σύνορα, να επιβάλλουν την επιδείνωση των κοινωνικών συνθηκών και να χρησιμοποιήσουν τους πρόσφυγες πολιτικά για να διαιρέσουν την εργατική τάξη – ως καταλύτη για μια εκτεταμένη κοινωνική αναδιοργάνωση.

Μέσα στην αριστερά, οι απόψεις για τη συγκεκριμένη εξέλιξη μπορούν να χωριστούν χοντρικά σε δύο κατηγορίες: κάποιοι αντιλαμβάνονται την εντυπωσιακή αυτοοργάνωση των προσφύγων και το γκρέμισμα των συντοριακών φραγμών ως δείγμα της «αυτονομίας των μεταναστών». Άλλοι βλέπουν στις πολιτικές της Μέρκελ μονάχα μια λειτουργική προσέγγιση: η μετανάστευση είναι θετική για τα συμφέροντα του κεφαλαίου καθώς προσφέρει φτηνή, εξειδικευμένη και πρόθυμη εργασιακή δύναμη καθώς και επιπρόσθετες συνεισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία.

Στην πραγματικότητα, αυτές οι δύο οπτικές συνδέονται. Μεταναστεύοντας προς τα κέντρα της Βόρειας Ευρώπης, πολλοί προσπαθούν να ξαναγίνουν ενεργά υποκείμενα. Το κεφάλαιο θέλει να εκμεταλλευτεί την κοινωνική τους ενέργεια για την αναδιάρθρωση της αγοράς εργασίας και για να πιέσει τις τοπικές ταξικές σχέσεις. Επιπλέον, η μαζική μετανάστευση μπορεί να έχει αντίστοιχα αποτελέσματα με ένα πρόγραμμα οικονομικής ανάκαμψης, δημιουργώντας θέσεις εργασίας στα γραφεία ευρέσεως

1 (σ.τ.ε.) Ο όρος «νέοι πολίτες» (Neubürger) χρησιμοποιείται στην αστική δημόσια σφαίρα της Γερμανίας και σχετίζεται με τις πολιτικές ενσωμάτωσης του γερμανικού κράτους απέναντι στους μετανάστες.

εργασίας, στην εκπαίδευση, στην οικοδομή, στο κοινωνικό κράτος και στις υπηρεσίες ασφαλείας... ενώ επιπρόσθετα μειώνεται το κόστος αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης (η συντήρηση και η εκπαίδευση ενός ανθρώπου κατά τις πρώτες δύο δεκαετίες της ζωής του κοστίζει γύρω στα 200.000 ευρώ – η Γερμανία είναι μια χώρα «ηλικιωμένων» και χρειάζεται επειγόντως νέους!).

Για να έχει όμως αυτό το αποτέλεσμα, θα πρέπει η προλεταριακή μετανάστευση να ελέγχεται, κάτι που δεν έχουν καταφέρει να κάνουν όσοι βρίσκονται στις θέσεις εξουσίας. Τα πιο πρόσφατα στάδια αυτής της απώλειας ελέγχου ήταν η κλιμάκωση της «μεταναστευτικής κρίσης» στην Ελλάδα στις αρχές του 2015, η καταστροφή των συντοριακών φραχτών στην Τουρκία από χιλιάδες πρόσφυγες στα μέσα του Ιουλίου του 2015 μετά τις μάχες γύρω από τη συριακή πόλη Tal Abjad και, τέλος, η πορεία των προσφύγων από τον κεντρικό σταθμό της Βουδαπέστης προς τα σύνορα της Αυστρίας. Στις αρχές του Σεπτεμβρίου, οι πρόσφυγες που έφτασαν στη Βιέννη, το Μόναχο και άλλες πόλεις καλωσορίστηκαν με χειροκροτήματα. Πέρα από την πραγματική κρίση στα σύνορα, αυτή η αντίδραση του τοπικού πληθυσμού είναι το δεύτερο σκέλος της απώλειας ελέγχου του κράτους και θα ήταν αδιανόητη στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Τρίτον, η άρχουσα τάξη δεν έχει καμία στρατηγική για την «καταπολέμηση των πραγματικών αιτιών της μετανάστευσης». Το αντίθετο είναι πιο κοντά στην αλήθεια: η ολοένα και πιο ωμή και καταστροφική καταστολή των αντιπολιτευόμενων κινημάτων σε έναν αυξανόμενο αριθμό περιοχών ανά τον κόσμο αυξάνει τον κοινωνικό ανταγωνισμό· η κρίση και οι πόλεμοι φέρνουν την κατάρρευση ολόκληρων περιοχών.

Η απότομη στροφή της κυβέρνησης της Μέρκελ το καλοκαίρι ήταν ταυτόχρονα μια αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας και μια απόπειρα να ανακτηθεί ξανά ο έλεγχος. Η διακήρυξη μιας «κουλτούρας φιλοξενίας» αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι αυτής της απόπειρας. Μόνο μετατρέποντας σε δημόσιο θέαμα την υπομονετική και μακροχρόνια δουλειά των πρωτοβουλιών υπέρ των προσφύγων θα μπορούσε η πολιτική τάξη να αντιστρέψει τελικά την ουσία τους.

Παρακάτω θέλουμε να επεξεργαστούμε τη σχέση μεταξύ

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

της μετανάστευσης των προσφύγων και της μετανάστευσης εργατών προς τη Γερμανία στο πλαίσιο της Ευρώπης. Κατ' αρχάς, ο διαχωρισμός ανάμεσα σε «πρόσφυγες» και σε «μετανάστες εργάτες» είναι καθαρά νομικός: οι Έλληνες εργάτες και εργάτριες που αποδρούσαν από τη στρατιωτική δικτατορία και έρχονταν στη Γερμανία το 1967 χαρακτηρίζονταν *Gastarbeiter*, δηλαδή «φιλοξενούμενοι εργάτες». Μετά το 1973, όταν το γερμανικό κράτος σταμάτησε μέσω υπουργικού διατάγματος τις διακρατικές συμφωνίες που του παρείχαν «φιλοξενούμενους εργάτες», οι Τούρκοι εργάτες και εργάτριες που διέφευγαν από τη δικτατορία του 1980 έπρεπε να ζητήσουν άσυλο. Οι μετανάστες και οι μετανάστριες από τη Σενεγάλη που ρισκάρουν τη ζωή τους διασχίζοντας τη Μεσόγειο θεωρούνται παράνομοι εργάτες γης στην Ισπανία και αιτούντες άσυλο στη Γερμανία.

Στη Γερμανία, το ατομικό και συνταγματικό δικαίωμα ασύλου δεν έπαιζε σχεδόν κανέναν ρόλο πριν από το τέλος της δεκαετίας του 1970 και εφαρμοζόταν κατά βάση σε περιπτώσεις μεταναστών από τις κρατικοσοσιαλιστικές χώρες. Το 1980 για πρώτη φορά, πάνω από 100.000 άνθρωποι έκαναν αίτηση ασύλου. Οι μισοί από αυτούς προέρχονταν από την Τουρκία και ένα μεγάλο μέρος από το Βιετνάμ και την Παλαιστίνη. Έναν χρόνο αργότερα, 20 τοις εκατό των αιτούντων άσυλο προερχόταν από την Πολωνία (κατά την περίοδο της όξυνσης του αγώνα της Αλληλεγγύης).

Τη δεκαετία του 1980, μεταξύ των αιτούντων άσυλο υπήρχαν πολλοί αριστεροί οι οποίοι είχαν ξεφύγει από την κρατική καταστολή ή από εμφύλιους πολέμους, όπως από το Ιράν ή τη Σρι Λάνκα. Διαμόρφωσαν τη ραχοκοκαλιά ενός πολιτικού κινήματος σε σχέση με τις προϋποθέσεις χορήγησης ασύλου και ενάντια στις απελάσεις προς τις κρίσιμες περιοχές. Η μισαλλόδοξη προπαγάνδα εναντίον των προσφύγων που διογκώθηκε το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980 στράφηκε κυρίως εναντίον αυτών των αριστερών, οι οποίοι εκτός από τις εμπειρίες αγώνα έφερναν μαζί τους και τη γνώση για τις σχέσεις του γερμανικού κεφαλαίου με τα δικτατορικά καθεστώτα στις πατρίδες τους.

Από το 1987 και μετά, η κρίση στις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ γινόταν ολοένα και πιο εμφανής. Ο αριθμός των

«επαναπατρισθέντων» (Aussiedler, άνθρωποι από τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ που μπορούσαν να αποδείξουν ότι έχουν γερμανική καταγωγή) από την Ανατολική Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση αυξήθηκε κατακόρυφα φτάνοντας τις 400.000 μόνο το έτος 1990. Η πλειοψηφία αυτών των ανθρώπων ήταν εξειδικευμένοι εργάτες που είχαν λάβει την αντίστοιχη εκπαίδευση. Όποιος δεν μπορούσε να αποδείξει ότι είχε «γερμανική καταγωγή» έπρεπε να κάνει αίτηση για άσυλο: από το 1988 και μετά ο αριθμός των αιτήσεων για άσυλο αυξανόταν συνεχώς, φτάνοντας στο ζενίθ το 1992 με 440.000 αιτήσεις. Οι «αριστεροί» που προέρχονταν από χώρες του «Τρίτου Κόσμου» αποτελούσαν πλέον μειοψηφία. Το 75 τοις εκατό των νέων προσφύγων προερχόταν από την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη – ένα αποτέλεσμα της εκεί κοινωνικής κατάρρευσης, των οικονομικών «θεραπειών-σοκ», της επακόλουθης διαμάχης γύρω από τη διανομή του πλιάτσικου και, εν τέλει, των εμφυλίων πολέμων. Μεταξύ των μεταναστών υπήρχαν όμως και πολλοί άνθρωποι που δεν έκαναν αίτηση για άσυλο, ώστε να αποκτήσουν μόνιμη άδεια παραμονής, αλλά δούλευαν στη «μαύρη οικονομία», για παράδειγμα στις οικοδομές.²

Επιπροσθέτως, μόνο κατά τα τρία πρώτα χρόνια μετά την

2 «Το 1988 ο αριθμός των αιτούντων άσυλο ξεπέρασε ξανά τις 100.000. Κατά τη διάρκεια της χρονιάς των ευρωπαϊκών επαναστάσεων (*sic*), το 1989, αυτός ο αριθμός ανέβηκε στις 120.000. Στην επανενωμένη Γερμανία το 1990 καταγράφηκαν περίπου 190.000 αιτούντες άσυλο, το 1991 σχεδόν 260.000 και, τέλος, το 1992 σχεδόν 440.000 – πολλοί από αυτούς έρχονταν από την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, κυρίως πρόσφυγες από την πρώην Γιουγκοσλαβία αλλά και Ρομά από τη Ρουμανία. Από το 1987 ο αριθμός των επαναπατρισθέντων (Ρωσογερμανοί) αυξήθηκε ραγδαία. Το 1988 ξεπέρασαν τις 200.000, το 1988 έφτασαν σχεδόν τις 390.000 και, τέλος, το 1990 σχεδόν τις 400.000. Επιπρόσθετα, η από τότε νόμιμη μετανάστευση από την ψυχorroγαγούσα Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, και τα μετέπειτα ομοσπονδιακά κρατίδια, προς τη Δυτική Γερμανία είχε σαν αποτέλεσμα σχεδόν 390.000 άνθρωποι να πάνε στη Δύση το 1989 και 395.000 το 1990. Ο αριθμός μειώθηκε λίγο τον επόμενο χρόνο στις 250.000, στη συνέχεια στις 200.000 το 1992 και στις 172.000 το 1993. Μεταξύ 1994 και 1997, ο αριθμός σταθεροποιήθηκε ανάμεσα στις 160.000 και 170.000 ετησίως». Γερμανική Ομοσπονδιακή Υπηρεσία για την Αγωγή του Πολίτη (Bundeszentrale für Politische Bildung) (2005): *Anstieg der Asylgesuche 1988-1992*.

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

προσάρτηση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας, πάνω από ένα εκατομμύριο εσωτερικοί μετανάστες εισήλθαν στην αγορά εργασίας της Δυτικής Γερμανίας, άνθρωποι που ήθελαν να ξεφύγουν από την απότομη άνοδο της ανεργίας που προκλήθηκε λόγω της καταστροφής των βιομηχανιών και της διοίκησης στην Ανατολική Γερμανία.

Η κρίση στις αρχές της δεκαετίας του 1990

Η κλιμάκωση της «προσφυγικής κρίσης» πριν από 25 χρόνια έθεσε, όπως και σήμερα, τα θεμέλια για μια τεράστια αποσύνθεση του κοινωνικού κράτους, των συλλογικών συμβάσεων και των εργατικών δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε λίγο αργότερα. Το γερμανικό μοντέλο της εξαγωγικής βιομηχανίας υψηλής παραγωγικότητας, που έχει σημειώσει μεγάλη επιτυχία τα τελευταία 15 χρόνια, βασίζεται σε μια εργατική τάξη που είναι πιο διαιρεμένη και κατακερματισμένη από ό,τι ήταν τις προηγούμενες δεκαετίες.

Στις 8 Αυγούστου του 1991, πάνω από 10.000 πρόσφυγες από την Αλβανία εισέβαλαν στο σαπιοκάραβο *Vlora* και ανάγκασαν το πλήρωμα να αλλάξει πορεία και να διασχίσει την Αδριατική. Η ιταλική αστυνομία τους απέλασε βίαια μετά την άφιξή τους στο Μπάρι. Αυτό το γεγονός προσέφερε την παραστατική διάσταση της ρητορικής «Το πλοίο γέμισε!». Το φιλελεύθερο πολιτικό περιοδικό *Der Spiegel* έπλαθε ιστορίες παρουσιάζοντας τη μετανάστευση ως τον «πόλεμο της τρίτης χιλιετίας» και προέβλεπε την άφιξη 50 εκατομμυρίων προσφύγων από την πρώην Σοβιετική Ένωση (*Der Spiegel*, 19 Αυγούστου 1991).

Ενώ η γερμανική ομοσπονδιακή κυβέρνηση υποδαύλιζε τον φόβο για μια ανεξέλεγκτη εισροή ανθρώπων από το εξωτερικό, έφερνε ταυτόχρονα στη χώρα φτηνή εργασιακή δύναμη από την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, μέσω των αποκαλούμενων «συμβολαίων εργασίας και υπηρεσιών» (συμβόλαια που συνδέονταν με μια συγκεκριμένη δουλειά) και μέσω διακρατικών συμφωνιών όπως, για παράδειγμα, από το 1991 και μετά όπου όλο και περισσότεροι εποχιακοί εργάτες και εργάτριες εργάζονταν στην αγροτική παραγωγή της Γερμανίας.

Η εργατική μετανάστευση τόσο στην ανεξέλεγκτη όσο και στην ελεγχόμενη μορφή της μέσω συμβολαίων εργασίας σε συγκεκριμένες δουλειές, για παράδειγμα στις οικοδομές ή στη βιομηχανία κρέατος, επέφερε μια τρομακτική πίεση στους ντόπιους εργάτες και εργάτριες. Οι μετανάστες που δούλευαν ούτως ή άλλως για πολύ χαμηλότερους μισθούς, έπεφταν συστηματικά θύματα απάτης: κάποιες φορές πληρώνονταν λιγότερα από όσο είχε συμφωνηθεί ενώ άλλες φορές δεν πληρώνονταν καθόλου. Αυτό έγινε αφορμή για πολλές αντιπαραθέσεις αλλά και για κάποιες μικρές αυτοοργανωμένες απεργίες Άγγλων, Ιρλανδών και Ιταλών εργατών και εργατριών.

Η άνιση μεταχείριση των διαφορετικών ομάδων μεταναστών δημιούργησε το έδαφος για τους διαχωρισμούς, τον φόβο και την πίεση προς τους εργάτες να αποδεχτούν τις συνθήκες στις οποίες βρέθηκαν: εργαζόμενοι ενάντια σε ανέργους, εργάτες της Δυτικής Γερμανίας ενάντια στους «τεμπέληδες ανατολικούς» (Ανατολικογερμανούς), επαναπατρισμένοι Ρωσογερμανοί ενάντια σε μετανάστες που είχαν φτάσει νωρίτερα στη χώρα... και η λίστα συνεχίζεται.

Το γεγονός ότι το κράτος ήταν σε θέση να εναποθέσει την πολιτική ευθύνη για τον ρατσισμό στους χαμένους της «γερμανικής επανένωσης» βασίστηκε στην έξυπνη διαχείριση των διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων που έφερνε τη μια ομάδα αντιμέτωπη με την άλλη. Η πολιτική και μηντιακή προπαγάνδα μίσους ενάντια στους «οικονομικούς μετανάστες» ήταν και παραμένει μια συνειδητή προτροπή για (βίαιη) «δράση», την οποία υιοθέτησε η εξτρεμιστική δεξιά. Τον Σεπτέμβριο του 1991, ο γενικός γραμματέας του CDU, Rühle, εξέδωσε μια εγκύκλιο στην οποία καλούσε τις τοπικές οργανώσεις του κόμματός του να θέτουν το «ανησυχητικό φαινόμενο της αύξησης του αριθμού των αιτούντων άσυλο» σε κάθε κοινοβουλευτικό επίπεδο. Προμήθευσε προσχέδια κειμένων προς ψήφιση για να χρησιμοποιηθούν σε τοπικά συμβούλια καθώς και προσχέδια δελτίων τύπου σχετικά με τους αιτούντες άσυλο, τα οποία περιείχαν υπολογισμούς που αντιπαρέθεταν την έλλειψη νηπιαγωγείων με την αύξηση των δαπανών για τους πρόσφυγες ή παρουσίαζαν τα καταλύματα των προσφύγων σε σχολικά

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

γυμναστήρια ως υπεύθυνα για την ακύρωση μαθημάτων. Λίγες μέρες μετά την εγκύκλιο, ξεκίνησαν στο Hoyerswerda (Ανατολική Γερμανία) οι επιθέσεις ενάντια σε κέντρα φιλοξενίας προσφύγων και εναντίων εργατών από τη Μοζαμβίκη³· το τοπικό συμβούλιο χρησιμοποίησε αυτή την ευκαιρία για να ξεφορτωθεί τόσο τους πρόσφυγες όσο και τους εναπομείναντες εργάτες και εργάτριες από τη Μοζαμβίκη (οι εργάτες από το Βιετνάμ και τη Μοζαμβίκη ήταν από τους ελάχιστους μετανάστες εργάτες στην πρώην δημοκρατία της «σοσιαλιστικής» Ανατολικής Γερμανίας).³

Όπως και σήμερα, τα διοικητικά μέτρα ξεκινούσαν ως τοπικές καταστάσεις «έκτακτης ανάγκης» ή ελλείψεων (π.χ. στη στέγαση) και κατέληγαν σε μια κατάσταση ανταγωνισμού, τον οποίο εκμεταλλευόταν η αντιμεταναστευτική προπαγάνδα. Οι δήμοι ήταν αναγκασμένοι να στεγάζουν τους πρόσφυγες σε μαζικά καταλύματα και τις περισσότερες φορές το έκαναν χρησιμοποιώντας ρημαγμένα και εγκαταλειμμένα σπίτια με ανεπαρκείς υποδομές. Έχοντας ως στόχο την αποθάρρυνση μελλοντικών προσφύγων και τον στιγματισμό όσων βρίσκονταν ήδη στη χώρα, το κράτος επέβαλε μια υπερβολικά αυστηρή μαζική επεξεργασία και καταγραφή των αιτούντων άσυλο, κατά την οποία οι πρόσφυγες δεν λάμβαναν επιδόματα σε χρηματική μορφή, όπως όλοι οι υπόλοιποι, αλλά υπό τη μορφή τροφίμων ή ρούχων ως δωρεές.

Σε κάποιες περιοχές ο στιγματισμός οδήγησε σε βίαια ρατσιστικά ξεσπάσματα, σε πολλές όμως περιπτώσεις οδήγησε στη συμμετοχή της «κοινωνίας των πολιτών» σε δράσεις στήριξης των προσφύγων καθώς και στην αντίσταση των αιτούντων άσυλο υπό τη μορφή της άρνησης σίτισης, της απεργίας πείνας και των καταλήψεων στα γραφεία των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας. Για να εξουδετερωθούν αυτές οι πράξεις αλληλεγγύης, ξεκίνησαν πογκρόμ και δολοφονικές εμπρηστικές επιθέσεις από ναζιστικές

3 Βλέπε Wildcat 57, 10/1991, Harter Staat und weiche Birne (μόνο στα γερμανικά). Μεταφρασμένο στα αγγλικά υπάρχει ένα άρθρο από το τεύχος 60 του Wildcat που ασχολείται με το ζήτημα των ρατσιστικών επιθέσεων και του κράτους στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και μπορεί να βρεθεί στην εξής διεύθυνση http://www.wildcat-www.de/en/wildcat/60/w60e_ros.htm.

συμμορίες στις οποίες είχαν διεισδύσει άνθρωποι των μυστικών υπηρεσιών της Γερμανίας. Ακόμα και στις περιπτώσεις δολοφονιών, η αστυνομία έκανε τα στραβά μάτια.

Λίγο μετά το πογκρόμ στο Rostock-Lichtenhagen⁴ τον Αύγουστο του 1992, η κυβέρνηση και η αντιπολίτευση αποφάσισαν από κοινού τον επονομαζόμενο «συμβιβασμό για το άσυλο», που στην ουσία ήταν ένας περιορισμός του δικαιώματος ασύλου. Μια διαδήλωση 350.000 ανθρώπων στο Βερολίνο ήταν το τελευταίο σημάδι αντίστασης ενάντια στην επίθεση στο δικαίωμα ασύλου.

Η αλλαγή του άρθρου 16 του Συντάγματος τον Μάιο του 1993 ήταν ένα ουσιαστικό βήμα προς τον εξευρωπαϊσμό του δικαιώματος ασύλου. Δημιουργώντας το κατασκεύασμα των «ασφαλών τρίτων χωρών», οι χώρες στα σύνορα της Ευρώπης επωμίστηκαν όλες τις νομικές διαδικασίες· ανακηρύσσοντας χώρες ως «ασφαλείς χώρες προέλευσης» στην ουσία ακυρώθηκε το δικαίωμα αίτησης ασύλου για όσους προέρχονταν από εκείνες τις περιοχές.

Η επόμενη νομική αλλαγή αφορούσε τον «νόμο περί μετανάστευσης» (Ausländergesetz). Σύμφωνα με αυτό τον νόμο, οι πρόσφυγες που διέφευγαν από εμπόλεμες περιοχές μπορούσαν να πάρουν προσωρινό άσυλο βάσει ποσόστωσης που όριζε το κράτος και μόνο για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο – γεγονός που σήμαινε ότι η άδεια παραμονής έπαυε να είναι πλέον ατομικό δικαίωμα, αλλά ένα διοικητικό μέτρο το οποίο σχετιζόταν με μια καθορισμένη ομάδα ανθρώπων και μπορούσε να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή. Αυτός ο νόμος εφαρμόστηκε για πρώτη φορά σε μεγάλη κλίμακα στους πρόσφυγες πολέμου από το Κόσοβο. Από το 1993, ο αποκαλούμενος «νόμος για τις παροχές προς τους αιτούντες άσυλο» (Asylbewerberleistungsgesetz) δημιούργησε τη νομική αιτιολόγηση για την άνιση μεταχείριση των προσφύγων όσον αφορά τις βασικές, ελάχιστες κοινωνικές παροχές.

Η μείωση των αιτήσεων ασύλου την πρώτη δεκαετία του 2000 θεωρήθηκε από τους πολιτικούς απόδειξη επιτυχίας. Όλες οι νομοθετικές ρυθμίσεις των τελευταίων ετών βασίζονται στο σύνθημα

4 Τρέιλερ ντοκιμαντέρ που ασχολείται με τις επιθέσεις: <https://www.youtube.com/watch?v=EBQnc7MQLt0>

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

«Η Γερμανία δεν είναι χώρα υποδοχής μεταναστών!» και εκφράζουν πάνω από όλα την άρνηση να ενσωματώσουν ανθρώπους γενικά, δηλαδή την άρνηση να τους παρέχουν ίσα δικαιώματα.

Κατά τον μισό αιώνα από το 1950 έως και το 2000, μετανάστευαν ετησίως προς τη Γερμανία κατά μέσο όρο 200.000 περισσότεροι άνθρωποι από όσους έφευγαν από τη χώρα. Κατά την πρώτη δεκαετία του 2000 το νούμερο αυτό μειώθηκε δραματικά και μάλιστα έγινε αρνητικό. Εκείνα τα χρόνια, κυριαρχούσε η εποχιακή μετανάστευση εργατών από τις ανατολικές χώρες που είχαν ενταχθεί πρόσφατα στην ΕΕ (Πολωνία, Ρουμανία κ.λπ.). Από το 2010 και μετά άρχισαν πάλι να έρχονται περισσότεροι άνθρωποι στη Γερμανία από όσους έφευγαν: οι πιο πολλοί προέρχονταν από άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ ενώ ένας σημαντικός αριθμός συνέχισε να έρχεται από χώρες εκτός Ευρώπης και ως αιτούντες άσυλο. Η υπηκοότητα των προσφύγων άλλαζε κάθε χρόνο: σημαντικές περιοχές προέλευσης ήταν η Ανατολική Ευρώπη, όπως τα Βαλκάνια, και η Μέση Ανατολή.

Μια νέα περίοδος ξεκινάει το 2008

Το μόνο ακριβές στοιχείο για τον αριθμό των προσφύγων που φτάνουν στη Γερμανία είναι ο αριθμός των αρχικών αιτήσεων για άσυλο. Με το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008, αυτός ο αριθμός αυξήθηκε αργά στις 64.000 αρχικές αιτήσεις το 2012, από λιγότερο των 30.000 που ήταν πριν, στη συνέχεια διπλασιάστηκε σε 110.000 αιτήσεις το 2013, ανέβηκε στις 170.000 το 2014 και στις πάνω από 390.000 το 2015 – πολύ λιγότερο από τον πολυσυζητημένο αριθμό του «άνω του ενός εκατομμυρίου». Πόσοι από το ένα εκατομμύριο μετανάστες που είχαν καταγραφεί μέχρι τον Νοέμβριο του 2015 έφυγαν από την χώρα πριν υποβάλλουν αίτηση για άσυλο, είτε συνεχίζοντας το ταξίδι τους είτε επιστρέφοντας στη χώρα τους, κανείς δεν το γνωρίζει, ούτε και το κράτος – όπως επίσης κανείς δεν γνωρίζει πόσες διπλές ή λανθασμένες καταχωρήσεις έγιναν ή πόσοι πρόσφυγες απέφυγαν την καταγραφή τους λόγω της ολοένα και πιο αυστηρής ανάγνωσης του νόμου για το άσυλο. Το Ινστιτούτο Ερευνών για την Εργασία και την Απασχόληση του

Γερμανικού Ομοσπονδιακού Γραφείου Εργασίας⁵ εκτιμά ότι περίπου το 70 τοις εκατό των προσφύγων θα παραμείνει στη Γερμανία.

Σε πολλές περιπτώσεις τα κράτη-μέλη της ΕΕ έχασαν τον έλεγχο της κατάστασης – είτε δεν μπορούσαν είτε δεν ήθελαν να κάνουν σωστή καταγραφή των προσφύγων. Κάποιες χώρες δεν μεταβίβαζαν καν τα δεδομένα καταγραφής στις αντίστοιχες αρχές της ΕΕ, προσπαθώντας έτσι να αποφύγουν την ευθύνη για τις αιτήσεις ασύλου στο μέλλον. Τόσο στα σύνορα των βαλκανικών χωρών όσο και μεταξύ των συνόρων, οι διαδρομές των προσφύγων διακόπτονταν συχνά και αυθαίρετα ενώ τρόφιμα και άλλες προμήθειες παρακρατούνταν δημιουργώντας μια κατάσταση σπάνης. Σε άλλες περιπτώσεις, οι κυβερνήσεις προσέφεραν δωρεάν μετακινήσεις με το τρένο για όσους πρόσφυγες αποδέχονταν να καταγραφούν και να περιμένουν επί μέρες τη σειρά τους υπό τραγικές συνθήκες σε στρατόπεδα καταγραφής. Όλα αυτά βοήθησαν στο να παρουσιαστούν οι διαδρομές των προσφύγων σαν ξαφνικές «φυσικές καταστροφές» που υπερβαίνουν την κρατική διοίκηση παρά τις προσπάθειες που αυτή καταβάλλει. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ηγέτες των κρατών δικαιολόγησαν την επιβολή καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και κατασταλτικών πολιτικών μέτρων – ειδικά όταν οι υφιστάμενες συνθήκες οδηγούσαν σε αντίσταση και οι πρόσφυγες αρνούνταν να εκφράσουν την απαιτούμενη «ευγνωμοσύνη».

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών, καμία γερμανική κυβέρνηση δεν κατάφερε να εκπονήσει μια «μεταναστευτική πολιτική», υπό την έννοια της πλήρως ελεγχόμενης και διαχειρίσιμης υποδοχής μεταναστών. Από το καλοκαίρι του 2015 έχουν αναγκασθεί να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα: οι πόλεμοι διευρύνονται και πλησιάζουν όλο και περισσότερο στα σύνορα της ΕΕ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εγκαταλείπουν για πάντα τα σπίτια τους πολύ περισσότεροι άνθρωποι. Η κατασκευή προσωρινών προσφυγικών καταυλισμών στα κράτη που συνορεύουν με τις εμπόλεμες ζώνες δεν επαρκεί για να κρατήσει το πρόβλημα μακριά από τη Γερμανία. Κι αυτό διότι αποσταθεροποιούνται και αυτές οι περιοχές λόγω του μεγέθους της μετανάστευσης αλλά

5 <http://www.iab.de/en/iab-aktuell.aspx>

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

και γιατί οι ίδιοι οι πρόσφυγες αγωνίζονται ενάντια σε αυτά τα στρατόπεδα και τις συνθήκες που επικρατούν εκεί. Αυτός είναι ο λόγος που από το 2012 και μετά άρχισαν να καταφτάνουν όλο και περισσότεροι άνθρωποι στη Γερμανία.

Κατά ειρωνικό τρόπο, τον Ιούλιο του 2012, το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο έκρινε πως το συνταγματικά κατοχυρωμένο «ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης» αποτελεί δικαίωμα όλων των ανθρώπων που διαμένουν στη Γερμανία. Παρόλο που ακόμα εκκρεμεί η εφαρμογή της συγκεκριμένης απόφασης, ήταν ένα πλήγμα για την πολιτική αποτροπής των μεταναστών που βασιζόταν στη μείωση των παροχών του κοινωνικού κράτους. Η απόφαση μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο ως αποτέλεσμα της γενικευμένης υποστήριξης προς τους αιτούντες άσυλο και των επίμονων αγώνων των ιδίων ενάντια στην άνιση μεταχείρισή τους. Αυτό το διογκούμενο κίνημα ήταν επίσης ένας από τους λόγους για τους οποίους το κράτος περιορίζει όλο και περισσότερο τις απελάσεις τα τελευταία χρόνια. Το 2013 και το 2014 πραγματοποιήθηκαν γύρω στις 10.000 απελάσεις τον χρόνο, ενώ το 2015 ο αριθμός ανέβηκε στις 18.630, οι περισσότερες έγιναν στο δεύτερο μισό του έτους – πρόκειται για μεγάλο αριθμό απελάσεων, παρόλα αυτά αφορά μονάχα το ένα τέταρτο από όσους έχουν λάβει αρνητική απάντηση στην αίτηση ασύλου τους και για τους οποίους έχουν εκδοθεί αποφάσεις απέλασης. Στην πραγματικότητα, το κράτος δεν κατάφερε να εφαρμόσει τη μείωση του ποσοστού χορήγησης ασύλου στο κάτω από το 1 τοις εκατό των αιτήσεων ασύλου, μια εφαρμογή που θα σήμαινε πρακτικά την κατάργηση του δικαιώματος ασύλου.

Από το 2012 περίπου και μετά, οι πρόσφυγες που έρχονται στη Γερμανία αντιμετωπίζουν μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται ολοένα και περισσότερο από την αυτοπεποίθηση και την οργανωμένη παρουσία των παλαιότερων προσφύγων οι οποίοι, μεταξύ άλλων, διαμαρτυρήθηκαν έντονα ενάντια στην «υποχρεωτική διαμονή» (Residenzpflicht) (σύμφωνα με την οποία, οι πρόσφυγες δεν έχουν το δικαίωμα να φύγουν από την πόλη στην οποία διαμένουν κατ' εντολή του κράτους), καταλαμβάνοντας κτίρια και οργανώνοντας απεργίες πείνας. Το κίνημα των προσφύγων της Λαμπεντούζα ξεπήδησε από αυτούς τους αγώνες το 2013. Αυτά τα κινήματα χαίρουν μεγάλης

συμπάθειας και υποστήριξης από την «κοινωνία των πολιτών», κάτι που φαίνεται και από την αύξηση των εκκλησιών που παρέχουν άσυλο (τοπικές ενορίες που προσφέρουν στους ανθρώπους άσυλο και προστασία), οι οποίες στόχο έχουν να αποτρέψουν τις απελάσεις (αυτή τη στιγμή 450 άνθρωποι σε περίπου 300 κοινότητες είναι υπό την προστασία της εκκλησίας). Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι διαδηλώσεις μαθητών ενάντια στις απελάσεις των συμμαθητών τους.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, λίγοι άνθρωποι από τη ριζοσπαστική αριστερά ή από μικρές ομάδες της «κοινωνίας των πολιτών» υποστήριζαν τους πρόσφυγες. Παρόλα αυτά, υπήρξαν πολλές δράσεις ενάντια στα *Fresspakete* (πακέτα με τρόφιμα, συχνά κακής ποιότητας, που μοιράζονταν στους πρόσφυγες αντί για χρηματικά επιδόματα), οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις στόχευαν και τις φιλανθρωπικές οργανώσεις ή τις επιχειρήσεις που έβγαζαν λεφτά εκμεταλλευόμενες τη δυσχερή κατάσταση των προσφύγων. Αντίθετα, σήμερα, εκατοντάδες χιλιάδες είναι αναμειγμένοι στην υποστήριξη των προσφύγων ως «εθελοντές» ενώ οι «αριστεροί» είναι μια μειοψηφία ανάμεσά τους. Σύμφωνα με μια έρευνα της Προτεσταντικής Εκκλησίας, 8 εκατομμύρια άνθρωποι είχαν εμπλακεί με τον έναν ή τον άλλο τρόπο στη φροντίδα των προσφύγων το 2015. Αυτή η δραστηριότητα, η επαφή με τους πρόσφυγες και τους αγώνες τους, έχει ριζοσπαστικοποιήσει αυτόν τον κόσμο, για παράδειγμα, σε σχέση με την εμπλοκή της Γερμανίας στους πολέμους ή τον ρόλο των γερμανικών εξαγωγών όπλων.

Από την άλλη, το επίπεδο της βίας ενάντια στους πρόσφυγες έχει φτάσει στα επίπεδα των αρχών της δεκαετίας του 1990. Η Μέρκελ προειδοποίησε μάλιστα για ένα «νέο NSU»⁶. Υπάρχει μια ριζοσπαστικοποίηση της πολιτικής δεξιάς που υπερβαίνει τις οργανωμένες εξτρεμιστικές ομάδες. Σήμερα, όμως, οι φασίστες δεν μπορούν να παριστάνουν τους εκτελεστές μιας σχετικά

6 Το Nationalsozialistischer Untergrund (NSU) είναι μια φασιστική τρομοκρατική ομάδα που σκότωσε πολλούς μετανάστες τη δεκαετία του 2000 και στην οποία είχαν διεισδύσει σε μεγάλο βαθμό πράκτορες των μυστικών υπηρεσιών. <https://viewpointmag.com/2014/09/11/the-deep-state-germany-immigration-and-the-national-socialist-underground/>

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ομογενοποιημένης κοινωνικής απόρριψης των προσφύγων, η βία τους δεν είναι τελικά παρά η έκφραση των διαρκώς αυξανόμενων διαχωρισμών εντός της κοινωνίας. Το Pegida⁷ και οι συνοδοιπόροι του κατηγορούν τους πιο αδύναμους ως υπεύθυνους για τον φόβο που αισθάνονται για τη δική τους διαφαινόμενη κοινωνική κατάπτωση. Ονομάζοντας τους πρόσφυγες υπανθρώπους προσπαθούν να επιβάλλουν την αντίληψη ότι αυτοί οι «Άλλοι» δεν δικαιούνται αυτά που ζητάνε. Μια ηλίθια αντίσταση ενάντια στο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του κεφαλαίου, που δεν αποτελεί καμία απειλή για αυτό αλλά, αντίθετα, βοηθάει στην προώθησή του. Αυτός είναι ο λόγος που οι μπάτσοι αφήνουν το Pegida να συνεχίζει να υπάρχει και που τις περισσότερες φορές το βαθύ κράτος ανέχεται τις εμπρηστικές και άλλες βίαιες επιθέσεις ενάντια στους πρόσφυγες.

Ευρωπαϊκή Ένωση – το φρούριο που καταρρέει

Η προσφυγική κρίση στο δεύτερο μισό του 2015 είχε πολύ πιο σοβαρό αντίκτυπο στην ΕΕ σε σχέση με την «ελληνική κρίση» του πρώτου μισού. Η ΕΕ αποσυντίθεται, η Συνθήκη του Σένγκεν διαλύεται. Για να είμαστε όμως ξεκάθαροι: η Συνθήκη του Σένγκεν δεν αφορούσε το ερμητικό κλείσιμο των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, αλλά ότι τα εμπόδια θα ήταν (και πράγματι είναι) αρκετά ψηλά ώστε μόνο συγκεκριμένοι άνθρωποι να μπορούν να τα υπερβούν – όσοι είναι σωματικά και διανοητικά υγιείς, έχουν χρήματα και προσωπικούς ή οικογενειακούς πόρους και είναι αφοσιωμένοι και με ισχυρό κίνητρο. Για να λειτουργήσει όμως αυτό, είναι επίσης απαραίτητο να λειτουργεί ομαλά ο καταμερισμός εργασίας ανάμεσα στα διάφορα κράτη-μέλη της ΕΕ όπως είχε σχεδιαστεί με τη Συνθήκη του Δουβλίνου. Η ιταλική και η ελληνική κυβέρνηση

7 Το Pegida, από τα αρχικά του *Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes* (Πατριώτες Ευρωπαίοι ενάντια στην Ισλαμοποίηση της Δύσης), είναι μια ακροδεξιά πλατφόρμα που αναβίωσε τις «διαδηλώσεις της Δευτέρας» της Ανατολικής Γερμανίας, αυτή τη φορά όμως ενάντια σε μουσουλμάνους και άλλους μετανάστες. Οι διαδηλώσεις του Pegida εξαπλώθηκαν από ανατολικές πόλεις όπως η Δρέσδη σε άλλες πόλεις της Γερμανίας κινητοποιώντας έως και 10.000 ανθρώπους.

όμως έσπρωχναν τους πρόσφυγες προς τη Βόρεια Ευρώπη χωρίς να τους καταγράφουν. Μετά από αυτό, το 2015, η κάθε κυβέρνηση ακολούθησε τα δικά της συμφέροντα.

Τα ανατολικοευρωπαϊκά «συνοριακά κράτη» αρνούνται κατηγορηματικά να δεχθούν πρόσφυγες – την ίδια στιγμή όμως ανέχονται σιωπηλά την επονομαζόμενη κυκλική μετανάστευση εργατικού δυναμικού και, επιπλέον, πολιτογραφούν εν αφθονία ανθρώπους από γειτονικά κράτη. Το πολωνικό κράτος θυμήθηκε τις «πολωνικές» μειοψηφίες στην Ουκρανία, η Ουγγαρία θυμήθηκε τις «ουγγρικές» οικογένειες στην Ουκρανία, οι Ρουμάνοι καλωσορίζουν τα χαμένα αδέρφια τους από τη Μολδαβία κ.λπ. Η τακτική που ακολουθούν αυτές οι εθνικιστικές κυβερνήσεις είναι παρόμοια με τη γερμανική πολιτική απέναντι στους «επαναπατρισμένους» (Ρωσογερμανούς). Τα κράτη επιζητούν πολιτικά συμβιβασμένους πρόσφυγες (οι οποίοι θα αναλάβουν τις κακοπληρωμένες δουλειές στον αγροτικό τομέα ή τις οικοδομές, αντικαθιστώντας τους «ντόπιους» εργάτες που εγκατέλειψαν τη χώρα για να βρουν δουλειά στα δυτικά Ευρωπαϊκά κράτη) και συνεχίζουν την επιθετική τους στάση απέναντι σε κομμάτια του πληθυσμού που θα πρέπει να αποκλείονται από την υπηκοότητα. Πρωτοπόροι σε αυτή την πολιτική ήταν οι χώρες της Βαλτικής, οι οποίες εκπολιτογράφησαν όλους τους ανθρώπους, και τους απογόνους τους, που είχαν καταφτάσει μετά το 1940 από άλλα κρατίδια της Σοβιετικής Ένωσης, καθιστώντας τους απάτριδες. Ο συστηματικός αποκλεισμός των Ρομά στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ακολουθεί μια παρόμοια λογική.

Πολλές περιοχές από τις οποίες έρχονταν πρόσφυγες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, έχουν στο μεταξύ γίνει κράτη-μέλη της ΕΕ ή έχουν συνάψει συμφωνίες βάσει των οποίων δεν απαιτείται μεταναστευτική βίζα. Η διεύρυνση των συνόρων της ΕΕ έχει διευκολύνει τόσο τη μεταφορά κακοπληρωμένων δουλειών στον κλάδο του ανεφοδιασμού σε αυτά τα νέα κράτη-μέλη όσο και τη διαχείριση της μετανάστευσης από αυτά τα κράτη μέσω της «ελευθερίας κίνησης των εργαζομένων» σε στάδια. Για τους εργάτες και τις εργάτριες από την Ανατολική Ευρώπη, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας της ΕΕ ήταν πάντα συνδεδεμένη με μακροχρόνιες μεταβατικές περιόδους (κατά τη διάρκεια των οποίων τα

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

παλαιότερα κράτη-μέλη περιόριζαν ή απέκλειαν την πρόσβαση στη δική τους αγορά εργασίας σε εργάτες από τα νέα κράτη-μέλη της ΕΕ), κάτι που ήταν κυρίως απαίτηση των γερμανικών συνδικάτων. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των πρώτων επτά χρόνων μετά την πρώτη διεύρυνση της ΕΕ το 2004, άνθρωποι από την Εσθονία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Πολωνία, τη Σλοβακία, τη Σλοβενία, την Τσεχία και την Ουγγαρία (οι αποκαλούμενες 8 χώρες της ΕΕ) είχαν ήδη τη δυνατότητα να δουλεύουν στη Γερμανία ως (τυπικά) «ελεύθεροι επαγγελματίες» ή ως εργαζόμενοι ξένων επιχειρήσεων με χαμηλούς μισθούς και μειωμένες κοινωνικές παροχές. Το 2011 ζούσαν στη Γερμανία σχεδόν 470.000 άνθρωποι από την Πολωνία, αριθμός που ξεπερνούσε το σύνολο των υπολοίπων 8 χωρών της ΕΕ. Οι 2 χώρες της ΕΕ, Ρουμανία και Βουλγαρία –οι οποίες εντάχθηκαν το 2007 με παρόμοιες συνθήκες– ήταν στη δεύτερη και την τρίτη θέση με 160.000 και 94.000 ανθρώπους αντιστοίχως.

Η κατάργηση της βίζας για κάποια δυτικά βαλκανικά κράτη το 2009/2010 οδήγησε σε μια επιπλέον αύξηση εισόδου εργατών, τους οποίους μπορούσαν εύκολα να εκβιάσουν για να δουλεύουν με χαμηλότερους μισθούς. Εργάτες που δεν είναι πολίτες της ΕΕ, από τη Σερβία ή τη Βοσνία, μπορούν να εισέλθουν στην ΕΕ ως «αποσπασμένοι εργαζόμενοι» (Entsendarbeiter) εφόσον έχουν συμβόλαιο εργασίας με κάποια σλοβένικη ή κροατική επιχείρηση. Μόνο στη Σλοβενία το 2014 εκδόθηκαν 60.000 αποκαλούμενα Πιστοποιητικά Α1 (βεβαίωση κοινωνικής ασφάλισης στη χώρα προέλευσης της επιχείρησης με την οποία έχει συναφθεί το συμβόλαιο εργασίας) σε πολίτες γειτονικών βαλκανικών κρατών. Όποιος δεν έχει συμβόλαιο εργασίας μπορεί να εισέλθει στην ΕΕ χωρίς βίζα και, για παράδειγμα, κάνοντας αίτηση για άσυλο, να αποκτήσει τουλάχιστον μια προσωρινή άδεια παραμονής και ένα βασικό εισόδημα. Ένα παρόμοιο σενάριο διαφαίνεται στον ορίζοντα σε σχέση με την κατάργηση της βίζας για όσους προέρχονται από τη Γεωργία και την Ουκρανία, σύμφωνα με μια πρόσφατη πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Σύμφωνα με το γερμανικό κεντρικό μητρώο αλλοδαπών, από τον Οκτώβριο του 2015 ο πληθυσμός των μεταναστών έχει αυξηθεί κατά 820.000 άτομα μέσα σε έναν χρόνο, εκ των οποίων 340.000 προέρχονται από χώρες της ΕΕ, 260.000 από αναγνωρισμένες

εμπόλεμες περιοχές και περιοχές όπου επικρατούν συνθήκες έκτακτης ανάγκης και 120.000 από τα δυτικά Βαλκάνια. Εν τω μεταξύ, περίπου 650.000 άνθρωποι από τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία είναι επίσημα καταγεγραμμένοι στη Γερμανία· το 80 τοις εκατό εξ αυτών έφτασε τα τελευταία 5 χρόνια. Η μόνιμη μετανάστευση από την Πολωνία έχει επίσης αυξηθεί από το 2011 και μετά· σήμερα, περίπου 600.000 άνθρωποι από τις 8 χώρες της ΕΕ έχουν πλήρη ή μερική απασχόληση στη Γερμανία. Μετά την πλήρη απελευθέρωση της κυκλοφορίας των εργαζομένων από την 1η Ιανουαρίου του 2014, ο αριθμός των ανθρώπων από τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία που έχουν συμβόλαιο εργασίας στη Γερμανία αυξήθηκε επίσης ραγδαία.

Επιπλέον, είναι στατιστικά αδύνατο να εξακριβωθεί ο αριθμός των μεταναστών με προσωρινή άδεια εργασίας. Σύμφωνα με μια μελέτη του Ινστιτούτου Böckler, το 2012 περίπου 800.000 εργάτες και εργάτριες βρίσκονταν στη Γερμανία ως «αποσπασμένοι εργαζόμενοι», 80 τοις εκατό εκ των οποίων ήταν από την Ανατολική Ευρώπη.

Κατά κύριο λόγο, οι μετανάστες και οι μετανάστριες που φτάνουν στην ΕΕ προέρχονται από δύο περιοχές: από τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική και, δευτερευόντως, από την Ανατολική Ευρώπη. Στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, οι «παράνομοι μετανάστες» αποτελούν τη βασική εργασιακή δύναμη σε κλάδους όπως η αγροτική παραγωγή, οι κατασκευές και τα logistics. Υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην «εξωτερική μετανάστευση προς την ΕΕ» και την «εσωτερική μετανάστευση εντός της ΕΕ». Σε ολόκληρη την Ευρώπη, πολλοί νέοι και νέες προσπαθούν να αποφύγουν τη δουλειά στο εργοστάσιο, τον αγροτικό τομέα και, γενικά, τις χειρωνακτικές εργασίες. Ένα μεγάλο κομμάτι των νέων σπουδάζει και ελπίζει να βρει, τουλάχιστον, μια δουλειά στο δημόσιο –ακόμα και αν είναι προσωρινή– ή να κάνει καριέρα σε κάποιον ανερχόμενο κλάδο της οικονομίας. Η «έλλειψη εργατικού δυναμικού» στις βρώμικες δουλειές στα χωράφια, τις οικοδομές και στον τομέα της φροντίδας εξισορροπείται από τους μετανάστες και τις μετανάστριες. Κατά την περίοδο της οικονομικής ανάπτυξης στις αρχές της χιλιετίας, η μετανάστευση προς την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία... έκανε εφικτή την «αναβάθμιση» της ντόπιας νέας

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

γενιάς. Από τότε που ξέσπασε η κρίση, πολλοί άνεργοι νέοι και νέες από αυτές τις χώρες που έχουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση αλλά ελάχιστες εργασιακές προοπτικές, έχουν μετακινηθεί προς τη Βόρεια Ευρώπη, για παράδειγμα, στη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Τα τελευταία χρόνια, ο καθαρός αριθμός των ανθρώπων που έχουν μεταναστεύσει στη Γερμανία από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης που βρίσκονται σε κρίση αυξήθηκε και ανέρχεται σε 30.000 με 40.000 άτομα κάθε χρόνο.

Η διαδικασία αλλαγής της ιεραρχίας εντός της εργατικής τάξης⁸ στη Γερμανία

Και στη Γερμανία, η διαδικασία αλλαγής της ιεραρχίας εντός της εργατικής τάξης στην αγορά εργασίας μέσω της ιδιαίτερης σύζευξης της τεχνολογικής ανάπτυξης και της φθηνής εργασίας των μεταναστών, επέτρεψε σε πολλούς νέους εργαζόμενους να αποφύγουν τη μείωση των μισθών κινούμενοι προς πιο εξειδικευμένες θέσεις εργασίας. Ένα παράδειγμα είναι η τοπική οικονομική ανάπτυξη στο Oldenburger της περιοχής Münsterland της Δυτικής Γερμανίας. Παρόλο που έως το 2005 είχαν χαθεί περίπου 25.000 θέσεις εργασίας στη βιομηχανία κρέατος, την ίδια εποχή ο συνολικός αριθμός ζώων που σφαγιάστηκαν διπλασιάστηκε και εγκαθιδρύθηκε ένας επιχειρηματικός συνεργατικός σχηματισμός (cluster) επεξεργασίας τροφίμων και κατασκευής αντίστοιχων μηχανημάτων. Σύμφωνα με τα στοιχεία του συνδικάτου NGG (τροφίμων και εστίασης), μόνο το δέκα τοις εκατό των εργαζομένων στη βιομηχανία κρέατος έχουν μόνιμη θέση εργασίας, εάν συνυπολογίσει κανείς τους μη αναγνωρισμένους χασάπηδες,

8 (σ.τ.ε.) Στο γερμανικό πρωτότυπο χρησιμοποιείται η λέξη *Unterschichtung* η οποία περιγράφει τη διαδικασία κατά την οποία ένα κομμάτι της εργατικής τάξης συγκροτεί το πιο υποτιμημένο κομμάτι της τάξης παίρνοντας τη θέση ενός άλλου κομματιού που ήταν μέχρι τώρα το πιο υποτιμημένο και το οποίο πλέον έχει μια σχετική κοινωνική άνοδο. Η λέξη χρησιμοποιείται κυρίως για να περιγράψει αυτή την κινητικότητα εντός της τάξης ως αποτέλεσμα της εισόδου των μεταναστών στην αγορά εργασίας μιας χώρας.

τους βιομηχανικούς καθαριστές και τους συσκευαστές, που δεν περιλαμβάνονται επισήμως στην κατηγορία των «εργαζομένων στη βιομηχανία κρέατος». Επισήμως, το ένα τέταρτο των εργαζομένων στην επεξεργασία κρέατος δουλεύουν ως *αποσπασμένοι εργάτες ξένων εταιρειών* – σχεδόν επτά φορές περισσότεροι από ό,τι το 2011.

Στον κλάδο των κατασκευών, αυτό είχε ήδη γίνει στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Τότε, το αντίστοιχο συνδικάτο IG BSE είχε προσπαθήσει να καταπολεμήσει τον ανταγωνισμό με τους «φτηνούς εργάτες» καλώντας τα μέλη του να ρουφιανεύουν όσους δουλεύουν μαύρα ή χωρίς άδεια παραμονής και καλώντας το κράτος να κάνει εφόδους – βοηθώντας έτσι στην καλλιέργεια μιας ρατσιστικής νοοτροπίας. Ο *νόμος για τους αποσπασμένους εργαζόμενους* (Arbeitnehmerentsendegesetz) που πέρασε το 1996, και που αρχικά αφορούσε μονάχα τον κλάδο των κατασκευών, οδήγησε στην εισαγωγή μιας γενικά δεσμευτικής σύμβασης για κατώτατους μισθούς για τους εργάτες στις κατασκευές – άλλος κατώτατος μισθός για τους εργάτες που δουλεύουν σε εταιρείες της Ανατολικής Γερμανίας και άλλος για όσους δουλεύουν σε εταιρείες της Δυτικής Γερμανίας. Σημαντική πτυχή αυτού του νόμου μέχρι και σήμερα είναι ότι την τελική νομική ευθύνη την φέρει ο επικεφαλής εργολάβος. Αυτό σημαίνει ότι οι εργάτες μπορούν να διεκδικήσουν τους μισθούς που τους χρωστάνε ακόμα κι αν χρεοκοπήσει ο υπεργολάβος. Η επέκταση του πεδίου εφαρμογής του *νόμου για τους αποσπασμένους εργαζόμενους* πέρα από τον κλάδο των κατασκευών, αρχικά το 2007, μετά το 2009 και τέλος το 2014, αφορά κλάδους με υψηλό ποσοστό μεταναστών εργατών: καθαρισμός κτιρίων, διάφορες δουλειές που συνδέονται με τις κατασκευές, ανακύκλωση και αποκομιδή απορριμμάτων, φροντίδα ηλικιωμένων, πλυντήρια και, τέλος, τη βιομηχανία κρέατος.

Αντιμέτωποι με την κρίση στην Ανατολική Ευρώπη, (ειδικευμένοι) εργάτες κατευθύνθηκαν στη Γερμανία σε όλο και μεγαλύτερους αριθμούς – και έφτασαν την κατάλληλη στιγμή για την επέκταση του «χαμηλόμισθου τομέα» των logistics με την ευρύτερη έννοια, εισάγοντας, για παράδειγμα, «συμβάσεις

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

παροχής υπηρεσιών» ή «συμβάσεις εργασίας»⁹ στη βιομηχανία εξαρτημάτων αυτοκινήτων και στα τμήματα συναρμολόγησης των γερμανικών αυτοκινητοβιομηχανιών, όπου κάποτε οι μισθοί ήταν πολύ υψηλοί. Τα γερμανικά συνδικάτα κατάφεραν σε μεγάλο βαθμό να συντηρήσουν την κοινωνική ειρήνη με το κεφάλαιο χάρη στους χαμηλούς μισθούς στις εφοδιαστικές αλυσίδες της Ανατολικής Γερμανίας. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος για τους «μόνιμους εξειδικευμένους εργάτες» μειώθηκε μέσω του «εξορθολογισμού», της εντατικοποίησης της εργασίας και της ευελιξίας του εργάσιμου χρόνου, αλλά οι ετήσιοι μισθοί παρέμειναν λίγο πολύ σταθεροί – πράγμα που επέτρεψε στα συνδικάτα να παρουσιάζονται στα μέλη τους ως «καλοί αντιπρόσωποι» και στη διοίκηση ως «αποδοτικοί συνεργάτες». Οι «μόνιμοι εξειδικευμένοι εργάτες» πειθάρχησαν λόγω της απειλής που εξέφραζε η ύπαρξη των «επισφαλών προσωρινών εργατών» και λόγω του περιορισμού των προνοιακών δικαιωμάτων.

Η αυξανόμενη κατάτμηση της αγοράς εργασίας αποκλείει τους ντόπιους εργάτες από συγκεκριμένες δουλειές: για παράδειγμα, όταν ρουμανικές υπεργολαβικές εταιρείες προσλαμβάνουν εργατικό δυναμικό, ένας Γερμανός δεν μπορεί να βρει δουλειά εκεί ακόμα κι αν το θέλει – το ίδιο ισχύει και για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης όπου οι υψηλοί δείκτες της ανεργίας των νέων συνοδεύονται από υψηλούς δείκτες απασχόλησης για τους μετανάστες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι μετανάστες δεύτερης γενιάς –ειδικά τα παιδιά των γκασταρμπάιτερ και των λεγόμενων Ρωσογερμανών– περιθωριοποιήθηκαν στην αγορά εργασίας λόγω της απασχόλησης των πρόσφατα αφιχθέντων μεταναστών. Παλιότερα, οι μετανάστες δεύτερης γενιάς κατάφερναν συνήθως να ενταχθούν στην αγορά εργασίας και να πετύχουν ίσες συνθήκες – αυτό πλέον δεν ισχύει. Σήμερα, για πολλούς από τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, «κοινωνική κινητικότητα» σημαίνει το να γίνουν χαμηλόβαθμα

9 Με τις «συμβάσεις παροχής υπηρεσιών» οι εταιρείες μπορούν να αποφύγουν να προσλάβουν απευθείας τους εργαζόμενους ως μόνιμους. Τυπικά, τους προσλαμβάνουν ως «παρόχους υπηρεσιών» για μια συγκεκριμένη δουλειά. Σε αυτήν την περίπτωση συνήθως δεν ισχύουν οι συλλογικές συμβάσεις.

στελέχη της μαφιόζικης οικονομίας, μεσολαβώντας μεταξύ της «γερμανικής οικονομίας» και των πρόσφατα αφιχθέντων μεταναστών (με τους οποίους μοιράζονται την ίδια γλώσσα), ως σπιτονοικοκύρηδες, επιστάτες εργατών και υπεργολάβοι.

Αγώνες

Οι μετανάστες από την Ανατολική Ευρώπη αντιστάθηκαν. *Εργάτες που απεργούσαν* στη βιομηχανία κρέατος δέχθηκαν κάποιες φορές επιθέσεις από ένοπλες ομάδες που έστελνε η εταιρεία. Τα συνδικάτα και οι «μόνιμοι εξειδικευμένοι εργάτες» δεν συμμετείχαν σε αυτούς τους αγώνες και αντιμετώπιζαν την κάλυψή τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως απειλή για τη βιωσιμότητα των εταιρειών. Προσπάθησαν να πετάξουν έξω από τις εταιρείες τους «φτηνούς εργάτες» που τους ανταγωνίζονταν, συμπεριφερόμενοι συστηματικά στους μετανάστες εργάτες ως μη ισότιμους. Μόνο από το 2012 και μετά, οι αυξανόμενες διαμαρτυρίες των μεταναστών εργατών πήραν δημοσιότητα. Σε πολλούς μετανάστες η χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης φαινόταν πιο ελπιδοφόρα από ό,τι οι πραγματικές απεργίες – και οι νομικές συμβουλές από συνδικαλιστικές οργανώσεις και εκκλησιαστικά ιδρύματα υποστήριζαν αυτή την άποψη. Τουλάχιστον στις μέρες μας οι χαμηλοί μισθοί αντιμετωπίζονται δημοσίως ως σκάνδαλο – αν και σε μικρές πόλεις ή στην ύπαιθρο, σε κοινωνικές καταστάσεις όπου πολλοί ντόπιοι κερδίζουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο από την εκμετάλλευση των μεταναστών (π.χ. σαν σπιτονοικοκύρηδες ή μαγαζάτορες), οι ανοιχτές και άμεσες αντιπαραθέσεις είναι δύσκολες. Συνεπώς, οι διαμαρτυρίες οργανώνονται κυρίως γύρω από ομάδες με κοινή γλώσσα ή από εθνικές κοινότητες ή γύρω από συνεργεία εργατών και υπεργολάβους που βασίζονται σ' αυτές τις κοινότητες. Στο Lohne ή το Emsdetten (μικρές αγροτικές πόλεις στη Δυτική Γερμανία), οι διαδηλώσεις των υποστηρικτών ποτέ δεν κατάφεραν να μαζέψουν στον δρόμο περισσότερα από 200 άτομα (βλέπε Wildcat 98).

Η πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και τα νόμιμα δικαιώματα που εγγυάται επισήμως η «ελευθερία κίνησης των

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

εργαζομένων» προσφέρει μια κάποια ασφάλεια στο μεμονωμένο άτομο αλλά δεν συνεπάγεται ισότιμο καθεστώς με τους Γερμανούς πολίτες. Το κράτος γνωρίζει ότι όποιος έχει δικαίωμα σε κοινωνικές παροχές σε περιόδους ανεργίας είναι πιο δύσκολο να πειστεί για να πιάσει και να κρατήσει μια κατοκλήρωμένη δουλειά, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει τον καθορισμό του κατώτατου μισθού. Συνεπώς, το κράτος δημιουργεί νέες δυνατότητες εκβιασμού των μεταναστών εργατών συνδέοντας όλο και περισσότερο το δικαίωμα πρόσβασης στο κοινωνικό κράτος με το δικαίωμα παραμονής. Για παράδειγμα, ακόμα και στους πολίτες της ΕΕ που κατοικούν στη Γερμανία, η «ελευθερία κίνησης των εργαζομένων» παραχωρείται μόνο για έξι μήνες και μόνο υπό τον όρο ότι μπορούν να βγάλουν τα προς το ζην και ότι έχουν ασφάλιση υγείας. Μόνο μετά από πέντε χρόνια κερδίζουν μόνιμο δικαίωμα παραμονής και πρόσβαση στο επίδομα Hartz IV. Μέχρι τότε, ισχύουν κλιμακωτά δικαιώματα και προνόμια. Σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, θεωρείται κάποιος εργαζόμενος όταν δουλεύει τουλάχιστον 5,5 ώρες τη βδομάδα (που ισοδυναμεί με τον κατώτερο μισθό των 200 ευρώ τον μήνα). Οι άνθρωποι που θεωρούνται εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης στις παροχές του Hartz IV για να αυξήσουν τον μισθό τους. Έτσι εξηγείται ο υψηλός αριθμός εργαζομένων σε mini-jobs μεταξύ των μεταναστών από τις 2 χώρες της ΕΕ (Ρουμανία και Βουλγαρία) αλλά και από την Πολωνία: στην πραγματικότητα πολλοί δουλεύουν με πλήρη απασχόληση αλλά «μαύρα» και λαμβάνουν παροχές ως «mini-jobbers»¹⁰, όπως κάνουν και πολλοί Γερμανοί.

10 (σ.τ.μ) Mini-job είναι μια συγκεκριμένη μορφή μερικής απασχόλησης στη Γερμανία, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας είναι πως ο μισθός δεν ξεπερνάει τα 450 ευρώ τον μήνα (να σημειώσουμε ότι ο «επίσημος» μέσος μισθός στη Γερμανία είναι 2180 ευρώ καθαρά). Η νομοθεσία για τις mini-jobs επιτρέπει στους εργοδότες να μην καταβάλλουν ασφαλιστικές εισφορές (επίσημα καταβάλλουν μόνο το 20% αλλά πολύ συχνά ούτε καν αυτό), τις οποίες οφείλει να καλύπτει το κράτος. Τα δικαιώματα που έχει μια mini-jobber είναι ίδια με τις υπόλοιπες εργαζόμενες (άδειες, ασθένειες, άδεια μητρότητας κ.λπ.) χωρίς ωστόσο να φορολογείται (το εισόδημα). Μόλις ο μισθός μιας mini-jobber ξεπεράσει έστω και κατά ένα ευρώ τα 450, ο εργοδότης είναι υποχρεωμένος να καλύπτει τις ασφαλιστικές εισφορές. Γι' αυτό τον λόγο, η μετατροπή μιας mini-job σε midi-job (850 ευρώ) ή και

Σε αντίθεση όμως με τους Γερμανούς συναδέλφους τους, οι μετανάστες δυσκολεύονται να ξεφύγουν από αυτή την κατάσταση: αν παραιτηθείς ή χάσεις τη δουλειά σου επειδή πλακώθηκες με το αφεντικό σου, κινδυνεύεις λόγω ανεργίας να χάσεις πολύ γρήγορα το δικαίωμα παραμονής.

Μετά από έναν χρόνο πλήρους απασχόλησης, οι εργάτες δικαιούνται μισό χρόνο ταμείο ανεργίας (βάσει εισοδήματος) συν το πολύ για μισό χρόνο το επίδομα Hartz IV (το κατώτερο επίδομα κοινωνικής πρόνοιας) μέχρι την επανένταξη στην αγορά εργασίας. Πολλά γραφεία κοινωνικής πρόνοιας ενημερώνουν την υπηρεσία μετανάστευσης όταν οι μετανάστες διεκδικούν επιδόματα, η οποία στη συνέχεια τους καλεί να εγκαταλείψουν τη χώρα – αυτό συμβαίνει ακόμα και σε πολίτες που προέρχονται από «βασικά κράτη» της ΕΕ, όπως η Ισπανία ή η Ιταλία. Η γραφειοκρατική διαπλοκή της διοίκησης που είναι υπεύθυνη για την πρόνοια και την εργασία, από τη μια μεριά, και της υπηρεσίας μετανάστευσης, από την άλλη, – που έχει ανακηρυχτεί ως ο μελλοντικός τρόπος αντιμετώπισης των προσφύγων– είναι ήδη μια πραγματικότητα για τους μετανάστες εργάτες. Αυτό ακολουθεί μια συγκεκριμένη λογική, για παράδειγμα, η εκστρατεία ενάντια στην «κατάχρηση του ασύλου» που στόχευε τους πρόσφυγες από τα βαλκανικά κράτη ακολουθήθηκε, από το τέλος του 2013 και μετά, από την προπαγάνδα ενάντια στη «μετανάστευση της φτώχειας και των επιδομάτων» που στόχευε τους μετανάστες από τη Βουλγαρία.

full-time είναι υπερβολικά σπάνια. Οι mini-jobs είναι ένας ακόμα τρόπος μέσω του οποίου διογκώθηκε η χαμηλόμισθη εργασία στη Γερμανία και συνήθως, αλλά όχι αποκλειστικά, αφορά υπηρεσίες (καθαριότητα, catering κ.λπ.). Ο τεράστιος αυτός χαμηλόμισθος τομέας επιτρέπει, μεταξύ άλλων, τη διατήρηση ενός υψηλόμισθου και προστατευμένου τομέα, κατά κύριο λόγο στον τομέα των εξαγωγών. Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, υπάρχουν σχεδόν 7,5 εκατομμύρια mini jobbers στη Γερμανία, η πλειοψηφία των οποίων κερδίζει κάτω από 7 ευρώ την ώρα. Το 58% των φτωχών εργαζόμενων (working poor) δουλεύει σε mini-jobs.

Το «ενεργό εργατικό δυναμικό» των προσφύγων

Υπάρχουν δύο αντιτιθέμενοι πόλοι μέσα στην άρχουσα τάξη: ο φιλελευθερισμός, του οποίου ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος είναι το Κόμμα των Πρασίνων, απαιτεί το άνοιγμα των συνόρων και την απορρύθμιση και τον περιορισμό των επιδομάτων πρόνοιας και των εγγυημένων κοινωνικών παροχών· όποιος θέλει να έρθει εδώ ας το κάνει, αλλά θα πρέπει να βρει μόνος του τον τρόπο να επιβιώσει. Το άλλο άκρο εκπροσωπείται από στελέχη του βαθέως κράτους και στην πολιτική σκηνή από τα κόμματα NPD/AFD/CSU (κόμματα της (άκρας) δεξιάς) και κομμάτια του SPD και του CDU: κλείσιμο των συνόρων, εντατικοποίηση των ελέγχων στους μετανάστες, περαιτέρω ενίσχυση των αστυνομικών δυνάμεων. Η τρέχουσα διαδικασία διαπραγμάτευσης ταλαντεύεται ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο πόλους αλλά ο στόχος είναι κοινός, όπως μπορούμε να δούμε και στη συζήτηση που γίνεται σχετικά με το «καθήκον των μεταναστών να ενσωματωθούν» (Integrationspflicht): θέλουν να μετατρέψουν τους μετανάστες σε ένα είδος «τούρμπο Γερμανών» και να τους χρησιμοποιήσουν ώστε να επιβάλουν την αναδιάρθρωση της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας – η οποία διασφαλίζεται εσωτερικά και εξωτερικά μέσω του «πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία».

Ανάλογα με τον κλάδο, οι εργοδότες θέλουν να καθορίσουν διαφορετικούς ρόλους για τους πρόσφυγες στην αγορά εργασίας. Το Ινστιτούτο Ερευνών για την Εργασία και την Απασχόληση προβλέπει ότι το «ενεργό εργατικό δυναμικό» μεταξύ των αιτούντων άσυλο θα αυξηθεί κατά 380.000 μέσα στο 2016, μετά από μια ελάχιστη αύξηση το 2015. Αντίθετα, σύμφωνα με το περιοδικό *Spiegel Online*, το *Γερμανικό Ειδικό Συμβούλιο για την Οικονομική Ανάπτυξη*¹¹ προβλέπει μόνο μια αργή αύξηση της απασχόλησης των σημερινών προσφύγων, υποστηρίζοντας ότι τα επόμενα δύο χρόνια δεν θα μπουκ στην αγορά εργασίας περισσότεροι από 100.000.

Στα μέσα του Οκτώβρη, ξέσπασε μια δημόσια διαμάχη στο στρατόπεδο των εργοδοτών πάνω στο ζήτημα της πολιτικής της ενσωμάτωσης. Ο Michael Knipper του Συνδέσμου Γερμανικών

11 <http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/index.html>

Κατασκευαστικών Εταιρειών έκανε κριτική στην «άκριτη ευφορία που επικρατεί στους κόλπους της γερμανικής βιομηχανίας». Οι κατασκευές είναι ένας ιδιαίτερα κυκλικός/εποχιακός και πολυεθνικός κλάδος με εργασιακή δύναμη που αποτελείται κυρίως από μετανάστες. Οι εργοδότες σ' αυτόν τον κλάδο δεν ποντάρουν στο *know-how*, στην τεχνογνωσία, της ντόπιας εργατικής τάξης και στην «ικανότητα για καινοτομία» αλλά στον εξορθολογισμό και στη μείωση του κόστους παραγωγής που επιβάλλεται μέσα από τη συνεχή χειροτέρευση των συνθηκών εργασίας. Κάποιοι εργοδότες στη μεταποιητική βιομηχανία έχουν διαφορετική οπτική. Χρειάζονται απελπισμένα «φρέσκια ενέργεια» στις εταιρείες τους και ψάχνουν για εργάτες που πιστεύουν ακόμα στην κοινωνική άνοδο και θέλουν να δουλέψουν για να το πετύχουν αυτό – χαρακτηριστικά που μεγάλο μέρος των μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς έχουν εγκαταλείψει εδώ και πολύ καιρό.

Για να εκπαιδευτούν επαγγελματικά οι πρόσφυγες και για να είναι μακροπρόθεσμα αφοσιωμένοι στις εταιρείες που δουλεύουν και στη μοίρα τους στη Γερμανία, δεν απαιτείται μόνο να έχουν μόνιμη κατοικία και να κάνουν μαθήματα γλώσσας αλλά και να σπάσουν τους δεσμούς τους με την πατρίδα τους. Όποιος πρέπει να στείλει λεφτά πίσω στην πατρίδα του, δεν θα τη βγάζει με τους σχετικά χαμηλούς μισθούς που ισχύουν για την περίοδο της μαθητείας. Έτσι θα αναγκαστεί να πάρει τον κατώτατο μισθό κάνοντας ανειδίκευτες δουλειές σε κάποια αποθήκη. Αυτός είναι ο λόγος που το κεφάλαιο χρειάζεται έναν συνδυασμό πίεσης και υπόσχεσης για μελλοντικές προοπτικές όταν μιλάμε για τους πρόσφυγες. Από την 1^η Αυγούστου 2015, η ενσωμάτωση των προσφύγων στην αγορά εργασίας ξεκινάει με δουλειά που πληρώνεται κάτω από τον βασικό μισθό, για παράδειγμα, μέσω κάποιας μακροχρόνιας πρακτικής ή μαθητείας για την απόκτηση «βασικών προσόντων για την εισαγωγή στην αγορά εργασίας» (*Einstiegsqualifizierung*), των οποίων η διάρκεια αυξήθηκε από έξι σε δώδεκα μήνες. Αυτή η περίοδος της μαθητείας μπορεί εύκολα να επεκταθεί για νέους ή μακροχρόνια ανέργους, πριν ή μετά την κανονική επαγγελματική εκπαίδευση, χρησιμοποιώντας το επιχείρημα ότι έχουν «έλλειψη επαγγελματικών

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

ικανοτήτων»¹². Η πίεση για να γίνει αποδεκτή η επέκταση αυτής της κακοπληρωμένης δουλειάς βασίζεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι χάνουν το δικαίωμα παραμονής εάν χάσουν τη δουλειά τους – ιδού η πραγματική «διασύνδεση του γραφείου εργασίας με την υπηρεσία μετανάστευσης»!

12 Τι αποφασίστηκε με τον «Νόμο για την επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου»;

- Η κατηγοριοποίηση των «κρατών των Δυτικών Βαλκανίων» ως ασφαλών χωρών προέλευσης (γεγονός που σημαίνει ότι είναι σχεδόν αδύνατο να πάρει άσυλο κάποιος που προέρχεται από αυτές τις χώρες).
- Θα παρέχονται μόνο μη-χρηματικές παροχές στα κέντρα υποδοχής προσφύγων.
- Επιτάχυνση των απελάσεων: στο μέλλον οι αρχές θα έχουν τη δυνατότητα να μην ανακοινώνουν την ημερομηνία απέλασης, εφόσον έχει παρέλθει η προθεσμία για την εθελοντική αναχώρηση των προσφύγων. Η μέγιστη περίοδος αναβολής της απέλασης μειώθηκε από έξι σε τρεις μήνες. Τα ομοσπονδιακά κρατίδια δεν θα είναι εύκολο να αναβάλουν τις απελάσεις λόγω πολιτικής πίεσης.
- Για τους εξειδικευμένους εργάτες που αιτούνται άσυλο ή είναι πρόσφυγες σε «καθεστώς ανοχής» αίρεται η απαγόρευση προσωρινής εργασίας τρεις μήνες μετά την αναγνώριση. Για τους ανειδίκευτους πρόσφυγες, η απαγόρευση ισχύει για 15 μήνες.
- Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση επιχορηγεί την κατασκευή καταλυμάτων για τους πρόσφυγες και αναλαμβάνει το κόστος της διαμονής τους.
- Μειώνονται οι νόμιμες κατασκευαστικές προδιαγραφές για τα καταλύματα των προσφύγων (όπως οι προδιαγραφές για τη θερμομόνωση και την πυροπροστασία!).
- Διασύνδεση των υπηρεσιών εργασίας και μετανάστευσης. Η ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ των αρχών δεν θα γίνεται πλέον για την αποκάλυψη περιπτώσεων «κατάχρησης» των κρατικών παροχών αλλά για να ελέγχεται εάν οι αιτούντες άσυλο προσπαθούν πραγματικά να βρουν δουλειά. Το γραφείο απασχόλησης θα χρησιμοποιεί τα δεδομένα αναφορικά με το αίτημα ασύλου, π.χ. τις πιθανότητες να γίνει δεκτό, ώστε να αποφασίσει εάν θα παρέχει μαθήματα ή άλλη βοήθεια σε κάποιον, αν πρέπει να τον πιέσει περισσότερο ή να τον απορρίψει τελείως.

Οι μισθοφόροι της Frontex

Το μεταναστευτικό καθεστώς της ΕΕ μπορεί να λειτουργήσει μόνο αν καταφέρει να οργανώσει τις αγορές εργασίας πέρα από την επικράτειά της. Οικονομικές συμφωνίες όπως η *Ευρωμεσογειακή Εταιρική Σχέση* (EUROMED)¹³ συνοδεύονται από μια πολιτικο-στρατιωτική συνεργασία. Οι συμφωνίες για τη στρατιωτική φύλαξη των συνόρων και την απέλαση των ανεπιθύμητων μεταναστών περιέχουν επίσης—ως μπόνους—την προσφορά προσωρινής εργασίας σε μετανάστες (συνήθως με συμβόλαια για συγκεκριμένες δουλειές) από χώρες εκτός της ΕΕ, όπως προβλέπεται στις εμπονομαζόμενες *Εταιρικές Σχέσεις Κινητικότητας* της ΕΕ με κράτη της Μεσογείου και της Ανατολικής Ευρώπης. Η Τουρκία παίζει στρατηγικό ρόλο ως «επιστάτης» στα νοτιοανατολικά. Κατά τη διάρκεια της συνόδου των G20 στην Αττάλεια, συνάφθηκε μια συμφωνία 3 δισεκατομμυρίων ευρώ σύμφωνα με την οποία, η κυβέρνηση του Ερντογάν πρέπει να χορηγήσει άδειες παραμονής και εργασίας στους Σύριους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Τουρκία και ταυτόχρονα να απελάσει άλλους πρόσφυγες στις χώρες καταγωγής τους. Ως αντάλλαγμα για την ενισχυμένη θωράκιση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ από την Τουρκία, η ΕΕ προτίθεται να χαλαρώσει τις προϋποθέσεις για την έκδοση βίζας για τους Τούρκους πολίτες και, συνεπώς, να διευρύνει τη δυνατότητα των Τούρκων να δουλέψουν στην ΕΕ. Τέτοιες συμφωνίες βασίζονται στη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων κρατών, ωστόσο οι κυβερνήσεις του Πακιστάν και του Αφγανιστάν πρόσφατα αρνήθηκαν να δεχτούν πίσω δικούς τους πολίτες που απελάθηκαν από την ΕΕ. Και κανένα χρηματικό ποσό δεν θα εμποδίσει τον Ερντογάν, που παλεύει για την πολιτική του επιβίωση, να ανοίγει ή να κλείνει τα σύνορα, να προκαλεί στρατιωτικές συγκρούσεις κ.λπ. εάν αυτό τον βοηθά να παραμένει στην εξουσία.

Ούτε η μεγαλεπήβολη τελική διακήρυξη της Ευρω-Αφρικανικής Συνόδου στη Μάλτα τον Νοέμβριο του 2015 κατάφερε να κρύψει πόσο λίγο έλεγχο έχουν τα κράτη πάνω στη μετανάστευση. Το πολιτικό σχέδιο της ΕΕ να κρατούνται οι μεγάλες μάζες προσφύγων

13 http://eeas.europa.eu/euromed/index_en.htm

στις γειτονικές περιοχές, να τους επιτρέπεται η είσοδος προσωρινά και να επαναπροωθούνται όταν χρειάζεται, θα πετύχαινε μόνο εάν υπήρχε η δυνατότητα να ζήσουν και να δουλέψουν σ' αυτές τις περιοχές. Αυτή η δυνατότητα φαίνεται να απομακρύνεται περισσότερο από ποτέ, όχι μόνο στη Βόρεια Αφρική αλλά και στα Βαλκάνια, για παράδειγμα στο Κόσοβο. Αυτός είναι και ο λόγος που η ΕΕ ανοίγει συνεχώς τη βαλβίδα ασφαλείας ανοίγοντας προσωρινά τα σύνορά της. Από το καλοκαίρι του 2015 υπογράφηκαν νέες συμφωνίες με κάποιες χώρες των Βαλκανίων για τη δυνατότητα να εργαστεί κάποιος στη Γερμανία: από το 2016 και μετά, εργάτες από τα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων με «χαμηλή ειδίκευση» (που κατοικούσαν στη Γερμανία) θα μπορούν να δουλέψουν στη Γερμανία αν μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν μια συγκεκριμένη επαγγελματική εκπαίδευση ή μια συγκεκριμένη προσφορά για θέση εργασίας – αλλά μόνο με την προϋπόθεση ότι μέχρι τις 24 Οκτωβρίου 2015 θα είχαν αποσύρει την αίτηση ασύλου και θα είχαν επιστρέψει στις χώρες καταγωγής τους για να επανέλθουν όταν χρειαστεί.

Υπάρχουν δυνατότητες γενίκευσης;

Η δουλειά των εργατών (Arbeiterarbeit), δηλαδή η χειρωνακτική εργασία εν γένει –στη γεωργία, τις κατασκευές, τα εργοστάσια– γίνεται όλο και περισσότερο από μετανάστες εργάτες. Αυτό ισχύει παγκοσμίως όπως και στην ΕΕ. Οι μετανάστες αντέχουν αυτές τις δουλειές γιατί έχουν συνηθίσει στα χειρότερα. Το να οργανωθούν κοινοί αγώνες μαζί με τους (ντόπιους) συναδέλφους τους είναι δύσκολο όταν οι μετανάστες χρησιμοποιούνται για να χειροτερεύσουν οι συνθήκες εργασίας γενικά – και γίνεται ακόμα δυσκολότερο όταν οι «καλύτερα αμειβόμενοι» επωφελούνται από την υπερεκμετάλλευση των μεταναστών. Τα τελευταία χρόνια, ξέσπασαν αγώνες μεταναστών κυρίως σε χώρους εργασίας όπου κατά κύριο λόγο δουλεύουν μετανάστες, για παράδειγμα, στον αγροτικό τομέα ή στον τομέα των logistics στην Ιταλία. Στη Γερμανία, όπου η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι ρυθμισμένη και πολλαπλώς διαβαθμισμένη, έχουν υπάρξει πολλές συγκρούσεις αλλά σχεδόν κανένας μεγάλος αγώνας μεταναστών.

Τον τελευταίο χρόνο, το 2015, οι πρόσφυγες όχι μόνο ανάγκασαν την κυβέρνηση να αλλάξει πορεία και τους χιλιάδες υποστηρικτές τους να πολιτικοποιηθούν, αλλά με τη μαζική τους παρουσία έβαλαν ξανά στη δημόσια συζήτηση τα θέματα του μισθού, των συνθηκών εργασίας, της στέγασης κ.λπ. Κανένα από αυτά τα ζητήματα δεν θα λυθεί από μόνο του, όλα αποτελούν πεδία διεκδίκησης και σύγκρουσης. Το κράτος δημιουργεί, για παράδειγμα, τον ανταγωνισμό σε σχέση με τη στέγαση: ναι μεν χτίζονται ξανά νέες εργατικές κατοικίες αλλά προορίζονται κατ' αρχάς μόνο για τους πρόσφυγες. Γι' αυτό οι αγώνες γύρω από τη στέγαση και οι καταλήψεις που έχουν γίνει είναι τόσο σημαντικά! Έχουμε να κάνουμε με την προσιτή στέγαση για όλους.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι τα μαζικά καταλύματα σε μακρινές περιοχές με κακή συγκοινωνιακή σύνδεση, λίγους παιδικούς σταθμούς και σχολεία, λίγους γιατρούς κ.λπ. Διάφορες πρωτοβουλίες της «κοινωνίας των πολιτών» εναντιώνονται συχνά σε αυτές τις συνθήκες και αυτοπαρουσιάζονται με έναν κάπως αντιφατικό τρόπο. Η πρωτοβουλία «Όχι! στην πολιτική – Ναι στην υποστήριξη» στο προάστιο Neugraben του Αμβούργου, που κέρδισε την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης τους τελευταίους μήνες, είναι ένα παράδειγμα πραγματιστικής αντίθεσης στην κρατική προσφυγική πολιτική. Δίνοντας έμφαση στις αντιρατσιστικές τους θέσεις, διαφέρουν ξεκάθαρα από τον τρόπο που το Pegida προσεγγίζει το ζήτημα. Σ' αυτές τις περιπτώσεις θα έπρεπε η αριστερά να ακούει προσεκτικά πριν κατηγορήσει ανθρώπους ότι είναι φασίστες.

Η πραγματική ηγεμονία της δεξιάς σε κάποιες περιοχές βασίζεται στη μεγάλη κοινωνική ανασφάλεια, η οποία δεν απορρέει μόνο από τον φόβο των υλικών απωλειών. Η όξυνση του καπιταλιστικού ανταγωνισμού διαλύει τόσο τα συνηθισμένα κοινωνικά δίκτυα όσο και το προσωπικό κοινωνικό περιβάλλον. Είναι αυτονόητο ότι απαιτείται ένα ξεκάθαρο «αντιφασιστικό άκρο» για να πολεμήσουμε την πολιτισμική ηγεμονία της δεξιάς – αλλά ένας «πολιτισμικός αγώνας» δεν είναι αρκετός. Πρέπει μέσα από τον κοινωνικό ανταγωνισμό να αναπτύξουμε περαιτέρω προοπτικές δράσης. Η δυνατότητα για κάτι τέτοιο είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια λόγω της μαζικής άφιξης προσφύγων!

Τρία κείμενα για τη μετανάστευση, τις απελάσεις, το κεφάλαιο και το κράτος του

Μπορούμε επίσης να επεξεργαστούμε τα ζητήματα που θέτουν ξανά δημόσια οι πρόσφυγες και να τα κάνουμε κοινά, *κοινωνικά* ζητήματα. Η ριζοσπαστική αριστερά μπορεί επίσης να δώσει ώθηση στηρίζοντας τους αγώνες των μεταναστών και βοηθώντας να ξεπεραστούν τα όρια της *κοινότητας* – σε αυτό μπορεί να βοηθήσουν και τα αυτο-οργανωμένα μαθήματα γλώσσας! Η αντίσταση ενάντια στις απελάσεις και ο αγώνας για το δικαίωμα παραμονής αποτελούν προϋπόθεση για την ανάπτυξη των αγώνων – κι εδώ δεν αναφερόμαστε τόσο σε νομικά ζητήματα όσο στην πρακτική αντίσταση ενάντια στην καταστολή, ενάντια στην αστυνόμευση, ενάντια στις επιδρομές στις γειτονιές και στους χώρους εργασίας. Οπουδήποτε κι αν στηρίζουμε τους πρόσφυγες, θα ερχόμαστε αντιμέτωποι με το κράτος – ανάλογα με την κατάσταση, το κράτος θα προσφέρει αφομοίωση ή θα επιτίθεται για να καταστείλει. Θα καταφέρουμε να αντισταχθούμε και στις δύο αυτές καταστάσεις μόνο εάν ξεκινήσουμε από τις συνθήκες ολόκληρης της τάξης – και εάν είναι ξεκάθαρο ότι σε καμία περίπτωση δεν θέλουμε να αφομοιωθούμε από το κράτος.

